

РЕЧИ О ЧЕЧОВЕКУ

Ананда Вран Гавран

НА КРУЖНОМЕ ПУТУ

Утиша се дневна ларма, и сунце се на западу зацрвени, застиђено од своје јутарње страсти и разбијених нада. А Вран Гавран забодје штап на боровој висоравни, и упути се за залазећим сунцем, унаоколо земље, не дајући сунцу ни да зађе ни да изађе, јер жељаше Вран да види целу планету под истим нагибом сунца. Па када се кружним путем поново нађе на боровој висоравни, упиташе га зелени борови, и жуте лисице испод борова, и шарене тигре на гранама, и окате рибе из сребрног језера, — његови стари познаници, сви га упиташе:

— Шта си видео, причај нам, Вране, путујући са сунцем око земље?

Погледа Вран свемилосним погледом зелене борове, и жуте лисице, и шарене тигре, и окате рибе у сребрном језеру, па прозбори:

— Видео сам самога себе, издробљеног, маскираног, отуђеног, самозаборављеног, окованог — самога себе.

Видео сам безброј будала са скиптром мудрости, и Бога распетог у њима.

Видео сам много опаких властодржаца са фирмом Божје милости, и Бога распетог у њима;

И много светитеља, обучених у лудачку кошуљу стида, и Бога распетог у њима;

И много зломислилаца у зачелу трпезе, и Бога распетог у њима;

И много злорекаца са вођством у руци, и Бога распетог у њима;

И много злодетела под скерлетном тогом славе, и Бога распетог у њима;

Видео сам синове збунтоване против Оца, и Оца сервилног измећара синовима.

Но највеће што сам видео то није човек без греха но човек, који свесно и вољно испуњује свој грех.

Дизање пониженог Бога једина је ствар, која ми се учинила већа и од Бога, и несравњено већа од земље.

И видео сам, близанци моји, видео сам свуда нокте Луциферове, мада ретко без рукавица; и рогове његове, мада ретко без калпака; и безбојне очи његове, мада ретко без бојених наочара; и ледено лице његово, мада ретко без топле маске; и мач у руци његовој, мада ретко без крста; и маслинову грану мира на грудима његовим, мада ретко без отровне стреле; и нарцис љубави за солуфама његовим, мада ретко неоплетен змијама.

Великим страхом испунише се зелени борови, и жуте лисице, и шарене тигре, и окате рибе у сребрном језеру, па опет упиташе Вран Гаврана:

— Па је ли те твоје путовање са сунцем учинило блаженијим и богатијим, Вране Близанче?

Одговори Вран:

Да се сав снег у шећер претвори, а сва киша у малвасију, горчина душе моје не би била заслађена. Јер душа моја не жели сласти споља. Нити жели да пије сласт, но да поји слашћу.

Да се сва прашина под ногама мојим у смарагд претвори, и све лишће на дрвећу у дијамант, богатство моје не би се умножило. Јер душа моја не очекује богатство споља. Њена је жеља — њен крст — да себе обогати собом а не оделом. Да ми се све ласкаве речи кажу, све почести укажу и сви престоли даду, ништа не би могло смањити жалост моју осим душа, које би се

додале души мојој, које би се слиле с душом мојом, и душу моју удвостручиле, утростручиле, усвечеловечиле.

Опет упиташе зелени борови, и жуте лисице, и шарене тице, и окате рибе у сребрном језеру:

— Какав је, Вране, пут, којим си ходио?

— Кружан, одговори Вран. Исти онакав каквим и ви ходите када се крећете, када се чак и не крећете.

Ја сам ходио кроз биљке и минерале, сагледао себе у њима, и кроз њих себи дошао.

Ходио сам кроз скимне и змије, кроз арслане гневне и голубе кривињаре, и кроз њих се враћао себи.

Ходио сам кроз гвожђе и живу, кроз биљур и драгуљ, кроз угаљ и радијум, и обазревши се — нашао сам се опет код себе.

Усељавао сам се у маховину поларну и у гљиве барске, и нисам нашао туђине.

Летео сам с ветром и дремао с корњачама, и круг се ипак састављао.

Зрикао сам са зрикавцима, бумбарао с бумбарима и кукао с кукавицама, и кад сам се обазрео око себе, видео сам прстен.

Јурио сам хоризонталом, заклевши се: „Нећу више кругом!“ Но кад сам држао да сам на ивици васионе, ја сам видео опет прстен скопчан.

Поновно и поновно улазио сам у све коже људске, у све бунде зверске, у све кошуље цвећане, тражећи туђина, но кад сам држао да сам се удаљио у најдубљу даљину, ја сам се невидљивим кругом враћао у најближу близину.

Бежао сам од себе, да бих избегао неизбежно, но кад сам падао од умора, видео сам се у својој старој постељи.

Још једном се усудише с питањем зелени борови, и жуте лисице, и шарене тице, и окате рибе у сребрном језеру:

— Можемо ли ти ми помоћи, Вране, близанче свега постојећег?

— Не можете мени помоћи, ако не помогнете свему. А свему ћете помоћи мислећи о Свечовеку.

Где, близанци моји, Свечовек је Распети Бог у свему. Све што постоји на земљи крстови су Распетог Бога.

Свечовек је оно што не лаже у лажову, и не краде у лопову, и не пали у паликући; што не руши у освајачу, и не блуди у блуднику, и не плаши се у плашљивцу, и не тврдичи у тврдици, и не стрепи у самртнику. Оно је Свечовек.

Свечовек је, близанци, оно што се осећа крилато у змији, свеже у трулој јабуци, несебично у јазавцу, непролазно у бору, неусамљено у лисици, непобедно у тици, срећно у риби, креативно у сребрном језеру, и живо у гробљу. Оно је Свечовек.

Свечовек је Мајка Луциферова, која се дала од сина понизити, исецкати, смањити, стеснити, пољувати и распети, све из материнске љубави према сину.

Ја хоћу да успоставим Мајку, да је саберем, омоћам, освемоћам и васкрснем.

Кунем вам се, Распетом Мајком, да ћу своју вољу остварити, с помоћи вашом.

Надчовек је зидао куле на неравним темељима спољашње разлике свега. Зато су му се куле сурвале.

А ми ћемо зидати кулу новог света, нове историје, на темељу унутрашње — најунутрашњије — једнакости свега, или распетости свега.

Зато вам и говорим, близанци моји:

— Не можете мени (ни себи) помоћи, ако не помогнете свему. А свему ћете помоћи мислећи о Свечовеку. Прво мислећи о Свечовеку.

ОРАЊЕ ЊИВЕ

Раздаде Вран Гавран све своје имање потребитим и невољним, па кад он хођаше сирак међу сирацима, сви се почеше бринуту о њему као и о себи. Те он имађаше више него икад и беше осигуранији љубављу јаче него богаташи кулама гвожђа и злата.

Не хтеде ипак Вран живети само од својих речи, и забрањиваше свакоме да зарађује новац продавањем речи и мисли. Него налагаше, да сваки живи човек ради неки посао, неки сазидани посао, и тако живи. Јер он сматраше речи и мисли не као занимање него као животворну музику сваког занимања.

А он беше лончар по занату, и орач по наследству.

И ораше Вран једнога јутра са својим пријатељима, и прекидаше ћутање овда—онда речима и мислима, које као музика наслађаваху ораче.

— Живот наш није један бизаран дан у вечитом сумраку, него један бизаран сумрак у вечитом дану.

Свакога тренутка понека нова звезда баца поглед на нас. Мир!

Зато и говори Свечовек: „Ви, што се знојите у спремању за аудијенцију код краљева од желатина, застидите се што сте целог века излазили без припреме и страха и новог руха у аудијенцији код сунаца од архангелског ткива.“

У коју год ствар Свечовек погледа, црпе мудрост из ње као сунце росу из траве.

Свечовек види у свакој ствари једно двојство од Бога и себе самога. Због прве визије он поштује до обожавања сваку ствар, а због друге он симпатише до саможртвовања свакој ствари.

Коza се, браћо, храни трњем и даје млеко, змија се храни млеком и даје отров.

У свакоме човеку, браћо, има толико зле воље, да се на њему може сазидати Пакао, и толико добре воље, да се на њему може сазидати Небо. Непријатељ признаје код непријатеља оно прво, мајка познаје код сина ово друго.

Више капи отрова капље из срца у мозак него из мозга у срце.

Безбројни услови нашег друштвеног живота налазе се на сунцу и планетама. Зато и не излазе на светлост они лутачи, истраживачи, који само са земљаном свећом улазе у тунел наше душе.

Орачи, ма и леђима били окренути сунцу, сунце ће вам светлити. Ма и леђима били окренути Богу, са кичмом испуњеном безбоштвом, Бог ће вас водити.

Орачи, једном разговарах са фабрикантима књига и рекох им:

Брзина мисли не иде упоредо са брзином индустрије мастила, о фабриканти књига! Ма мозак летео ваздушном летилицом, мисао вазда клеца пешке.

Орачи, сваки прошли дан изгледа нам оригинал садашњег, и сваки будући — коректура садашњег.

Свечовек у тајности зна, да су сви дани подједнаки пакети, у које смртни упакују своје дарове вечности.

Орачи, грех изазива поправку, и злочин светитељство.

Свечовек је пун греха и злочина, и пун поправке и светитељства. Сви греси морају се испунити на земљи, и сви злочини извршити пре свршетка историје. Историја се не може завршити, док се грех не буде преливао преко њених ивица. Грех, стид и поправка, нормална је биографија свих нормалних — анормалност свих палих.

Орачи, кад анђео ходи, ђаво му се крије у сенци. Кад ђаво ходи, анђео му се крије у сенци.

Ја, Ананда Вран Гавран, син Адамеве, који сам ишао свим путевима земаљским и стизао често задуван на полазну тачку, да опет, с мрављом неуморношћу, пођем новим путевима, чувао сам ово као тајну (све док нисам опазио да и други то исто чувају као тајну у подераном цепу): кад год је анђео из мене говорио, ђаво је прислушкивао; кад год је ђаво из мене говорио, анђео је прислушкивао. Док нисам прогледао и упутио се путем одобреним од Сунца и богова, а забрањеног од књаза мира сего.

Орачи, људи греше или из самољубља или из самопрезрења.

Ја чух исповест једнога старца на самртном одру; ја сам, вели, грешио прво из радозналости, а потом из самопрезрења. Зато сам волео грешнике сваке боје, јер су били блиски души мојој, историји мојој. Узети грех на себе значи узети крст на себе.

Орачи, ја чух разговор два препирача:

Први препирач: „Ја сам целог века путовао по земљи. Земља је била тркалиште ногама мојим и пиво очима мојим. Сто година сам стар, сто пута сам земљу обишао.“

Други препирач: „Ја сам цео век провео на једном месту и путовао мање од кртице у мом дворишту. Ипак био сам сапутник земље око Сунца. Сто година сам стар, сто пута сам обишао Сунце.“

Орачи, од свих чула језик није најбољи изразитељ душе човекове. Као што сав пас није у лајању, тако сав човек није у ономе што каже. Велика је мудрост пронаћи човека иза језика и оценити пса ван лајања.

Свечовек је чуо све језике живих, но ниједан му се није учинио мање нечист од ћутања испод очију, у којима се светли истина.

Орачи, историја бележи две врсте хероја, наиме оне који жртвују свој живот своме идеалу, и оне који жртвују туђи живот своме идеалу. Мрска нам је историја, орачи, што бележи и ове друге у хероје; те тако меша ђумур с дијамантом.

Орачи, један јуноша упита ме, како би он постао пророк, јер вели срамота га је да види само оно што и папагај види. А ја му рекох:

— Проричи увек добро добру и зло злу, и бићеш увек истинит пророк. Ако учиниш само један изузетак, из маловерства или страха, бићеш лажан пророк, а истинит папагај.

Орачи, умираще један од мојих пријатеља са страхом, што му цеђаше сузе из срца. А ја му рекох:

— Ти умиреш, пријатељу. Нити ти одлазиш у већу мистерију, нити ја остајем у мањој. У томе сунце, разумно и послушно сунце, зазвони подне, те орачи поседаше у изоране бразде да ручају.

У ПОТЕРИ ЗА БЛИЗАНЦЕМ

Просјак неки закуца на двери од колибе, коју Вран Гавран испуњаваше мишљу и молитвом.

Кад Вран отвори двери, просјак прикова поглед за лице домаћина и стајаше као кип саливен од ћутања.

— Какво добро тражиш, брате? — склиза се Врану питање с језика.

— Добро или зло, не знам, тражим свога близанца. Прихвати га Вран под руку и уведе у своју обитељ мисли и молитве, и остаде с њим све докле хладна образаина месечева не замени огњено око сунчево.

— Наиме, кад ми је мајка умирала, — објасни просјак с досадом човека, који говори о ствари или сувише познатој или сасвим непознатој, — на самрти ми рече, да је родила близанца, кад и мене, да га је нестало из колевке, и да ја не могу имати мира док га не нађем. Лагано издахну мајка, постепено изумреше и мојих седамдесет година, испуњених неоствареном надом и неуспешном потером за близанцем. Зато гледам у тебе, после узалудног гледања у милионе других, не би ли пронашао своју тајну у теби.

У том буљине забукаше у близини колибе. Просјак се расрди и поче грдити ноћне птице.

— К’о да је људима до њихове одвратне песме! Ко су оне?

— Моји близанци, рече Вран. Не срди се, брате, јер није ни њима до људске дневне ларме. Ноћна тишина је једина бина за њихову песму. Њихово ноћно певање и гледање коригује и допуњује наше дневно.

Просјак у недоумици царну својим штапом по једном углу колибе као тражећи нове мисли. Пилићи прнуше из угла, преплашени, с више страха него ваздуха у својој кожи.

С досадом и иронијом упита просјак:

— Да нису и ово твоји близанци?

Јесу, одговори Вран мирно, моји и твоји близанци. Уђута просјак зачуђен речима, које не чу никад за седамдесет година. И Вран ћуташе и размишљао о брзини звезда, што играху на небу једна око друге, и о елеганцији старих атома, што се у просјаковом оку ковитлаху један око другог, и о Богу, који све то гледаше и својим смехом управљао.

А кад уђоше дубоко у ноћ, рече просјак:

— Дај ми јести, брате, гладан сам.

Подиже Вран очи своје са својих визија, јер чу глас просјаков но не чу речи. Но накнадно разумеде речи из примљеног гласа, па одговори:

— Дајем ти оно што је Бог дао мени и буљинама, и чиме сам се и ја ваздан данас хранио — ваздуха и воде. Удиши ваздух лагано и дубоко, и напиј се воде с мишљу о Богу, па ће те глад оставити. А сутра ћемо се молити за хлеб. Гле, ангели се хране етром, а Бог осмехом!

Те ноћи просу се силна киша, те просјак не могао спавати од лупкања, од цупкања воде по дрвеном крову и шума натруднелих потока. Па пробуди просјак и Врана и замоли га, да му бајкама прекине време.

— Право велиш, одазва се близанац свих створења, и време прекраћује нас и сунца, зашто не би и ми прекинули време. Но како да прекинемо оно што не постоји, што није постојало и што неће постојати? Гле, време је једна од бајки. Гле, наизменична трка бајке за бајком, чини бајку времена.

Гле два зрачка сунчана полазе изјутра из једне исте тачке, па један пада на земљу а други на Јупитер. Кад год сретнеш једног странца, помисли, да твоја и његова генеалогичка силазе на дно историје и падају на исту тачку, на истога мужа и жену. Шта је, дакле, лакше но наћи близанца себи?

Ја сам близанац свега сем Бога. Све што постоји спавало је некада са мном у истој утроби. Све што је изашло из те утробе, с очима или без очију, с мозгом или без мозга, браћа су моја и сестре. И отац мој брат је мој, и мајка моја сестра је моја. Кад научиш ову бајку, наћи ћеш близанца, кога тражиш, и мир, који је као сен невидљиво касео упоредо с тобом седамдесет година.

Ти си син човечанства, а не син једнога човека и жене. Хиљаде покољења радило је на теби, носило те као вековну тајну, док те најзад нису предали твојој мајци да те објави свету. Једна стара и многострука машина преливала те је из бурета у буре, из оца у сина, док се најзад није на рушевинама све претходеће јавије и твоје буре појавило на пучини васионске Маје.

Под тежином хиљаде покољења тешко је ићи усправно, тешко погнуто, тешко на ногама, тешко на глави.

Ипак најистинитији хроничар прошлости јесте садашњост.

Ми знамо о својим прецима оно што знамо о себи, и не знамо о њима оно што не знамо о себи.

Човеку је дата једна мајка као један златан талент, не да закопа тај талент но да га умножи. Тешко ономе ко каже: „Имао сам једну мајку, па сам је закопао.“ А благо ономе ко каже: „Дата ми је једна мајка, а сад имам десет.“

Тешко мајци која каже: „Имадох једног сина, и закопах, сад нисам више мајка.“ Један син јој је дат, да би јој се отвориле очи за многе синове, који плачу под суседним крововима. Један син јој је дат, не да га има но да се научи бити мајка.“

Бајка материнства и братства јесте бајка, коју сунце зна и цени, а коју људи слуте и потцењују.

Буди мајка и свештеник сваком живом створу. Јер мајка је само пећ за кување кромпира, ако није свештеник. А свештеник, који није мајка, личи на куvara, који држи празне лонце за ватром и обећава гладнима ручак.

Кад Бог, Мајка света, говори о деци својој, Он каже: „Мој Син.“ Зашто и ти не би рекао за све суседе своје, који се колутају из ноћи у дан, из дана у ноћ, са овом болном планетом: „Мој близанац?“ Реци истину и истина ће те учинити младим и мирним.

Загракта гавран једнога дана пред мојом колибом, и ја му назвах: „Добро јутро, брате.“ А њему би мило и упита, како да ми се одужи за љубазност.

— Ти живиш двеста година на земљи, брате. Грактао си над мојом колевком и грактаћеш над мојим гробом; реци ми што о Богу и људима.

А гавран рече:

— Једно срце има Бог за сву децу своју, зато их и ословљава све у једнини — Син. А човек има сложено срце из срца, зато и види све у множини.

Близанче мој, дубоко под земљом клокоће вода и прича причу о чудесима света, што је видела из облака, кад је била у пари. Високо у облацима грми пара и прича причу о чудима, што је видела у тами под земљом. И вода под земљом не зна да је близанац води у облацима. У таквом незнању, таквом самозаборава, и човек живи. Бајка самозаборава јесте бодљикава бајка земље.

Сутрадан, пре него се старац диже, Вран Гавран се спусти у село и донесе хлеба довољно за обојицу за дан. Пре него почеше јести Вран прекрсти хлеб и прочита молитву:

— Нека је благословена сестра шеница, наша близанка на земљи, која је дала свој живот, да нас нахрани. Нека су благословени сунчеви зраци, који су ушли у влаће шенице, из које је овај хлеб; и вода, која је упијена шеницом; и минерали, којима се шеница хранила; и тле, на коме је хлеб овај растао, с поверењем и радошћу; и руке, које су га неговале, желе, млеле и месиле; и душе које су нам га даровале. Нека нам опрости шеница, што је једемо. Ми је преносимо из смрти поново у живот. Ми је једемо из љубави, а не из ненависти, као што је и она јела месо и крв наших предака, краљева и просјака, на гробљима, на којима је расла. Опрости и помози, шеницо, сестро. Уђи у нас и сједини се с нама, и помози нам својом лепотом и добротом, да се и ми сјединимо с Богом, као и с тобом. Гле, ти си Божје тело и Божја крв, света шеницо, мајко.

А кад једоше хлеб, узе Гавран крчаг воде, па га пружи госту благословивши овим речима:

— Нека су благословени хидроген и кисеоник, велики елементи превелике водене стихије на земљи. Нека су благословена сва корита, и сви канали, и све артерије, кроз које је ова вода текла хиљаде година, све стене, сва блага, облаци, биљке, лешеве; све постеље и путање ове воде. Нека се разлије по нашем телу божанствена течност, пуна Божјег духа и пресветлог етра, брата нашега. Нека би имала дејство крв Божја у нама, нахранив, очистив, освежив тело и дух наш. Нека уђе у нас као у храм Духа Светога, и нека помогне своме и нашем осећању, наша света сестра—близанка, вода многоочита.

После обеда изиђоше из колибе домаћин и његов гост, близанци. Узбуђени просјак загрли Вран Гаврана и проговори:

— Испунио сам завет мајчин, нашао сам близанца, и нашао мир у души. Живот и смрт за мене су сада подједнако драгоцени храмови мира.

Узбуђење му савлада речи. Спусти се старац на росну траву. Вран му стави главу на своје груди, а сунце, велики првосвештеник Божјег олтару, насмеши се на просјакову душу, и подиже је у висине.

А Вран Близанац ископа му гроб близу своје колибе, посади перунике по гробу, и позва тице, да му заједнички отпоју опело.

ЛЕГЕНДА О ТРИ ЗРАКА

Бели, плави и црвени зрак сијаху једнога дана са осталим зрацима сунчевим. Но кад сунце залажаше, три зрака беху тако припијени за један бусен земље, да не стигоше да се врате дому кад и остали зраци, него осташе при бусену, одсечени од сунца. А кад сунце зађе, они се згледаше у страху, видеше се одсечени планином мрака и чуше иза планине сунчеву клетву:

— Заборав мећем на вас, да један другом непознати будете.

И би тако. Зраци се скрише у земљу, и заборавише један за другог.

Лећаху дани, касаху ноћи, а остали сунчеви зраци љубопитно разматраху земљу, не би ли видели три заборавна брата своја; но не видеше их. Кад једно јутро погледаше — а бели, плави и црвени постали људска бића: бели сеђаше на престолу као цар, до њега плави као његов везир, а црвени их служаше као евнух.

И ниједан ниједног не познаваше.

А евнух мрзаше великог везира онолико исто колико велики везир мрзаше цара.

И деси се да евнух насу отрова у мед, што пружи великом везиру, а овај окуси и даде цару. И оба падоше мртви. А евнух посу уљем царев двор и упали. А кад га спазеше и погнаше, он се збуну и побеже у исту собу, где два мртва лежаху, и изгори заједно с њима.

Пролазише дани, пролазише ноћи, а остали зраци сунчеви љубопитно разматраху земљу, не би ли видели, шта се десило с њихова три заборавна брата; но не видеше их. Кад једно јутро погледаше — а бели, плави и црвени опет беху заједно: бели као висок храст у гори; плави, као имела на храсту, а црвени као црв под кором храста.

И ниједан ниједног не познаваше. И мрзаше имела храст, као што паразит може мрзети свога хранитеља, и као што храст мрзаше немирног чачкала под кором. И деси се, да црв изеде срце храсту, те се имела осуши, храст паде, а црв се угуши у храсту, жив закопан у гроб.

Тутњаху дани, клизаху се ноћи, а остали зраци сунчеви љубопитно разматраху земљу, не би ли видели, шта се даље десило с њихова три заборавна брата; но не видеше их. Кад једног јутра погледаше — а бели, плави и црвени опет заједно: бели као орао под облаком, плави као змија под каменом; а црвени као зец на камену.

И ниједан ниједног не познаваше. И мрзаше зец орла онолико исто колико орао змију. И деси се, да се змија замота око зеца и удави га, а орао паде на змију и искида је. Но кад диже зеца у висину, глава змијина, која беше у перју му, уједе га. И падоше све троје мртви на друм, и точкови многи пређоше преко њих и самлеше их у прах.

*

Цијукаху дани, басираху ноћи, а остали сунчеви зраци разматраху земљу, не би ли видели шта се даље десило с њихова три заборавна брата; но не видеше их. Кад једно јутро погледаше, — а бели, плави и црвени опет заједно: бели као вук у гори; плави, као чобаница за паунима; а црвени, као прстен на руци чобанице.

И ниједан ниједног не познаваше. И мрзаше прстен чобаницу, као што чобаница мрзаше вука. И деси се, да вук гладан изиђе из горе. Пауни се разбежаше, вук ухвати чобаницу и умртва је, и откиде јој руку, но прстен с руке западе му у грло, и удави га. И брег се одвали и затрпа их у једну гробницу.

*

Хитаху дани, хитаху ноћи, а остали зраци сунчеви љубопитно разматраху земљу, не би ли видели, шта се даље десило с њихова три заборавна брата; но не видеше их. Кад једно јутро погледаше — а бели, плави и црвени опет заједно, као три зрна дијаманта у једном истом грумену; бели даваше дијаманту бео сјај, плави плав, а црвени црвен. И кад их зраци сунчеви обасјаше, они засјаше необичним сјајем тако, да се сва земља запламти од њих, и они се обазреше један на другог, погледи им се сусретоше, и — они се познаше. И у том тренутку рок истече њиховом искушењу, и они се вратише на своје старо место ка сунцу. И тек што појмише

да причају, шта им се десило кроз векове на земљи, кад опазише с чуђењем великим, да остали зраци знађаху боље њихову судбу него они сами. И би радост велика на небу; запамћена у васиони под именом: подмлађење сунца, а на земљи: искупљење Буде.

Ову легенду причаше Вран Гавран излетницима на пирамиди Кафровој, када сунце силазаше западу. И кад га излетници оставише, он оста сам на пирамиди, да дочека излазак сунца. Те ноћи јави му се једна звезда и упита га смешећи се:

— Да ли још нема залуталих зракова на земљи, који се не познају?

ПЕСАК У МОРУ

Говораше Вран Гавран:

Ко кроз једног човека гледа човечанство, сличан је ономе ко кроз једну боју гледа свет, а обојица су опаснији од онога што жмури.

Свечовек гледа свет кроз многобројну призму, и не меша брда с долинама.

Смрт је немоћна само над семеном зла.

Свечовек је у овоме јачи од смрти. Он је сејач и косац зла.

Велики глас често покрива глупост.

Свечовека велики глас смирава и све јаче открива добро у њему.

Свевишњи је раздао све богатство својој деци, и ходи између њих — просјак.

Свечовек не поседује ништа осим Свевишњег. И осећа се пребогат.

Зли су способни само за ортаклук, а праведни за пријатељство.

Свечовеку је стало вазда више до пријатељства него до ортаклука.

Говор је музика: или говори допадљиво или ћути.

Свечовек штеди језик као струну на харфи.

Велика лепота стиди се сама себе, и тиме повећава себе.

Свечовекова душа тако је лепа, да обара очи пред самим собом.

Они који нам певају хвале у уши најопасније су сирене, које људе често у свиње обраћају.

Свечовекова мржња сирена одбија њихов глас на супротну страну, те их он и не чује.

Во носи звоно, а луда језик, да се не би изгубили.

Свечовек носи звоно и језик да довиче изгубљене.

Како ће се добити други дух, док се стари не изгуби? Како ће се испунити буре свежом водом, док се стара не излије?

Свечовек зна, да кад жели да добије, мора желети и да изгуби.

Ко краде цреп са суседног крова и прави дупли кров на својој кући, чини две погрешке: суседна ће кућа прокиснути, а његова ће се стропоштати.

Свечовек је кров свим бескровним и дом свим бездомним, домаћин свих путника и вођ свих залуталих.

Најбоља форма комунизма у овоме свету већ је остварена међу светима.

Свечовек проповеда све—човечанску светост и комунизам на светости.

Кратка срећа удубљује несрећу, као што муња чини поноћ мрачнијом.

Свечовек се боји несреће и мрака. Његова је глава вазда у светлости.

Лако стечени дукат даноноћно мисли, како да исклизне из џепа.

Свечовек не поседује лако стеченог имања. Пожртвовање је пут његовом богатству.

Добротом стечено добро не чува стражар.

Свечовек се не боји лопова. Његово благо чува се само и не бежи од њега.

НАД ОГЛЕДАЛОМ ЖИВОТА

*Над гором, високо,
Сја скривено око —
Језеро заспало.
Чекало дуго, чекало,
Час млако, час ледено.
Ко се у њ икад
Детињски згледно —
Језива страво! —
Вид'о је тајну света,
Наготу бића
Где лежи у мрежи,
У златној мрежи
Дубоко, дубље од сна.
У огледалу живота,
У језеру без дна,
Без дна, без сна!
А шапат ходи, ходи
Дол-горе по води,
Там-амо по води,
По зрачној води:
„Дека си, дека?
„Свет се дочека
„Тебе, Свечовека.
„Свет на Те чека, —
Чека — чека“.*

Као гладна звер што јури за својим пленом, тако је гладна душа Врана Гаврана јурила уз жбуновиту и трновиту планину, вукући собом уморно, дрхтаво тело. Јер људи, стара замарала, замараху Врана у оноликој мери у коликој га природа — фамилија живих — одмараше. Зато он и бежаше из града досадних оговарача на планину.

Кад се испе, седе на бео камен у зеленој трави, да окрепи душу своју, заморену од вуче, и да је увећа душом природе. Вран осећаше, — о како горко осећање! — да душа његова мршава међу људима. Тамо где тела гоје душе мршаве. Тамо где тела господаре, душе у црнини служе. Знађаше то Вран Гавран, и туговаше над тим сазнањем.

Седећи на белој стени у зеленој трави, Вран Гавран миловаше траву, а ова се мазно повијаше испод његових прстију. И размишљаше Вран о својој одговорности према трави и о одговорности сваке душе за све душе. Утом добруја неки глас до његових ушију:

— Слуго Свевишњег и Проповедниче Свечовека, устани и журно се успни на вишу планину, што ти стоји иза леђа. На врху те планине лежи успавано језеро. Пођи на сред језера — не питај како — и погледај у дубину његову — не питај зашто. Душу су ти оглодали људи, како ће она, мршава, нахранити гладне? Жури се и нахрани душу своју, те нећеш бити млак и нечујан проповедник истине. Но бићеш као вечерња звезда, при заласку Историје, огњен и слободан, крепак и бестрашан.

Чув ову тајанствену поруку, Вран Гавран појури уз планину вишу, што му стајаше иза леђа, појури као гладна звер, вукући уморно и дрхтаво тело. Провлачећи се кроз жбуње, Вран не заборави да помилује оштро трње, те оно увлачаше нокте пред њим, осетив пријатеља.

Дошав до језера Вран се забрину, како би доспео до средине. Но у том тренутку две златне рибе допловише до обале и рекоше:

— Стани стопалима на леђа наша и корачај.

И стаде Вран, како му би речено, и корачаше слободно као на златним потковицама. А кад би насред језера, ноге му се укочише, те не могаше даље.

Он баци поглед у воду преда се и на мах се трже као од ћутљиве муње.

Свака кап воде беше се претворила у једну људску главу. И све се главе тискаху да избију на површину. Беше ту глава под крунама, и под трновим венцима, беше их са светитељским и са зликовачким изгледом, са страшћу, са иронијом, са стидом и очајањем, са крастама и ругобом, са ведрином и лепотом. И све беху упрле очи у њ.

То су твоји преци од почетка историје, твоја рођена фамилија, — проговорише златне рибице сребрним гласом. Њима ти дугујеш један део свога живота. Помисли сам, да ли си им се одужио преко људских бића која те окружују, њихових повериоца и сведока?

Но Вран Гавран не уклони своје очи с огледала.

И гле, сад се свака кап воде претвори у по једну главу животињску. Неисчисливо число свих могућих животиња гледаху у њ не трепћући.

— То су животиње, што су те исхраниле, што су те одевале, и дале ти један део садржине твоје телу и души. Једне су на теби, као одело, друге су у теби, као крв или дух, а треће су родбина оних. И њима ти дугујеш део свога живота. Помисли, да ли си им се одужио преко животиња око себе, твојих савременика и сапутника, а њихових потомака, поверилаца и сведока твога живота, твоје милости или гнева?

И визија се уклони.

Но Вран Гавран не уклони очију с огледала.

И гле, сад се свака кап воде претвори у биљку. Велико дрвеће беше у минијатури, изједначено са травом и цвећем.

— То су биљке, које су те храниле и одевале и које су дале један део садржине твоје телу и души. Једне су на теби, друге у теби, а треће су родбина оних. И њима ти дугујеш део свога живота. Помисли, да ли си им се одужио преко биљака око себе, твојих савременика и сапутника, а њихових потомака, поверилаца и сведока твога живота, твога братства или небратства?

И визија се уклони.

Но Вран не уклони очију с огледала.

И гле, намах попатоса се цело језеро свим могућим минералима, за које би речено Врану, да су то минерали, којима он дугује један део живота, онако исто као што му би речено и у претходним визијама.

А потом визија се та не уклони, него се потавани са новим људским главама, од којих многе Вран познаваше, и са новим животињама, од којих он многе познаваше, и са новим биљкама, од којих он многе познаваше. И осети се Вран стешњен као један ексер, укуцан силом у суво дрво. И удавио би се од тешког дисања, да не диже главу к небу.

— То су браћа и сестре твоје, живе душе, са којима ти живиш у садашњем животу, и од којих бежиш, процвилеше жалобно златне рибе. Свима си њима ти дужник. Ако се бринеш само за себе ти крадеш бригу, одређену ти за њих, и све се више задужујеш. А дуг се платити мора, јер васиона нема архива за неплаћене дугове.

Не страши се да не можеш отплатити дуг. Добра воља — пола отплате! А сваки, кога приволиш јеванђељу сведочанством, отплаћиваће и свој и твој дуг. Свечовек је крајња намена земље и крајња лепота њена, њена последња тоалета. Дуго се чека на Свечовека. Иди сад и не умукни проповедајући, да је Свечовек избављење свету.

ДАНИ

Калиф јеђаше тиге, а тиге јеђаху његовог оца. И сласт обојих беше велика.

Несвети говораху о светињи, а свети страдаху за светињу. И мука обојих беше очајна.

Галеб пожели да буде смуђ, а смуђ пожели да буде галеб. И завист обојих беше уздисајна и болна.

Но кад галеб објасни смуђу, да се његов живот не састоји само у летењу но и у страху од орлова; и кад смуђ објасни галебу, да се његов живот не састоји само у пливању но и у страху од китова, разочарење обојих беше уздисајно и болно.

Ваистину, уздисајно и болно!

А Вран Гаврану живот се учини бесконачно дуг.

Ваистину, уздисајно и болно!

И позајмљиваше Вран своју душу час тигама, час рептилијама, час инсектима, час зверовима, час трави, час етру и ваздуху, и редом тако свакој створеној ствари. Свуда се душа Вранова осеђаше гост и странац, као и у кожи људској. Ни мање ни више но странац и гост.

Да, ваистину, уздисајно и болно!

Завапи Вран Гавран, и ехо његовог вапијања одудараше се од сунца и падаше на росну земљу кроз црвене зраке, као крв црвене зраке.

Ваистину, уздисајно и болно!

— О, како је дуг живот! Као дуга оморина жедном каравану! Тако дуг да сву кадифу света претвара замореном срцу у дроње радног дана.

Једно не разумем — реците ми мудраци гајдаши — зашто смртни желе бесмртност? Зашто желе још један живот, бесконачно дуг, они који се сваки дан бацају каменом на живот; који довикују животу — и чују ехо — „досада“!

Заиста, имаћете још један живот, или два или три, или онолико колико нула можете додати на ове бројеве. Но знајте, прво ће лончар полупати своје лонце, па ће их онда правити из нове иловаче, према својој ћуди, према своме таленту. Али ће затроване лонце, буђаве и затроване, разбити и бацити на сунце пре него их поново узме у своје мајсторске руке, ћудљиве и талентоване, мајсторске руке, да се сунчају црепови на сунцу један, или два, или три миленијума, или онолико миленијума с колико нула ви располагете за сабирање.

Сувише сам дуго гледао у вас, да ми сузе не би пошле на очи, и да не бих омрзао вашу огњену жељу за сивим бесмрћем.

Где, када желите бесмрће, ви не желите живот него новост, промену одела и промену јеловника. Заиста, промена ће вам се дати, но нећете јој се обрадовати. А ја јој се радујем као озебла њива сунцу, као управшен караван зеленој палми.

Нова је дилема обешена на капији живота; прочитајте је ви, који улазите.

Свечовек или сексуалност.

До сада је живот знао за надчовека и сексуалност. Зато је цвергави живот и успео до сада, да једва узрасте до висине трбушатог кепеца.

Ако се ваше знање не промени у ваше сазнање, и ако трбушати кепец буде и даље председавао на овој планети, ја морам тражити пасош. Једина моја сласт биће, да чујем сунца где певају опело земљи.

Ах, да знате, како искрено ненавидим Понедеоник! Јер он је прва жртва и први жртвеник.

Близанци, сећате ли се, шта је први Понедеоник значио за Цара? Каљаву гардеробу, знојаво тежачење, и мршаву вечеру. Понедеоник је сурвавање Недеље.

Уторак је лопов Понедеоника.

Среда је завидник Уторника.

Четвртак је клеветник Среде.

Петак је мрзитељ Четвртка.

Субота је крвник Петка и свих његових претходника.

Ах, како је много понедеоника у седмици! Како их је премного у Историји! Душа моја тамни од њих, спушта се слепа ноћ на њу сироту. А заостала недеља иза леђа дрхтећим гласом теши је: „Пратићу те, не бој се!“

Стварањем се душа загњурила у Понедеоник, но још је храбри глас Недеље. Али како ће га и чути, дочути, на дугом путу до Суботе?

Гњурци! Тако ми последњег Понедеоника, тешко вам је бити оптимиста, ако вас Недеља само тражи, а не иде вам у сусрет.

Тако ми последњег Уторника, дубоко сте загњурили, да би чули глас Недеље иза леђа.

Тако ми последње Среде, узалуд се ваше очице напрежу кроз слану воду, да сагледају лице дану, ако је дан иза леђа.

Тако ми последњег Четвртка ја чујем — чућ — чућ — гласак испред нас: „Срешћу те, не бој се!“

Тако ми последњег Петка, гробља наших отаца притискују нас као крдо китова и хоће да удаве, но ја све јасније чујем глас испред нас. „Чујеш ли и ти, комшија? Не, велиш?“

Тако ми последње Суботе, ви ме држите за сомнабула, но ја видим да смо потонули на дно, и бог је на издисају у нама. Издахнуо је сасвим и глас иза леђа. Но ослушните, гњурци, не чујете ли трубу нове Недеље?

Имате ли снаге, да јој се одазовете?

Она вас тражи, слатка мајчице?

Можете ли викнути, или бар зукнути, или бар — махнути — ура! — Ма вас со и угушила?

Тако ми нове Недеље, Цар ће вас поново обући у порфиру. Али ће вас и упитати:

— Где су остали близанци. Ја сам ждао све.

Шта ћете му одговорити, лакташи? Ви, који сте лактовима гурали многе још с Понедеоника, да се удаве?

Шта ћете му одговорити, ако вам нареди, да се поново вратите на Понедеоник, на поновно гњурање, и дављење, и тражење удављених?

Ваистину, уздисајно и болно!

НА ЊИВИ СУНЦОКРЕТА

Кад се сва ноћна тама сакри у подруме испред очију сунчевих, Вран Гавран застаде на своме путу и обазре се на њиву сунцокрета. И помеша Вран своју душу са душом сунцокрета тако, да се и он усунцокрети, те на друму стајаше само његово тело као бронзани стуб, док му се душа усели и разли по гигантском цвећу, што имаше нељудску навику, да не чигра главом на врату.

У том наиђоше гомилари са чиграма место глава на врату, па се зачудише кад видеше на друму бездушно тело, окато и усправно. А гомилари беху они, који вазда клеветаху гомилу, но који добијаху храброст само у гомили.

Па почеше гомилари гласати да ли је њихов проналазак на друму жив или нежив створ. И извадише метар и шестар, говорећи:

— Да би дознали, да ли је ово тело живо или мртво, морамо се послужити геометријом. Јер гле, наша је планета преимућствено геометријског квалитета. Отуда је и наша логика геометријска.

Измерише, сабраше, одузеше, извукоше један корен, извукоше други корен и изгласаше, да је нађени објекат мртав.

А сунцокрети се насмејаше и рекоше своме госту:

— Тако, Вране, људи суде и на смрт осуђују и нас сунцокрете као што су сад осудили тебе.

А Вран се поврати у своје тело, које гомилари појмише да товаре у кола и возе у музеј, па им се поклонили до земље и рече:

— Хвала вам на вашој геометријској услузи, мада вас је она одвела у заблуду. А ја ћу се вама сада одужити једном психолошком услугом.

И говораше им Вран од јутра, до подне, но они не разумеше. И признаше говорнику своје неразумевање, и замолише га, да им говори кухињским речима, које они могу сварити.

Схвати Вран жељу и жалбу гомилара, па окрете језик и проговори:

— Заиста вам кажем, сунцокрети су ми милији од вас, јер су верни Истоку. Неслично вама, гле, сунцокрети су укрутили врат и фиксирали очи попут једног божанства, и не маре за Запад.

Заиста је безбожно ваше заигравање са свима боговима, и подмигивање иза њихових леђа.

Но какви сте да сте, с вама се мора рачунати. Зато и богови у мудрости својој рачунају с вама, јесте, рачунају на вас.

И чекају богови с боговским, или материнским стрпљењем, када ћете се и ви оспособити, као сунцокрети, да се не вртите но да гледате у добро.

Но ја вам дајем реч, да вас богови неће назвати добрим, док не навикнете вршити добро са оном лакоћом, с којом крава даје млеко телету, и са оном неопходношћу, с којом сунцокрет гледа сунце.

Свет највише страда од добрих дела, која не потичу из добрих душа. Једну опомену ја вам дајем, један путоказ: зао човек чини добро да би вас научио разликовати њега од вас, а добар човек чини добро да би вас научио идентификовати њега с вама.

Није ли добро у интересу вашем, чините га у интересу васионе. Јер васиона је заједнички дом богова и вас. Шта помаже ласти утврђивати своје гнездо у димњаку, ако кући прети пожар? Зато ви не цементирајте само своју собу, но обазрите се на целу кућу. Јер, ваистину је узалуд ваша соба оловом обложена, ако су кров и темељ куће буђави.

На иста уста излази врућ или хладан дах; све зависи како се уста наместе при даху. Из исте душе може се издахнути Бог или Луцифер; све зависи како се душа наместе.

Но ваша се душа врти као и ваша глава, трчкарајући непрекидно од тачке кључања ка тачки леђења. Заиста вам је душа као атмосфера, која у једном тренутку поји жедну жабу кишницом, а у другом убија је том истом кишницом, залеђеном.

Поштујем сунцокрет, јер је успео да главу учини монархијом. Гле и ваша је глава намењена да буде монарх вашег тела, вашег телесног двора, *но ви сте је учинили дворском будалом.*

Поштујем сунцокрет, јер бар главу држи достојанствено, краљевски.

А шта да поштујем код вас, кад вам изузнем чиграсту, чигровијасту главу, која није за поштовање?

Свака жлезда од рамена до колена, и уз кичму и низ кичму, савија вам главу и учи је, куда ће ходити.

Не морате ми понављати ваш аргумент, ја га знам. Кад ваши тешки делови претегну главу и почну јој издавати наредбе, ваши научници теше вас речима, које вам они као матеметику диктирају и у коју ви као математику примате, наиме: „То је природна гравитација лакшег објекта ка тежем“. Ваши научници су објективисали вашу главу и ваш стомак, и све што стомак гледа с брда, — објективисали и демократисали. Зато је ваша глава надгласана и монархизам њен убијен, и замењен принципом тежине, принципом већине.

Али глава, ма и монархична, неће вас сама одвести Свечовеку, ако не буде разумела Свечовека — ако га не буде гледала, и слушала, и мирисала, и јела, као што сунцокрет гледа, и слуша, и једе сунце.

Реците вашој глави, да је надчовек јерес, и рођак мамуту. Можда ће разумети, ако је и ваша.

Реците вашој глави, да пољуби и онога, кога нико неће, сем мајке, да пољуби.

Реците јој, да уствари љуби сама себе, ма јој се усне нашле и на губицама магарца.

— То је страдање! — рећићете ви, секунданци својих отаца. А ја вам кажем, страдање је медицина, која ствара милокрвну меланхолију.

Гле, кад смрт затвори очи презреноме, отвара наше за његову вредност!

Висина поштује сателите као и планете. Гле, људи су безбрижнији као сателити. Ипак, у жељи да буду још безбрижнији товари на себе неподесну бригу сунца.

Једнога јутра мој гавран улети на прозор. Рекох му:

— Пријатељу, новост једну! А он гракну:

— Стару ти новост понављам:

Пријатељи изазивају код нас самомржњу, а непријатељи самољубље.

О сунцокрети, како вас грлим!

О кад би могли узрасти по један на свакој глави људској, да би људи сви пошли једном страном!

Заиста Свечовек је једностран као сунцокрет. Јер Сатана никад не види лица његовог, но само га гребе по леђима. Нека гребе, док му се нокти о кичму не самељу.

Заиста душа се моја прене кад види један сунцокрет, и ожалости:

— Јадник, прегациће га!

Но одмара се душа моја у њиви сунцокрета, у недогледној, јер округлој, њиви сунцокрета.

СУЗЕ И КОРАЛИ

Сунце се окреташе око нечега, земља се окреташе око сунца, ученик окреташе точак, а Вран Гавран окреташе лончарску иловачу.

Бујаше син крај мајке, бујаше радост у мајци. Гасаше се живот у сина, гасаше се светлост у мајци. Дрхтаху очи у сина, дрхтаху руке у мајке. Син мајци збогом шапташе, мајка му заклетву даваше: „Твоје — те очи, сине, твоја — та зрака сунчана два, надгледат, надсјајит морају моје, трабанте своје.“

Ученик точком витлаше, а Вран тестије стилаше. Погледа Вран ученика и учини му се ружнији од његових тестија. Па да не би кушао богове, којих је много, много, између човека и Бога, Вран прекиде ћутање, којим се беше још дан раније закључао, и рече:

— Дете, нема зла самог по себи, као што нема кијавице саме по себи.

Сив грех праведника изгледа црњи од црног греха неправедника.

Кад проповедник чистоте упрља табане, сви се завидни заклињу, да су га видели каљужава до обрва.

Кад велможа удари прстеном, јачи бол задаје него кад малможа удари топузом.

Дете, вредност једнога дела и недела цени се, мери се, вредношћу делатеља.

Дете, страшилима ћеш расплашити чавке, а позом пријатеље.

Претензијом ћеш расрдити другове а насмејати врагове.

Срдитељи ће ти полупати лонце, а смејатељи ће их отровом напунити.

Не одговарај на срдњу ни на подсмех подсмехом, и лонци ће твоји бити чисти и на броју.

Ученик точак устави, Вран се на лево осврну, а мајка, мајка—та некаква о лонце посрну.

Пројеца мајка, вековна бајка:

— Сузарник један имаш ли, висок а узак?

— Чудну ми робу тражиш, мајко незнана, Вран одврати. Сва иловача моја пуна је суза.

— Сузарник један, к’о папир танак, к’о свила гладак, висок а узак! Заклетву морам испунит.

Син ми ка’ роса испари. Скоро ћеш лонце од њег правити. А очи његове ево, гле, које морају надгледат, надсјајит моје трабанте своје!

Завитла шегрт машину, замеси Гавран земљу чињену. Витлаше земља около сунца, ходаше сунце око нечега.

Кад прими мајка сузарник, ка' папир танак, ка' свила гладак, висок а узак — када га прими из руке Вранове, рукама дреши убрус везени, из њега вади синовља ока два, блистава но жалосна, и на дно посуде нежно их спушта; спусти па сузе поче ронити, ронити, ронити...

На белцу дани притицаху, на вранцу ноћи измицаху. ученик точак витлаше, а Гавран лонце круглаше. Ученик засја очима, и за мудрост Врана запроси:

— Од кога, мајсторе, сазнање нама? Изјутра шегрт запроси, у вече мајстор одзбори:

— Сазнање наше није измужено из сувог вимена материје, него органски слеplено са животом. Конструкција сазнања уткана је у конструкцију живота.

Ти сазнајеш не зато што ти сазнајеш него зато што Земља сазнаје, зато и ти сазнајеш.

Ти мислиш не зато што ти мислиш него зато што Земља мисли. Земља мисли, зато и ти мислиш.

Ти осећаш не зато што ти осећаш него зато што Земља осећа. Земља осећа, зато и ти осећаш.

Земља сазнаје, мисли и осећа не зато што Земља сазнаје, мисли и осећа, него што свет сазнаје, мисли и осећа. А свет сазнаје, мисли и осећа не зато што свет сазнаје, мисли и осећа, него зато што Брама сазнаје, мисли и осећа.

Ти се сећаш зато што се Земља сећа; и предвиђаш зато што Земља предвиђа; и провиђаш зато што земља види даље од тебе. А Земља се сећа, предвиђа и провиђа зато што се свет сећа, предвиђа и провиђа. Брама је пак биљурни дурбин, којим свет гледа уназад и унапред.

Дете, малена тела егзистирају и играју своју игру само на широким леђима великих тела. Малене душе егзистирају и трепере само зато што се сунчају на грудима једне велике душе. Земља је тело и душа, широка арена и сунчана пржина за наша цикадска тела и наше цикадске душе.

А једном Вран Гавран земљу копаше, а шегрт по земљи голоног играше, и земљу чињаше. Увече сива клисура тамом се превуче и пређе у сан пре планинских глава. Кретоше дома лончар и шегрт. Наједном у мраку две свећице загореше, покретна два жишка. А танак листић изнад жижака зацика, танак ка' врвца, о којем жижци вишаху. Мајка то беше, слепа и луда, вођена очима ишчезлог сина. Сузила мајка, сузила дуго, — сузарник препун. Блистале очи сина, маглиле очи матере. Мајчине очи сад су угасле, угасле са мишљу заједно. А очи блиставе, што их је она родила, што њене надгледаше, надсјајише, сада јој беху вођа по тами. Сунце напред иђаше, а трабант за њим клецаше.

Вран Гавран напред хођаше, а шегрт за њим клецаше. Шегрт мајстора запроси:

— Како да речем онима, што души биће поричу?

Увече шегрт запроси, ујутру мајстор одзбори:

— Реци им дете, без срдње реци:

Бездушници, нема ли душе, чега су очи прозор, чега ли језик тумач?

Не може човек што не може Васељена. Може ли, питај?

— А Васељена не може замислити оно што не постоји.

Наша прича о стварима и квалитетима, што не постоје, може бити истинита само за једно место у простору и једно време у вечности.

Земља има уонолико више могућности него човек, уколико је Земља, телесно и духовно, пространија од човека. Васељена има уонолико више могућности него Земља, уколико је Васељена пространија него Земља.

Све комбинације наше маште, комбинације од сазнаних ствари и квалитета, не исцрпљују све ствари и квалитете ни нашег сазвездија, камо ли Васељене.

А кад се зима измаче Северу, и лето примаче с Југа, Вран Гавран сеђаше међу лонцима својим и одмараше се, јер беше празник. А ловци корала пролажаху за трг, па кад спазише Врана, свратише к њему и понудише своју робу.

А Вран им рече:

— Дај да се трампимо! Гробље за гробље. Корали су леш бившег живота, и моји лонци су леш бившег живота.

А кад свршише трампу ловци корала замолише Врана, да им напише нешто на лонцу. А он написа:

— Тешко телима, која за живота не послуже ни колико лонац. Блажена су пак тела, која и у смрти послуже, бар у облику лонца.

А кад им показа сузарнике, они га упиташе који је највећи сузарник у свету. Одговори Вран:

— Земља.

У СВЕВРЕМЕНУ И СВЕПРОСТОРУ

Вран Гавран имађаше крила лака ка' облаци а јака ка' земља, те се без муке вијаше кроз све димензије простора и времена. На којој год звезди заноћеваше, он се осећаше дома; у којем год столећу освиташе, среташе се с једномишљеницима.

— Једномишљеници, вели, постају једноделаоци; једноделаоци постају једномишљеници.

Када се Вран Гавран врати једног поднева са своје дуге екскурзије, са свога уобичајеног хаџилука по светим и несветим местима, по светим и несветим временима, приђоше му многе радозналице са својим реуматичним срцима и пуним шакама питања.

— Јеси ли нашао једномишљеника, Вране? Јеси ли придобио следбеника коштуњаве философије Свечовека?

Одкликта Вран Гавран:

— Нашао сам све што сам тражио, сходно обећању: Што тражите наћи ћете! — и сходно неком закону старијем од ваших прабаба.

Рекавши то Вран Гавран се спусти на мек и топал песак, а радозналице, са седам чистилишних рупа само на лицу, прилегосе унаоколо и изложише свој реуматизам разумном и трпељивом сунцу.

Па им истресаше Вран мрвице свога свесветог искуства:

Разговор мандарина

Први мандарин: између мене и вере стоји мој злочин. *Други мандарин:* између мене и злочина стоји моја вера.

Трећи мандарин: између мене и Бrame стоји моје Ја.

Токи-јори и Токи-муне

Разговараху Токи-јори и Токи-муне, мудраци.

Рече *Токи-јори:* Има ли, Токи-муне, ма и једног мудраца у Китају, чија мудрост показује план света?

Одговори *Токи-муне:* Свет, који би се саградио на мудрости ма кога философа, од почетка нашег времена и у границама нашег простора, пре би се срушио него би своје име изрекао; заиста пре него што би твоја мисао, Токи-јори, стигла од тебе до мене.

Лао-це и Шакија

Разговараху Лао-це и Шакија.

Рече *Лао-це Премудри*: Дете гледа напред, старац гледа напред и назад у исто време.

Рече *Шакија*: Дете се страши живота, старац се страши смрти. А Тао се не страши ни живота ни смрти, јер то су два точка на колима, на којима се он вози.

Хермес и Мојсеј

Разговарају Хермес и Мојсеј.

Рече *Хермес*: Као што се тела додирују тако се и душе додирују. Душа душу осећа, предвиђа и види. Раздаљина не дели душе, нити их близина уједињује, но антипатија их дели, а симпатија их уједињује. Понека душа с месеца ближа ми је од понеке душе крај мене.

Мојсеј: Земља сеје толике животе по својој њиви, да би себе обогатила и очистила. Земља лучи своју нечистоћу кроз своју децу. Земља сеца своју душу у миријаде душа, да би себе васцелу очистила, видела и познала, — познала у радости и агонији, у мудрости и махнитости, у белини и црнини, у врлини и злочину. Микроб је прирастао њеном срцу као и човек. Микроб и човек су два исечка од исте душе, и два исечка од истог тела. Микроб држи да је он важнији од човека; човек држи, да је он важнији од микроба, а земља зна да је она важнија од обојега.

Данте у сну

Култура има своје дивљаке као и примитивност своје. Први су душежеднији а други су крвожеднији. Први убијају душе са истом хладнокрвношћу, са којом други убијају тела.

Једини је прогрес у усељавању прогнаног Бога. Усељавање Бога у ствари — то је једино достојанство културе. О где је наука, која ће нас спасти суперстиције, и вера, која ће нас спасти нескрупuloзности?

Ормузд и Ариман с ове стране Арарата

Ариман: Зашто биље крије уста а показује плодове?

Ормузд: Да би човек погледао у њих и видео своје несавршенство.

Ормузд и Ариман с оне стране Арарата

Ариман: Где је људска срећа и несрећа?

Ормузд: Украј пута живота. Главни пут је навика (ни срећа, ни несрећа). На једној страни пута је цветна ливада, на другој лед.

Ариман: То значи срећа и несрећа су интерпункција навике? Случајни гости навике? Пролазне новости?

Ормузд: —

Ормузд и Ариман на врх Арарата

Ариман: Испод нас је океан ћутања, и на дну његовом жагор људски. Кад ће људи постати обожаваоци твоји, Ормузде, — обожаваоци светлог?

Ормузд: Кад постану асексуални.

Ариман: А то ће бити...?

Ормузд: Кад сав одређени број прође кроз муке страдања, гнушања и умирања, и дођу последње-рођени.

Овде Вран Гавран прекиде причање свога искуства у свевремену и свепростору. Јер јато ждралова паде на песак, те се радозналице све окретоше од Врана.

Зато Вран Гавран устаде и оде сам са својим мислима. У том тренутку једна га мисао ухвати око грла, те га ношаше, ношаше. Ова мисао:

— Човек је створен после свих ствари, од отпадака свих ствари. Мозаичност човекова вртлог је човеков.

Човек није ни бео ни црн, но шарен. Шарена поњава од крпа! Сиромашни сваштар, близак свима перфекцијама и далек од свију перфекција. Кроз свој јеловник човек даје вредност свету. О, како ће се спасти један омнивора створ!

ТУЋИНЦИ У ТУЋИНИ

Престаде зима кијати, и пролеће поче кењкати. Кад узмаче зима са запалењима, и пролеће погледа туберкулознима у леђа, Вран Гавран опаца сву земљу својим болом као челичним полутаром, и исквадрата је својим мислима као бакарним подневцима и упоредницима. Па играше Вран по испупченим квадратима према електричној светлости сунца и воштаној светлости месеца. А шегрт му штап држаше и игру мајстора смотраше.

*Зима искија,
Весна проклија,
Ал' ће да се гнили!
Зима врећу с мирисима
Мразом веза,
Детињаста весна узе
Па одвеза.
Лето прими све колевке,
Па запуши нос;
Боље бити и без носа,
Племство није нос.
Веле, веле, веле, веле:
Племство је понос.
Јесен приде, лишће скиде,
Гробља преора;
Све лисице свадбоваху
око извора.
Зима врећу опет веза,
Да одмори нос,
Бело, бело и досадно...
Волим абонос?*

Дотанца Вран до северног пола, отклиза се до јужног, одудари ногама мале квадратиће, и заустави се на полутару. А на полутару гологлава деца земље препираху се око тога, чија је несрећа већа. Рече им Вран:

— На планети несреће не пита се ко је несрећнији, него чија је несрећа племенитија. Нову вам меру дајем за мерење несреће.

О, кад би се све лоповске мисли објавиле, човечанство би се назвало пре Лопов него Логос!

О, кад би се сви мотиви објавили, многа премнога добротинства би се каменовала! И човечанство би се пре назвало пре Лаж него Логос.

Зашто у злочину људи гледају своју истину, а у добротинцу своју хипокризију? Није ли за то, урмоједи, што сви знамо извор, из кога извиру две различите воде? Па кад избије једна бистра кап из мутног извора, ми заврtimo главом.

Прођите се лажи, док извор не избистрите. Не натежите се, да родите добра дела, док вам душа у доброту не сазри.

Ја велим клеветницима: чујте, ја сам бољи него мој живот.

Када ја ишчезнем, моја доброта ће вам грепсти савест. Савест! Мачка, која је гребла мене за живота, грепшће вас после мог одласка.

Ја сам шетао по граду од биљура, где су шетала и ваша тела од биљура. И читао сам мисли ваше у биљуру исписане верзилом. И не дочитах — заплаках.

Заиста, учинили сте тело своје заседом душе своје. И душа ваша испада на друм да поздрави јачега лажју, а нејачега пљачком.

Зима шапће:

— Људи зборе о оловној стабилности живота. Но нека се подигне атмосфера само за један педаљ над главама људи, и живот ће утонати у смрт.

Пролеће жубори:

— Безгранично се увија у гранично, гранично се одвија у безгранично. Најситније и најкрупније ствари су округле. Најтеже ми је са угластим, троугластим. зато их и поливам киселинама, да им рокове иступим, да ми трбух не боду.

Лето гуди:

— Узрела шеница у пољу, ујаребиле се јаребице у шеници. А човек је још зелен, још — зеље земљино. Све чека да човек узри и плода донесе. Јалови су сви његови плодови, јер их пре времена чупа и износи на пијац. Доброта је његов плод, још нерођени; свечовечанска доброта још у зачецима.

Јесен шушти:

— Доброта треба да постане крвоток душе човекове. А она је сада само пљувачка, сувишак сувишнога.

Човек је човеку туђинац у туђини. Чергари под шаторима, сељакаши из сезоне у сезону, игра влаге под разним температурама!

Зашто ме гледају попреко суседи моји? И ја сам син звезде.

Туђинац је лопов. И домаћа чељад у туђини лажу.

Кад се деси крађа у обору нашем, ми гледамо преко плота и тражимо лопова међу туђинцима.

Сви смо као крадљива домаћа чељад, протерана са разних звезда, да се наситимо и згрозимо крађе у туђини.

Сви! Кад ћемо научити да изговоримо ову реч? Кад ћемо дом устројити и домаћинству привићи? Кад ћемо почети тражити лопова не у себи но у једној од звезда? Кад ће ишчезнути комшијски плотови? И катанци кад ће потонути у пролетње воде?

О, како вас не волим урмоједи! Украли сте ми по један атом душе моје, зато вас не волим. Расула се душа моја по свима лоповским торбама, и у мојој торби остала једна мрва. Па и око ње се луњате, да и последњу мрву украдете.

О, звездо моја, доме мој, где си? Ако си даље и од Кентаура, потечи у помоћ, архангелу мој!

Сабери ми душу моју, да се могу осмехнути. Сазидај од комада душе моје Свечовека, да би туђина постала дом бездомним, а туђинци чељад.

Тако говораше Вран Гавран гологлавим урмоједима на полутару. Па скокну и продужи игру по квадратићима, сада у правцу упоредника. Прављаше Вран све мање и мање кругова и кружећи, све брже и брже; и брже и брже, док се не заустави на полу у једној тачки, те засја у поларној светлости као кула од сафира, окићена очима дијаманта.

А шегрт му штап држаше и игру мајстора смотраше.

СЕДМИ ДАН

Рађаху се коприве, рађаху се муве, а људи не могаху одолети навици подражавања, те се и они рађаху. Свадбоваху врбе, свадбоваху лисице, а људи шта ће? но — и они свадбоваху. Умираху планине, умираху долине, а људи — тамо—амо — и они умираху.

Вран Гавран се замори ходећи са рођења на свадбе, и са свадби на погребе. Па седе под планину Повлен да се одмори, а поглед свој спусти, заједно са сунцем на село Лелић где људи спокојно клечаху по неравнинама живота и спокојно се надаху одоцнелом добру.

Распињаше се Вран, да би од своје душе направио бездано језеро, да би у безданом језеру утопио сву жалост људи.

Рече му наоблачено небо:

— Ја спирам ту жалост вековима, и не могу да је сперем!

Рече му сунце:

— Ја сушим ту жалост вековима, и не могу да је исушим!

Рече му земља:

— Ја сахрањујем ту жалост вековима, и не могу да је сахраним!

Рече му ветар:

— Ја певам ту жалост вековима, и не могу да је опевам!

Саурлаше се вуци планински око Вран Гаврана, а шегрта Врановог страх успуза на врх једне јасике.

Рекоше вуци Гаврану:

— Сад си у нашој власти. Твоји претци убили су једног од наших предака. Ти можеш искупити свој живот, ако нам кажеш нешто што пси не знају, јер нам више досађују хвалисањем својом мудрошћу него зубима.

Вран се увуче сав у своју душу, где беше безопасно од вукова, па проговори:

— Ако ја и ви будемо потрзали хронике, шта су моји претци учинили вашим претцима и ваши мојим, историја никад неће моћи пребродити шесту ноћ, дугу као вечност, ни ући у седми дан, да се одмара с Богом.

Бејаше једна дуга улица, пола калдрмисана дрветом а пола гранитом. Па се погрди камена улица и поче презирати дрвену улицу. А дрвена улица је упита:

— Чиме се гордиш, несрећна сестро? Газе ли путници само по мени шапама, а по теби челом?

И ја вас питам, срдита децо, нису ли и људи и вуци само разнолика калдрма, преко које се превози исти терет судбине?

Једна велика топола омрзе магарца, што се сваки дан чешаше о њену кору.

— Ја не разумем, рече му топола, каква милост држи у животу тако једног ништавног створа, који не може да догледа ни прве гране моје?

— А шта ти видиш са твоје висине? упита је магарац.

— Видим врх од ове планине, коју ти не можеш ни до колена догледати.

А магарац се насмеја и рече:

— А ја видим ковачницу с оне стране планине, у којој сам служио три године као водоноша. Пажљиво слушаху вуци, а шегрт Вранов не дисаше на јасици. Продужи Вран:

Једна чавка кљувахе зрео грозд, а грозд се гневно отимаше.

— Шта се отимаш? рече му чавка. Боље да те ја једем, него да се људи опијају тобом.

— Ти знаш да се људи опијају мноме, а не знаш, да ме и за причешће узимају.

Једна камила се одмараше у оази, кад проведоше коња оседлана и натоварена.

— Јадниче, рече му камила, како се даш оседлати?

Одговори јој коњ:

— Од куда да ми поставиш то питање баш ти, која си рођена са седлом?

Једна мајка дође на реку да пере рубље и спусти дете на алигатора, мислећи да је клада. А кад јој сусед рече, на какво је опасно место спустила дете, она паде у несвест од ужаса. Један факир поврати јој свест, и рече:

— Не знаш ли ти, да ми сви живимо на једном великом алигатору, и мислимо, да смо на мртвој клади?

Два оца свратише једном пророку, да им пророкује. Рече пророк једноме од њих:

— Стрелом ћеш прострелити свога сина. А другоме:

— Сином ћеш својим частити госте.

Не повероваше, насмејаше се, вратише се.

Дивљи вепар груну кроз двориште првога оца, зграби му сина и поједе. А отац запе стрелу и прострели вепра кроз стомак.

Син другога паде у воду и риба га прогута. А отац ухвати рибу, испече је и даде за вечеру онима, који беху дошли на даћу.

Срдита децо, кад год заријете зубе у врат јагњету, не заборавите, да сте их зарили у своје рођено месо.

Гле, сласт месу не даје месо но илузија, да је оно туђе. Перверзна крмача не једе своје прасе с оном слашћу, с којом га човек једе. Нити брат гледа на сестру очима, којима гледа на жену из трећег села. Од илузорне дистанције крви зависи апетит. Илузорна дистанција крви је мајка и весталка страсти. Ко је икад у глади осетио прохтев за своје рођено тело? О, самозабравни, када ћете се сетити да нема тела, које није ваше рођено! О, гневни, кад ће вам сванути дан, да видите огањ, којим сте своју кућу посули! И крв коју сте својим зубима на себе излили! И похоту, с којом сте сами на себе хрлили!

Знате ли, где се зачиње рат, гневни ратници? На хоризонту наше визије о идентичности меса.

Знате ли, кад муж постаје блудник, и жена блудница? Кад открију своју идентичност.

Питајте лопова, — Што већа илузорна дистанција, то слађа крађа.

Појам о *туђинству* је бич, којим Луцифер тера своје стадо.

Кад се рашири откровење сестринства с краја у крај земље, блуд ће остати у каљуџи историје, и освитак седмога дана заруменеће се осмехом. И лековит пољубац ће се спустити на нечисту рану. И Свечовек ће се пробудити из ноћне море.

Гле, браћо, Свечовек није једино идеал, но ужасна стварност, стварност шесте ноћи. А ја хоћу, да он буде стварност седмога дана, — о, јединог дана.

Гле човек је човеку постао апетит и глад. И што већма глад, већма апетит. Са гнушањем расте и глад.

Змија уједа свој реп, јер нема шта друго да уједе. Пси лају на вас, — пси на псе — јер немају на кога другог да лају до на себе. Сам своје срце гризе Свечовек, и слади се њиме, јер не зна да је његово. А кад сване седми дан, како ће се застидети, кад почне чупати своје зубе и своје нокте из свог рођеног срца! Са правим стидом доћи ће и прави бол.

Кад се опростише са вуковима, и ови увукоше свој кухни мирис у себе, Вран и његов шегрт пођоше по селу да продају лонце. Даваху лонце за шеницу. Па се деси, кад напунише неколико лонаца шеницом, они се спустише низ село Лелић воденици да самељу. Воденичар беше човек црн, но зваху га „Бељом“.

— Како да тебе зову „Бељом“ кад си црн? упита га шегрт Вранов.

— Како да ти је то чудно? одговори воденичар са смехом. Дашто ми ти дашто, ко је лажнији кум стварима од човека?

Воденичар се час смејаше, час спаваше.

— Како можеш спавати у овој хуци, Бељо? упита опет шегрт.

Заикота се воденичар, па одзбори:

— Није ли наша планета воденица са већом хуком, па — слава заборавау — ти мирно спаваш код своје куће.

— Како, Бељо, разговараш с помељарима у овој ларми од камења?

Опет закликта воденичар, и мучније му се беше уставити но воденичном камену. А кад се полу-устави, рече:

— Зато сам и навикао, да се смејем, да не бих разговарао. Јер смехом више дајем људима него што бих добио од њих разговором.

Мало-мало па шегрт опет одреши свој језик:

— Како решаваш своје спорове, Бељо, са суседним воденичарима, који одвраћају воду од твоје воденице и навраћају на своју?

— Овако, — одговори воденичар, и тако се затресе од смеха, да се шегрт уплаши, да се камење не устави и да жито не остане несамлевено. Па ућута. А воденичар заспа.

Шегрт простре две вреће крај ватре, једну за свога мајстора, другу за себе. Те легоше и они тобож спавати.

А добро Сунце гораше на другој страни планете, и осветљаваше пут псима и вуковима.

ДОЛЕ И ГОРЕ

Доле беше Марс, горе беше Венус, а посреди парадираше Адам-ева.

— Каква је твоја девиза, комшија?

— Снага. Протруби Марс.

Презриво зажмирка опет Мутноока, гледну горе и вапроси Венус:

— А твоја, коно?

— Лепота. Одвиолини Венус.

Мутноока зажмури и голицаше сама своју утробу мутним чувством супериорности. И кад је нико не питаше, она задобоша:

— А моја је девиза демократија!

— Демократија? суптилно се зачудише комшије у душту. Шта ће то рећи или нерети.

— Возрите на моја леђа и читајте, аналфabetни.

А на леђима Адамеве животнаја малаја с великими држаху конгрес, коме лисице председаваху. Наговорени од лисица паунови поднесе предлог, да и животиње требаху с угледом на људе да уведу демократију.

— Демократију? Шта ће то рећи или нерети? Упиташе славуји, којима репови не даваху никакав престиж.

— То ће рећи, рекоше пауни, којима репови даваху надћурански престиж, — то ће рећи, да сви певамо једним истим гласом.

— Паунским или славујским? упиташе славуји, чији репови не беху никакав аргумент.

— Ћутите! закре-кру-какаше пауни, чији репови беху војска од аргумената за изговорену

речицу.

— Демократија то ће рећи, упаде магарац у реч, да сви носимо једнак самар, и неће рећи, да ја носим три самара а Хис Лордсхип тигар ниједан.

— Има реч Хис Лордсхип, залаја најлајавији председник.

А тигар објасни своју тачку гледишта овим речима:

— Пошто нисам довољно верзиран у питању на дневном реду, ја ћу морати само узети од магарца једну лекцију о истом.

— На само?! јекну сав збор. Шта ће то рећи или неће? А тигар се удаљи са збора ураскорак звекећући зубима.

Проговорише муве:

— Како је питање демократије питање једнакости гласова, и како се пауни и славуји не могу погодити, и како смо ми муве у већини, ми предлажемо да сви зујимо.

— Који ми? упиташе стршљени. Ви кухињске муве или ми стршљени?

— Наравно ми кухињске, ортодоксне муве. Ви сте само једна секта, ви стршљени.

Хијене рекоше:

— Како је питање демократије питање самара, то ми, неосамарени, предлажемо, да се корњаче расамаре, да би могле и оне сироте слободно ходити.

Чувши то и прозревши намеру предговорника, корњаче се нечујно извукоше с конгреса.

Овце узеше реч и објаснише, да питање демократије ништа друго није до питање кљунова. Рекоше то, кришом погледајући у орлове. И даље објаснише овце, да се њихов формалан предлог састоји у скресавању свих кљунова и увођењу њушки са меким зубима.

Сумирајући дуготрајну дискусију лисица предложи, и предлог би усвојен са великим бројем уздржавања од гласања, да све животиње остану свака при свом гласу, свака при свом самару, кљуну или њушци, но ипак да се демократија уведе у царство анимално.

После пет стотина година аналфабетни дует погледа опет на леђа Адамеве, виде сличан конгрес, и саслуша сличну логику. А Мутноока, заљубљена у самоголицање, добошаше, час на доле час на горе:

— Моја је девиза демократија!

А кад се громови окомише на планину Повлен и поцепаше јој велике, мале и мајушне букве, Вран Гавран заустави свој точак и обриса зној с чела. А два преплашена лица, као две маске жалости, стадоше пред Врана и саопштише, да куга помори много народа, доле у селу, — великог, малог и мајушног народа, доле у селу. А Вран Гавран плану, као сув храст запаљен од громова, па узвикну.

— Шта је с тобом, Адамево, звездо црна? Да нема и међу звездама, суседима твојим, вештица, које ти мозак испијају? Безумље се твоје, гле, одражава на свој деци твојој; на свима комбинацијама елемената твојих.

Ниси ли ти родила мајушне букве, и ниси ли ти наредила куги, да им исцеди очи?

Ах, како је много ноћи провео човек у сневању спасења, које очекиваше од земље! Како је много јутара хватао се грчевито за зраке сунчане: „О не растајте се од нас никад, ви свемоћне златне власи! Помозите земљи, да нам спасење донесе, сан наших ноћи, једини луч нашег мрака.“

Попео се човек до врха атмосфере земљине, но још се није попео до свести, да неће земља донети њему спасење но он земљи. Како ће Ад спасти оне, који се у њему кувају? Не може Ад пустити кишу и угасити огњену утробу своју. Одозго киша долази. Гле, становници Ада могу низвести кишу и угасити Ад. Но неће човек, нити надчовек, низвести Вишњу Росу, него Свечовек, Мезимац историје, раван Првенцу.

Демократија! веле крикун и траже да виде један другом реп. А ја вам глагољу: докле ђаво ђаволу тражи реп, наћи ће га; и рокове — наћи ће их. Но кад ђаво ђаволу не трага за репом и

роговима но гледа му у лице, пробудиће Логоса у њему, и ђаво ће намах изгубити и реп и рогове. Погледајте се очи у очи, ви колектори репова и рогова, и из очију ће вам испати кључ за тајна врата Ада, за спасење од пожара.

Тако говораше Вран Гавран, распет између два разбојника: грома и куге. Но загушљиви ад окоми се на њега, као на свакога усудитеља, који се усуди, да покаже глумцима врата у случају пожара.

Клецаше Вран у врућици поред гробља журналиста, и виде диво за дивљење. Безбројни језици, провириваху из гробова и повијаху се као јесење лишће на ветру.

Довикну им Вран у врућици:

— Је ли то једини орган који надживљује ваше биће? Шта? Зар још желите да сејете речи?

— Не; цијукаху језици жалобно као ждрали који у магли студирају географију. Желимо, желимо да полижемо речене лажи.

— Заиста, ако то извршите, угојићете се.

А кад пролажаше поред гробља завојевача виде Вран ситногорицу од безбројних скелетних руку, где вире из гробова и у грчевима цик-цакају и звече, куцајући кост о кост.

— Шта? Још се вежбате за сечу, надчовечуљци? Викну Гавран у врућици.

Подиге се гробље у висину планине и опет лагано спусти. Толики беше уводни уздах мртвих у одговор.

— Не, прстењаше, него желимо да изломимо све мачеве, које смо за сечу сковали.

А кад беше поред гробља блудних, Гавран се тресаше у леденој грозници. И виде Гавран једну малену воштаницу, што жутом светлошћу бељаше мрачни дом грешних. Као клобуци на кључалом језеру вираху очи по целом гробљу, и из очију капаше кап по кап, крупна кап по кап жутога гноја.

Кукурекну Вран:

— Шта, шта? као велите, нисте довољно за живота намирисали земљу гнојем?

— Не, одговорише, него смо осуђени да гној свих дана и ноћи нашег живота искапљемо на очи пре новог прогледања.

А један дан казне дуг је као хиљада година греха.

— Гној, гној, гној! дрекну Вран Гавран у грозници, и смрад од гноја полипски га стеже за груди и обори у несвест.

А рабације живота сву ноћ пролажаху поред гробља и не видеше ништа и не осетише ништа, но певаху песму, која не пробуди Врана.

ОСПЕ

Заболова земља од оспе. Слегоше се звезде око ње са својом алхемијом и својим лекаријама. Разнобојни пликови покрише све лице земно, и нача дух земље бунцати у огњу:

— Седам царства болује на мени, седам љутих рана, ле-ле. Минерално царство, кичма моја, још је штури запис здравља мога, чуваркућа моја. А три подкичмена и три надкичмена царства, зараза моја, суше ми кичму моју. Ја сам постала кормило болести. Налих воду на кречану, да креч расхладим, — погрешна хемија — а креч све већма жари, све већма јари, све већма пуши, све већма души.

Нигде језера. Нигде језера хладног на пустом путу мом, да језик расхладим, да огањ ублажим.

Гњечим пликове своје. Но гној нема камо до у моју кичму, где узима маха за још ширу сетву, за још маснију жетву.

Најшаренији пликови, најигличастији, именом људи, што се корме свим осталим бојеним пликовима и сами собом најжажаренији су, најболнији. О најшаренији и најигличастији,

злоупотребо геометрије моје, фатална киселино моје отровне лабораторије! Шта могу од тебе очекивати?

— Спасење. Одговори Вран Гавран, који на високој стени крај мора стајаше и бунилну болесницу послушничаше.

А кад сунце стаде вертикално над Вран Гавраном, Вран затури главу, те му светлост обли цело лице. Беше лице Враново суво као бронза и звонко као бронза, те зраци одудараху и звоњаху.

— Да ли се ко од вас враћа сунцу, зраци бели, да обавести божанску главу нашег система о тамници нашој, бели зраци?

Или сте послани с намером да продужите тамновање историје, бели зраци?

Или сте добровољци, који су оставили царски двор и сишли сужњима да им окрепе продрту наду, и поткују слепачки штап, бели зраци?

Или сте сувишак, што богаташ расипа, да би учинио своје богатство дражим, зрачни белци?

Стидом од гнилости испуњена је моја савест. Стид и гниlost два су паразита, што ми разједоше све дане моје. Стид ме чеше по образу без престанка, да не бих заборавио да сам бог; а гниlost ми пљује у лице са свих страна, да не заборавим, да сам пали бог, пали и поплувани.

Некакво божанство распада се кроз нас, атоме своје. О, зраци бели, како је болно бити атом! јер атом значи немоћ и нечујну агонију. У које год зеркало гледнем, не видим себе но део себе. Где је пуноћа моја? К њој је управљено све чезнуће моје, све — до ишчезнућа.

Мањи смо од нуклеуса и од нуклелеуса. Замотани смо мистериозном мембраном, црви у кеси, и гушимо се без пенцера. Ко први пљуну на божанство земљино? Гле, из пљувачке се развио цео живот, сва полусвест, присвест.

Неоргански становници царују у своме миру, призрачном миру, царују множином и тежином, и говоре органским:

— Ви сте наше врење, наше кључање, наше бунцање. Ви сте јерес, одступници. А органски становници, у својој пробуђености, призрачној пробуђености, одговарају неорганским:

— Ви сте наш мегдан, зуби за наше копите. Ви сте наш саркофаг и вучење наниже.

А ја говорим начичканим атомима око себе, бели зраци и велим:

— Сужњи, како да вам објасним кад у мени није цело објашњење? Како да нахраним вашу глад, кад у торби носим само један лешник? А ви сте скрили своје лешнике, и од себе и од других скрили сте их, крадљиви породе. Ставите сви своје лешнике на трпезу, нека се види имовина наша. Да не лажемо више Васиону, но да тражимо од ње додаток, допуну. Дебелу маску навукла је лаж на лица наша, те се не познајемо, нити нас познају. Те гладни изгледају сити, а сити гладни.

Свечовек је једини путовођ, који зна математику и због тога, пут. Извучимо из својих дроња сваки свој конопчић, да би Свечовек исплео снажно уже, и извукао нас из сужанства.

На опасном месту кријете своје конопчиће. Тетурајући по пећини, као слепи миши, намакли сте нехотично конопчиће себи око врата. Зато се ваше кријумчарско тражење спасења кончава вешањем.

Баците бацил надчовека у стомак времена. Нека га сварује у доколици — иза наших леђа.

Јер надчовек је мање него немогућност. Кад не би био мање него немогућност, и моје би га срце позвало за сапутника. Али је надчовек месечар, који пружа зубе да загризе месец, јер му је лењир кратак да измери раздаљину.

Гле, једини надчовек то је Свечовек. Једина алхемија, која може растопити човека и саздати Бога, то је алхемија, амалга—хемија Свечовека.

О, кратковечни зраци, како желим ваш млади живот! Како желим вашу неуспелу мисију! Ви хитате да спасете сужње из тамнице, па се сами давите у костурници скорпиона. Ви хитате, да

учините крај мучењу, но место тога стварате нове почетке, нове заметке, и продужујете тамновање, сецкајући живот у животиће, и душу у душице.

О, кад би ми могли једну услугу учинити, ви преуслужни! Кад би сте се могли наставити један на другог и направити ми мост до Поларне Звезде! Да ја с Поларне Звезде указујем пут исецканом животу на земљи. Гле, искривише вратове гледајући у Поларну Звезду, да им се нога не омакне с пута — ка југу или северу! А душа трапа за ногама без своје поларне звезде, не сазнајући свој југ, ни север.

Позеленеше зраци од речи Вран Гаврана, па јекнуше у хору:

— Сувише смо ми млади, да можемо одговорити на твоју мудрост. Зелена је наша мудрост према твојој. Гле, из млека ми долазимо, а твоја је мудрост с бојног поља!

А кад Сунце беше на заходу, повлачећи своје пипке са гробља и порођаја, привеслаше обали рибари са претовареним баркама.

— Каква је то чудна риба притисла ваше барке, другови?

Уздахом дубоким одговорише мрачни рибари. Јер лов њихов не бежу рибе но лешеве људски са једног брода, потопљеног пакошћу живих лешева.

Поређаше рибари лешеве у круг на пржини, као трофеје пораза. Па поседаше с Враном у средини круга. А рогати месец се наднесе над гомилу живих и мртвих, и обоји њихова лица једном истом бојом. Беше то боја добро позната месецу и гробарима и удовицама.

— Шта сада да чинимо? упиташе телоловци Врана. А он им одговори:

— Не чините ништа док не начините душу своју. А кад душу начините, све је учињено.

Јер је душа људска заколодована чинима, чињењима. Треба закржљалу овцу прво нахранити па онда мусте млеко из ње. И треба коња прво однеговати и потковати, па онда ићи с њим на трку. Јер ко музе закржљалу овцу крв ће измусте, а ко иде на трку на непоткованом ждребету, вратиће се дома са хромим ждребетом и хромим поносом.

А кад рибари поспаше у центру круга, Вран се диже, прекорачи периферију и удаљи се.

Но на друму, обасјаном месецом, сrete Вран чопор хијена, вођених носом.

— Изгледа, да је нос ваш главни хранитељ? рече им Гавран.

А једна се хијена застиди и врати, и иђаше те ноћи упоредо са Враном, у сенци Врановој.

А кад се Вран замори, леже. И кад хтеде заспати, рече хијени:

— Сапутниче, ти ме нећеш, надам се, узети за мртваца?

— Не, одговори хијена. Наша цела философија јесте философија температуре. Између врућа и хладна, хладан је наш.

А кад Вран спаваше хијена и месец стражараху над његовом главом.

ЧЕТИРИ ОКА ВИШЕ ЈЕДНО

Гледаше теле у квочку и дивљаше се диву, како нешто може живети с две ноге и перјем. Гледаше планина у море и дивљаше се диву, како нешто може постојати у вечитом немиру и колебању. Васиона се дивљаше својој пробуђености и сеђаше се, и никако да се сети свога сна. Све се дивљаше нечему, а човек свему. А ученик Врана Гаврана кад огладни од дивљења свему, упита свога мајстора, шта ће јести. Рече му Вран, да понесе у врећи лонаца, великих, малих и најмањих, да их трампе гдегод за хлеб.

Кад се испеше на планинску висораван, спазише чувеног философа, где са запетом пушком чучи за каменом и нишани у орла, што кружаше између земље и облака, са лакоћом гумане лопте и са достојанством краља. А философ час запињаше пушку час отпињаше, у недоумици, да ли да пуца.

— С моје тачке гледишта, говораше философ, ја треба да те убијем, поносни орле. Ја сам господар живота и смрти на земљи, и чини ми задовољство, да пуцам у твоја крила.

Но с твоје тачке гледишта ја не треба да те убијем, јер ми ниси дао никаква повода за злочин.

Ја сам изишао у поље, да се разонодим. И с моје тачке гледишта треба да те оборим, јер то освежава моју машту и моје самопоуздање.

Но ти си се дигао под облаке, да тражиш среће и задовољства. Те с твоје тачке гледишта не треба да те убијем. Јер пресећи ти сву наду, када је твоја нада највећа, значило би компромитовати Васиону у очима деце њене.

То рекав философ запе поново и окиде, а орао се залепрша и стропошта на тле. И философ се намах покаја што је пуцао.

А Вран Гавран проговори:

— Није орла убила твоја тачка гледишта но твоја урођена ћуд, која тражи сензације у крви. Све твоје резонување било је само слађење твојој ћуди. Ја сам знао, да ћеш извршити убиство чим сам те видео с пушком. Него узми један од ових великих лонаца, да имаш у чему кувати орла.

Зачуђено одзбори философ, орлоубица:

— Зар ћу ја јести орла? Зар не знаш, да човек не једе ништа од онога што човека једе?

— А шта ми знаш рећи о риби, коју човек штеди за свете дане? И зар јагње, пасући траву, не једе човека? И зар трава сишући сок из гробља, не једе човека? Шта више, зар јагње, и трава, и орао, нису човек? И зар твоје убиство није самоубиство?

Узе философ један од великих лонаца, стави орла у њ', ископа гробницу и сахрани га у лонац, као у саркофагу. И са великом жалашћу оста седећи крај гроба своје жртве.

Кад иђаху преко једног гробља Вран и његов ученик и врећа лонаца на ученику, наиђоше на гробара, који тек излажаше из једног гроба носећи у руци прстење и ћердане. Преплашен, најпре, гробар не могаше одолети чари Врана Гаврана, но признаде му, да он све гробове у тајности откопава и скида прстење и ћердане са мртваца.

— Зашто да труне и пропада под земљом, господару?

А Вран се осмехну и рече:

— Кад пропадају руке, које су направиле прстење, и вратови, који су се дичили ћерданима, зашто да не пропадне прстење и ћердани?

— Ја сам мислио, продужи гробар, да се бар ово може спасти и употребити.

— И руке и вратови ће се спасти и употребити. Лабораторија земље ништа не уништава, но све прерађује и поново употребљава, на основу савршене хемије, математике и религије.

Покаја се гробар, што беше учинио, купи од шегрта Врановог један мали лонац, напуни га прстењем и ћерданима, што је овда онда с мртвих скидао, ископа нови гроб и сахрани све драгоцености у лонцу, као у саркофагу. И остаде да оплаче гроб, у који сахрани свој грех, а Вран са шегртом сиђе у село да распродају лонце и набаве хлеба.

А кад се наиђоше сами у својој радионици, рећи ће шегрт мајстору:

— Кажи ми мајсторе, што од оне мудрости, што се казује у четири ока.

У подне запроси, у вече мајстор одзбори:

— Ништа се не може казати у четири ока, а да пето не присуствује. А то пето око више је свуда присутно но ваздух, но светлост, но етар; јер оно присуствује и најинтимнијим покретима ваздуха, и светлости и етра. Интелигенција, у коју су потопљене све ствари, јесте вазда отворено око, вазда присутни сведок.

Више је сине, у васиони свести, него воде. Буди лојалан Богу, буди солидаран с Богом, и осетићеш то чега највише има.

Извор избацује воду, а од низбрдице зависи, хоће ли та вода узети облик потока или језера. Буди, сине, извор добра свељудскога, и не брини, какав ће облик добро узети.

Вредност мачје шапе цени према потреби мачјој а не према томе, да ли те је мачка њоме огребала или помиловала.

Најкратковидији најупорнији су у тврђењу, да се граница света поклапа с границом њихова погледа. А сунце, које даље гледа од највидовитијих, уздржава се од тог тврђења.

Упита надчовек — носилац смртног мудровања — тополу крај пута: „Одкуда то обиље мира у теби и ова оскудица у мени?“ Одговара топола: „Отуда што су хемија и математика и религија неразделиво уједињени у мени, а завађени у теби“.

Не срди се, сине, на змију што трује зубом. Гле, човек трује и зубом, и речју, и мишљу, и руком. Кад будеш могао без опасности загрлити човека, моћи ћеш с мање опасности змију савити у недра.

Не питај, сине, зашто је смарагд зелен, ни рубин зашто је црвен. Но питај човека, зашто је зао. Јер смарагд није смарагд без зеленила, нити рубин — рубин без црвенила, а човек је човек без зла.

Васиона чува речи дуже но људи књиге. Што год, сине, кажеш људима, или животињама, или огњу, или цвећу, знај, да је чула Васиона, да је чула и унела у свој незаборав. Ваздух је ‚вечити‘ календар Васионе; што год глас упише у ваздух, Васиона чита и цени.

Нека ти је, сине, сваки глас, који пустиш на језик, леп и хармоничан, да се не би стидео, кад га чујеш поново у присуству анђела и арханђела.

Највеће истине, сине, лакше ћеш доказати људима животом но речима. Зато и не почињи говорити о њима прво језиком, јер ћеш их довести у сумњу.

Не одговарај, сине, људима на питање, је ли свет крајан или бескрајан. Јер с једног брда гледан свет јесте крајан, а с другог није.

Не одговарај, сине, на питање: има ли надприродног света? Јер има га, но несходно садашњој престави људској; и нема га сходно садашњој престави људској. А боље је зачепити уста, или ћутањем или смрћу, но говорити несходно људској престави.

Не одговарај, сине, на питање: шта је материја? Јер се мораш изразити духовно, те неће те поњати. Нити одговарај на питање: шта је дух? Јер се мораш изразити материјално, те их нећеш просветити. До највећих истина, до којих се ти попнеш, сине, — ако оне живе у теби — дићи ћеш људе магнетизмом тих истина, а не речима.

Не хитај, сине, са одговором на сва питања људска. Јер ћеш морати дати лажне одговоре зато што су већина питања лажно постављена.

Не одговарај на питање: да ли људи живе после смрти. Јер лаж ће упрљати твоја уста и кад кажеш *да* и кад кажеш *не*. Јер добри и зли живе и после смрти, добри у блаженству, зли у муци, а индиферентни према злу и добру ишчежавају, јер нису ни пшеница ни кукољ.

Страсни следбеници добра могу се обратити у страсне следбенике зла, и страсни следбеници зла могу се обратити у страсне следбенике добра, но индиферентни су безбојно стадо, које лежи и прежима између коза и оваца.

Кад Вран Гавран говораше ове речи, и идеал Свечовека обасјаваше његово вечито подне у души, један пијан човек наиђе и псујући полупа лонце лончару, згази Врановог шегрта, а Врана поплува.

— Ко сте ви, кепеци? навикну пијанац на светитеља својим рапавим и мирисним гласом.

— Твоји близанци, одговори Вран. И ја, и мој шегрт, и наши лонци, твоји смо близанци.

А пијанац се удаљи смејући се и ругајући.

Увече, кад звезде засјаше у својим анђелским одеждама наиђоше рибари и понудише рибе за хлеб. А Вран их заустави, да сви заједно вечерају. Па кад сви поседаше гологлави око синије, Вран благослови рибу овим речима:

— Нека су благословене рибе, сестре наше, које ће се помешати с нашим телом и нашом душом. Свето је јело, које једемо, јер је од Бога, нека би нас осветило. Наше је јело, које једемо, јер је од наших рођених предака; нека би пробудило у нашем срцу осећај братства

свечовечанскога. Пођите рибе у срце наше, као свој у своје, и измирите се с њим, и учините га измирљивим.

А Млечни Пут висаше над сенијом као рој светлих пчела.

БАВИЛОН ВЕЛИКИ

Виде Вран сву наготу земље и застиде се.

— О, кам да се ниси открила, на увреду очима мојим! Кам да су очи моје постале два планинска језера, што вечито гледају навише! За која нико не зна, и која никога не познају!

Сувише су те дуго очи моје гледале нетремице, да би им хаљина твоја могла одолети. А кад се хаљина смакла, очи моје пожелеле су, да су ми капци очни били усахли.

Сва си тетовирана, да би обманула. Па си и пород свој научила тетовирати се, да би скрио лаж лажју. Но очи су моје просекле све спратове лажи, да би се гдегод на истини одмориле. Али су изашле на другу страну, не наставив конака.

А тетовиранима ја говорим:

— Узалуд ви шарате кожу, да би отклонили пажњу од онога што вам је испод коже. Зашто шарате тело ако не да се покаже шаренило душе? Много је премного шарендаћа на пијацу, те им је цена пала на зеро.

Узалуд се кријете од мога погледа, нећете се сакрити. Ја сам вас видео у себи и осудио. Пре него смо се срели и познали, ја вас видео и проклео. И себе сам презрео и проклео, јер сам вас нашао у себи.

Хрвем се да побегнем од вас — то би била моја победа — но све се више заплићем у вас. О, очајници вавилонски, не смејте се моме поразу, јер мој пораз је и ваше сурвавање низ брдо — на свињски валов.

Шта ми вреди, надчовечуљци, да се облачим у коприву и чалију, да ме се не дотакнете масним прстима, кад сте се ви и незвано уселили у мене још пре мога рођења?

Зато ме и боде моје очајање, да проповедам избављење свију, јер не видим лествице, уз које би се самац могао избавити, а да за собом не повуче цео грозд тетовираних. О како је много порушених лествица! Како су тешка чеда и исчадија Вавилон Велики!

Гледао сам вас још у утроби ваших мајки, кад сте се преливали из амеба у црве, из црва у рептилије, из рептилија у мачке, из мачака у човека. Видео сам вас до дна, зато је моје гађење дошло до врха.

Исповедих своје гађење од човека глухој ноћи. Но она не чу.

Исповедих другој глухој ноћи, но и она не чу.

Исповедих трећој, и учини ми се, да она чу и јекну: јекну тако силно, да дубраве почеше урлати као рањене црне хијене. И помислих, да ће трећа ноћ, у великом болу порођајном, родити нешто боље од човека. Но кад свану, ја угризох наду своју за табан, јер сретох опет вулгарна исчадија Вавилон Велики, тетовиране вашарџије, где лупају у таламбасе и лицитирају на пијацу своје шаренило.

Ваистину вам кажем, срушиће се Вавилон Велики до испод темеља. Јер је у зидове његове ушао црв са Голготе, који га разгриза у прах и пепео.

Ваистину, напразно вас теше мудраци ваши: „Тврди су зидови Вавилон, нико их не може порушити“. Гле, печат је ударен на декрет, и рушење је почело.

Гле, и тица стоји изјутра на грани, до последњег удара секире стоји и сања вечеру своју на грани, а у вече дрво гори за циганским лонцима!

И риба, ухрањена и срећна, плива над тихом дубином, и мисли о свом преноћишту, а мрежа се рибарска све више стеже и привози рибу све ближе огњу живоме.

Шта сте мудрији од тица и риба, ви тетовирани? Црв, који разгриза кулу, неће изаћи пред очи ваше пре последњег слома.

Нити ћете осетити пожар пре него вам се обрве запале.

— Да ли се може из гађења родити љубав? — упитах један беложути дан.

А беложути не чу од галаме.

Ја зададох исто питање, исту загонетку, једном црно-црвеном дану.

И он не одговори, јер не чу од ларме.

А кад упитах један зелено-плави дан, он прошишта са иронијом:

— Можда. Јер све што се рађа, рађа се из ђубрета. Но мучно ћеш извући одједанпут човека из амебе. Извуци прво црва, па рептилију, па мачка, па човека.

— Доста! викнух. И ви дани сте филистри као и све оно што пуни ваше уши лармом.

Но кад остах сам, седећи између два надгробна споменика, тетовирана као и њихови мајстори, ја спустих мисао своју до врха прстију, да она уходи овај свет из непосредне близине и слеђујући извештају мисли рекох себи:

— Имаће зелено-плави право. Прво морам родити сажалење из гађења, из гада. А кад одгајим сажалење до витеза, да може убити гађење, онда ћу сажалење назвати порођајним ђубретом и тражићу да ми роди новог сина, кога ћу назвати поштовањем. А кад поштовање порасте тражићу од њега, да убије сажалење, и да легне и оно у бабињаре, да ми роди нешто, што ћу назвати љубављу, нешто несексуално, немиришљиво. А кад љубав порасте, тражићу од ње, да не рађа ништа, него да створи оно што још није створено, што није од земље него против земље, — Свечовека.

Гле, то је решење ребуса. Поћи ћу у нову школу, да почнем са гађењем, наиме са оним, с чим већина умире, изумире. Ја ћу с тим почети нови живот. Гађење значи пођубрена њива, пуносмрадна и пунонадежна. За плуг ми се ваља латити. То ми је најбоље што сам наследио од предака.

Да орем, и орем, и орем.

Да сејем, и сејем, и сејем.

Док сажалење не зазелени, не процвета и не узри.

А под јесен ћу вас звати на жетву, тетовирани, да имам коме разделити своју жетву.

Прођите се Вавилона Великог, и не говорите му хвале, јер ћете при последњој речи пресећи себи језик. Кад торњеве пођу у госте темељима, а темељи дубинама вулканским, пресећи ћете себи језик, ваш омиљени језик, ваш немирни ваљак, што је ваљао и изваљивао.

Престаните сладити се вечерама вавилонским, јер не завиристе никад у кухињу и не видесте, да се сви слаткиши на столу праве из гноја. Оставите те вечере ђуброваљима, гнојоваљима. А ви се почните хранити плиромом Свечовека. Јер чиме храните свој мозак, о томе вам мозак и мисли. И ваше срце гравитира ономе, чиме га зобате из чанка.

Ја знам, да вам из гноја и ђубрета долази сугестија, да је све духовно лицемерно. Јер за духовно треба се дићи и умити и сагледати зору. А вама се не диже из постеље, вашег најмилијег престола.

Духовно значи ново, а против новог тетовирани се увек револтују. Инерција вам говори, да и очеви ваши нису били духовни па ипак су се тако заслужним учинили за свет, јер су вас родили.

Заиста, велика је заслуга ваших отаца. Но ја знам и за већу те врсте. Једног врелог дана из једног пара микроба намножише се облаци нових покољења и полетеше да траже ноздрве мајмунске.

Тако говораше Ананда Близанац Вран Гавран. А тетовирани чувши загледаше се и очекиваху, да се неко први насмеје, па да се сви насмеју, или да заплачу, па да сви заплачу. Јер беху наместили уста на „готовс“ и за смех и за плач, и очекиваху сигнал с поља, одакле они све сигнале уопште очекиваху.

БРАМАКАРМИНА ШКОЛА

Индија се одмараше на врелини свога сунца и своје мудрости, када Вран Гавран пошета по њеном врућем тлу, по њеном бујном цвећу, по њеним тамним хладовима, по њеним шареним змијињацима, и њеним седим храмовима.

У свакоме переулку и закоулку спази Вран три ствари. — три школе: прашину старости, апетит садашњости и сан будућности. А Вран беше љубопитан за све те ствари, јер му Индија беше мила као телету крава. Али он имађаше нарочити циљ на врху свога штапа, — он распитиваше за школу Брамакармину.

Када Брамакарма угледа Врана у своме дворишту, засјаше му очи духом и добротом. Па подавив растурену браду по грудима левом руком, указа десном на децу, расејану по хладовима лепог и разумног кестења.

И прослови Брамакарма:

— То је моја школа. Ја их васпитавам у слободи и за слободу. Клоним се сваке конвенционалности. Свак се брине о себи и помаже другима колико жели.

Ту уздахну Брамакарма, па продужи:

— То је само један покушај, један нацрт будућег васпитања и будућег човечанства, које треба да буде боље и срећније од нас данашњих.

А Вран Гавран ослушкиваше другим ухом кукњаву једне пратње, што спровођаше мртвог на гробље. И помисли:

— Људи живе заједно, а умиру појединачно. Зато им је смрт тако тугаљива, тако тужна.

И пробави Вран три јутра и три вечера са Брамакармом и његовом школом.

А при растанку упита га Брамакарма о његовом мишљењу о школи.

— Брамакарма, брате, тебе зову Раби у Индији и целом свету, — рече му Вран Гавран, — шта бих ја имао да ти кажем?

Многи Раби чинили су сличан покушај као и ти. Један наук ја сам примио од њих као и од тебе, — треба почети са децом. Један добар почетак очекује од нас разумна Васиона. Не један добар свршетак — јер такав је при садашњим историјским неслагањима немогућ — него један добар почетак.

Тешко је стару јапију подмладити, ма колико је тесали и глачали — несавитљиво остаје несавитљиво. Зар је лакше савити стари свет, и учинити га новим? Зар не, Брамакарма, брате, — треба почети с младицама, са шибљем, са изданцима из трулога пања?

Ту Брамакарма узе под руку Вран Гаврана, и рече:

— Изађимо из дворишта, из кога се Сунце не види. Хајдмо попут залазећег Сунца, јер твоје су речи тако разумне, да треба и разумно сунце да их ослушне.

А величанствено бејаше залазеће Сунце. Својим огњеним и разумним оком посматраше оно са новим, увек новим, чуђењем Индију, њену прашину, њен апетит и њен сан. И узвишаваше и одуховљаваше Сунце све, све, чак и грех, својом достојанственом мирноћом.

— Али твој хероизам је ипак старе фарбе и старе дефиниције, компромитоване неуспехом, — продужи Вран Гавран. Свету је потребан нови хероизам и нови метод. Старији хероји, над чијим биографијама су плакали школовани, но необразовани, били су они, који су побеђивали друге мускулатуром руку или мозга. Нови хероји треба да живе с другима, за све. Јер ако човек живи за Свечовека, овај враћа позајмицу стоструко. Тако да човек, живећи за Свечовека, најбоље осигурава свој сопствени живот.

Васпитање пре тебе, Брамакарма, брате, било је еготично, твоје је егоомнистично, а васпитање будућности биће свечовечанско.

Прво васпитање вежбало је човека да гледа у себе, да живи за себе, да се бори против других и побеђује друге. Друго васпитање вежба човека да гледа у себе и изван, да живи за себе и друге, и побеђује друге и себе. Није ли то и твој рецепт, Брамакарма, брате?

Треће васпитање вежба човека не за лажно божанство но за истинити атом, што гледа друге и живи за друге, и бори се против себе, и побеђује себе и налази своје истинско Ја, своје огњиште, у праизвору живота.

Оба прва циља и метода пробана су. Гле, њихови плодови жњевени су — у рату!

Само је трећи циљ и метод у девичанској недирнутости.

Зашто се не венчаш са девојком, Брамакарма, брате? Докле ћеш узимати јалове удовице, и њихов мираз?

Окити свога суседа, и радуј се његовој лепоти. То радовање туђој лепоти убила је стара школа.

Очисти га, и радуј се његовом сјају.

Живи за њега и живећеш двоструким животом. Тада твој живот неће значити његов живот минус твој, него твој живот плус његов. То не даје твоја школа, јер је сиромашна због мираза прошлости.

Ту застаде Вран Гавран и погледа Брамакарму, који мрачна ока гледаше у црвени траг зашлого сунца. Па настави:

— Кад бих ја отворио нову школу, ја бих је отворио с новим програмом, чија је светлост Свечовек.

Зашто ти то не би покушао? У тебе гледа Индија, тебе послушује свет. Твоји ученици те обожавају.

Зашто им не кажеш, да је религија у томе, да устају с бригом о свима, и лежу с бригом о свима?

Зашто их не увериш, да је етика у томе, да живе за све а не за себе?

Зашто им не дефинишеш естетику као музику других тица, које они треба да штимују?

Зашто им не даш прилику, да осете најузвишенију сласт у овом животу и предсласт живота, који ће доћи?

Зашто, Брамакарма, брате, не учиниш твоју школу фабриком будућег човечанства, и храмом Свечовека?

Свечовек је пут ка срећи, пут до сад само пророкован но још негажен.

Ту стаде Вран Гавран, и не хтеде више гакати те ноћи. Јер он имађаше моћ над собом, те се могаше запечатити ћутањем кад највише имаше да каже.

А Брамакарма га умоли, да проведе још један дан са његовом децом.

О КОМУНИЗМУ СВЕТИХ

Брамакарма уведе Вран Гаврана у школу, и прекрстив руке стаде у страну. А деца се уредише унаоколо, мали пликови на телу земљином, пуни свежине и игноранције.

У томе моменту зачу се запомагање једне жене, што скупљаше сено у оближњој ливади.

— Ах мени сиротој! Бура се спрема, сено ће ми закиснути, а ја сама, с две руке, не могу га упластити и свући!

— Брзо у ливаду! викну Вран деци. И дечаци с девојчицама намах отцупаше, у гомили, — један грозд пликова, следећи Врану и Брамакарми.

Кад сагледа жена грозд од малих тела, и гору од малих руку, што се живо прихватише посла, поче плакати од узбуђења. Једно од оних драгоцених узбуђења, које застаде неверујећег у доброту света, и поврате му веру у разумност (ма и похабалу) свих пликова на лицу земљином.

Кад се сено навилча, и упласти и здену, крупне капи кише нечујно се склизаше из далеке висине, као одабрана авангарда једне страшне војске.

Деца се скупише око зденутог сена, и брзо дишући брисаху зној с лица. А Вран им прослови:

— Децо, поклонимо се сену. Одајмо последњу пошту браћи нашој, која су до јуче зеленела и цветала. Милијарде животића, од истог штофа као и ми, леже бестрашно у овој гомили, што ми зовемо сено.

С дивљењем следоваху деца Врану, и дубоко се поклонили сену, као што их мајке учашу да се клањају махараџи.

Поново се уредише деца у школи, иста деца само са сјајним очима. Поново Брамакарма стаде у страну, исти Брамакарма само са још ћутљивијом загонетком на дну душе. А Вран Гавран, окренут Истоку и деци прозбори:

— Ненаследници, будите мајка један другом; не брат но мајка, јер и творови су вам браћа, увек, и браћа–творови, скоро увек.

Ненаследници, сваки човек има свој мирис, но осећа само туђи. Твор заплаши све животиње у шуми својим мирисом, па се теши речима: сви они знају, да ја не трпим њихов мирис, те се учтиво склањају од мене.

Једнога дана, о Брамакарма, брате, ја се смејам грлатим крикунима, који денунцираху мирис комшија, и кроз смех рекох им: о ви, премирисни, зашто се грозите мириса своје браће, кад гле, јарци и лисице беже од вашег мириса?

Ненаследници, мирис мајке је мио детету, ма какав био. Будите мајка један другом, и бићете вазда мили један другом, и нећете бежати један од другог као лисица од вука, него ћете се тражити с болом и риком као што теле тражи краву, и крава теле.

Ненаследници, ваши преци учили су се братству, што је значило и значи — боксерству. А ви се морате учити, и научити, материнству. Јер братство је боксерство, а материнство је нега.

Ненаследници, земља је један пејзаж *minoris generis* у васељени. Људи су невидљива светлост у сенци тога пејзажа, и невидљива сенка у светлости његовој. Боксерством су испунили људи зелени пејзаж земље, трава се спарушила од боксерских копита, историја је својом стрвином овоњала ваздух. Добро је што су буре учестале. Гле, гле, како земља сурово витла влажном метлом по атмосфери, да је освежи од стрвине историје!

После ових речи Вран Гавран сањиво погледа кроз прозор у бујичне млазеве, што везиваху небо и земљу. И деца управеше своје погледе на исту страну, пуни страха и чуђења.

Па продужи Вран:

— Величина природе ни у чем се не показује толико колико у индиферентности природе према „величини“ људи и људских догађаја. Понекад се људима хоће да вичу из свег грла, да би обратили ту индиферентност у чуђење, симпатисање и обожавање.

Ненаследници, комунизму ја вас учим, јер погађам вашу жељу за лепотом и снагом. Када желите бити лепи и моћни као ова ликвидна бујица, што везује небо и земљу, морате се спремити да живите у комунизму. Антикомунизам је наслеђе, које вам преци остављају. Не будите наследници, него будите ненаследници.

Кад пођете по коровној њиви живота ви ћете чути неке крикуне, који кричу о комунизму. Знајте, да они мисле на комунизам боксера, тј. туцање огња и воде у једној ступи, да би се произвело млеко!

Комунизам светих ја вам проповедам, једини остварљиви, неостварени.

Атоми, који се упињу да надсветле, да помраче суседство, састављају једну звезду са умирућим светлуцањем. Атоми, који глачају светлост свога суседства, сасветлећи, образују једно подневно сунце, што љупко клиза по леђима гусенице као и по леђима тигра.

Комунизам светих нова је хемија мира. Алхемичари су били они, који су правили комунизам боксера, па им је ступа експлодирала и разнела главу. Ненаследници, захвалите се на наслеђу лажне хемије, која може да вам узбере главу пре јесени.

Херојима су звани боксери, као и аждаје боговима. Лепо име је најопаснија хаљина. Чувајте се ствари са лепим именима.

Ненаследници, до сад су свети бежали у пустињу, јер им је лакши био комунизам с природом него с људима. Они су самачки упали међу људе, и самачки побегли од људи. Ви морате умарширати у живот као војска, са много ногу но са једном и истом лампом у души.

Историјски хероји и светитељи бежали су од људи подједнако: хероји су бегали у висину, светитељи у даљину. Камо ћете ви бежати, синови бегунаца? Од почетка човечанство носи неподесну температуру, и грозничаву крв.

Хероји су бежали од комунизма, светитељи од некомунизма. А од вас се чека не да створите комунизам после школе, но да га донесете собом. Ако га ви донесете из школе, синови ваши донеће га из утробе. А синови синова ваших видеће Нову Историју.

Док Вран Гавран овако говораше бура биваше све бурнија, тако да њен бесни топот учини нечујним речи речитога.

А увече, кад се погледи звезда спустише на земљу, сва природа ћуташе, и шапташе да се шалила, и да није мислила на помор света.

Брамакарма се диже да отвори врата неке што куцаше звекиром. То беше жена, чије сено тога јутра би спашено помоћу Брамакармине школе. Дође и донесе многе дарове учитељу и његовој деци, с много добрих суза и молитвених благослова.

СПАВАЧ НА ГАЛОПИРАЈУЋЕМ КОЊУ

Спаваше тигар на песку и сањаше камиле; спаваху камиле у оази и сањаху тигра. И тице на гранама спаваху, и рибе у мору, — и свака сањаше свој лов или свога ловца.

А друмом се пронесе изненадни тутањ, коњских кочуњавих копита. И тутњу следоваше један сулуд врисак. Месец виде шта се деси, и ћуташе. Вран Гавран виде, и сажали се. Па приђе Вран жени, што врискаше, и стави благо руку на њено раме.

Вереница беше то давно невиђеног вереника. Вереник се с војне враћаше, и она га с трепетом радости на друму чекаше. Час доласка његовог мину са заласком сунца, но она чекаше. Успава се планина и море, а она га све будније чекаше. Пола ноћи се откиде и утону у милионе прошлих ноћи, а она с трепетом гледаше час уз друм, час уз Млечни пут. Док се топот чу, и тутањ приближи, па хука, и коњ огњени — жеравица зашивена у кожу — пролете, са опуштеним уздама, и јахачем заспалом у седлу. У секунду хука се опет претвори у тутањ—тутањ, тутањ у топот—топот, а топот у дубоки сан и широки мир планине и мора, над којима месец мађионичар врачаше.

Узе Вран несрећну вереницу на руке, нажуљене од лончарења, донесе је у оближњи манастир, па је положи крај ватре. А кад се дувне пробудише од сна, у коме имаху све оно што на јави немаху, скупише се око огња и са жаљењем гледаху у жену и чуђењем у Вран Гаврана.

Вран Гавран веза свој поглед са црвеним огњем, и не дрешаше везу, нити се базираше на скуњене чавке унаоколо.

И мисли Вранове, огњени пламенови, везиваху небо са земљом, и брзим чунком уткиваху ствари у ствари, и визије и снове у крв и месо. Својим огњеним језицима разговараше Вран са својом душом:

— Галопира земља, вечно трудна кобила, без узде и вође, а људи, гњиде у њеној гриви, тетурају се у својим смешно кратким дистанцијама, дремљиви, сањиви.

Четири су главне гравитације, што везују јахача за седло живота: гравитација тела, гравитација душе, гравитација свога Ја, и гравитација суседних Ја.

Четири су главне дадиље Земље–породиље: Месец, Венус, Марс и Сунце. Месец мућка семе плимом и осеком; Венус сеје; Марс крчи колевку новорођенима; а Сунце мами ван. Сувише дадиља имају деца Земљина, зато су неутешна за удаљеном матером.

Када Сунце гране и развије цвет васионе, безбројни инсекти појуре на сисање, двоноги и стоноги. Да сисају сласт, и плате горчином!

Што више сласти, то мање слатко, што више горчине, то мање горко.

Натоварени страшћу јуре ка извору сласти, и сретају на путу оне који се враћају са извора сласти, натоварени досадом.

Све ствари су час уста, час залогај.

Сено што га коњ ноћас једе, једено је већ небројено пута, и небројено пута је јело.

Прва сласт човекова је млеко, а последња — рађање душе.

А кад зора отвори грло петлова и очи звонару, затикатакаше звона химну Богу, и сестре се упутише на молитву. Вран им следоваше, као последње зрно на бројаници од абонеса. И у храму клечаше Вран с њима, и певаше, и псалмодијаше. И ако му бејаше страна симболика и ритуалистика њихова. Вран чињаше све што и они чињаху, из смирења и ради духа свечовечанског јединства.

Дуже се Сунце над планину и огреја све кртичњаке у пољу, а кртице, огрејане, почеше весело ровити земљу, те цело поље изгледаше да игра. Но играјуће поље умири се за час, када галопирајућа жерав, са спавачем у седлу, протутња преко њега, провали копитама многе кртичњаке и остави за собом многа црна гротла.

А неко, из племена Фарисејева, ношаше на самару телескоп и микроскоп. И обичајаше да посматра све штетне ствари кроз телескоп, а све корисне кроз микроскоп. Па кад га страх обузе од тутња преко поља, он одмах класификова причину свога страха у штетне ствари, те погледа кроз телескоп на коња и коњаника. И не виде коња и коњаника, но једну комету са усправним дететом на њој.

У том Вран Гавран беше изишао и сео у кестенов хлад. А сестре поседаше око њега, са бледом невестом међу собом. И замолише сестре Врана, да им свира на харфу, на некакву стару, прашљиву харфу, што ју је некада некакав слепи певац завештао манастиру, пре него је пошао у госте кртицама. Оставио је сем харфе и име мудраца, чије речи нико није запамтио, нико записао.

И кад челе зујаху у роју на кестену, Вран удари у харфу. Јекну харфа као васкрсли мртац. Јека се прели у кликтање жуње, кликтање у маукање мачке, маукање у рикање лава, а рикање у говор мудраца. И јасно и разговетно изговараше харфа речи, које мудрац певац беше оставио на жицама њеним:

— Ко сте ви људи, ко сте ви?
Угљевље жарно у снегу,
Што не прави снег белџим.
Жмиркање васионе, жмиркање,
То су вам дани и ноћи,
И ваши смртни векови.
Кроза све ствари, кроза све,
Једно то и исто око гледа
А ви двооки видите све, све
Сем ока једног, свевидног,
Које не жмирка, не гасне.

*Ствари су ћутни симболи,
Симболи — ћутни језици.
Нежно, пренежно милује Сунце
Ране рањеника без језика.
И Земља жмирка, жмирка,
Везује свести, и развезује,
Снује душе, кује, снује
И свест своју преорује.*

У томе неко, из рода Фарисејева, приближи се манастиру. Па кад чу јеку харфе, и куцање звона на звонари, учини му се то корисна ствар, те узме микроскоп са самара и погледа. И место звонаре и звона виде димњак с прапорцима, а цела група под кестеном учини му се група бува под висибабом.

ЖДРАЛИ У МАГЛИ

Магла паде, Вран се диже, ждрали жалобно цикаху у магли, а над маглом високо сунца шетаху по јасном врту васионском.

— Јадни ждрали! проговори неко, ходећи паралелно са Враном, но скривен маглом од очију Вранових.

Одговори Вран скривеном паралелном:

— Ваистину, лакше је сажаљевати ждрале него људе. Но и залутали ждрали ће пре наћи свој пут него залутали људи.

А скривени паралелни поче казивати („доказивати“, како се он изрази), да је човек на правом путу, да је све морало бити што је било, и да се све збива што мора да се збуде.

— С таквом философијом, фатософијом, рече Вран, ја не бих нашао довољно разлога, да се изјутра дигнем из постеље.

И тако продужише дискутовати два скривена паралелна по росном путу ка граду завађених. Магла се љубопитно упијаше у све ствари, ждрали све жалосније цикаху у магли, а у јасном врту васионском, изнад магле и замагљених, шетаху светли анђели.

Међутим шегрт Вранов оста у лончарници, да слаже лонце. Љубопитан беше Вранов шегрт, као ждрали и магла. И у своме љубопитству отвори тајну одају свога мајстора, где овај обичаваше да седи по ноћи и исписује лонце. Па поче шегрт мирно окретати лонце, један за другим, и читати записе на њима:

„Праунук прави лонце из костију своје прабабе, и у њима кува ручак својим праунуцима. А ти кад куваш ручак у лонцу, знај, да га куваш у лобањи или цезара или њихових хртова — што је свеједно — и не збуњуј се од помисли, да је и твоја намењена истој — ако не срамнијој — употреби оних, који још нерођени спавају у туђим телима.“

„Лонац што ври пред тобом, биће једног дана уткан у тело, које ће се наносити над лонац, извајан из тебе.“

„Не очајавај, него са свечовечанском мирноћом посматрај лонце као и људе, и људе као и лонце, што их мајка Адамева заогрће једним истим атмосферним огртачем и бежи с њима кроз неописиву степену васионску.“

„Разум и енергија су комунистичка добра свих ствари, исто као и материја. Велики капиталисти разума, или енергије, или материје, постају злочинци, када забораве, да су они поседници општег добра, и слуге опште хармоније. Не заборави, да си и велики дужник, ако си велики капиталист. Сразмера!“

„Људство је један комад хлеба истрошен у мрвице. Кад једна мрвица другу једе, то се зове херојство. Кад се једна мрвица да извести од друге, то се зове светитељство. А велика Васиона је заузета важнијим стварима.“

„Кад прођеш поред гробља сажали се и реци: ово је једна станица, кроз коју је прошао караван живота пре него је стигао до мене. Ми смо крвни сродници, — ја и ово гробље.“

„Кад видиш под јесен ждралове, збуњене маглом сажали се и реци: ждрали су збуњени маглом а човек мишљу. Ми смо крвни сродници, — ја и ждрал.“

„Кад видиш роду, издуљену гладну жалост, сажали се и реци: рода има знања у крви колико и у мозгу, док човек има више знања у мозгу него у крви. Зато је рода вазда ходила на ногама, док се човек вазда пропињао да ходи на глави. Па и ако је рода песма, а човек шкрипа, ипак реци: ми смо крвни сродници, — ја и рода.“

„Кад видиш осамљен бор на врху крша, како безгрешно и јуначки оживљује свој век, сажали се и реци: разум је разливен подједнако кроз цео бор, док је разум у човека излучен из тела и згњечен сав у самостан мозга. Отуда: што бор хоће, сав бор хоће, и што бор зна, сав бор зна, док је друкчије са човеком. Јер кад мозак управља машину на једну страну, неразум вуче на другу, те човек изазива чуђење и сажаљење бора. Зато се поклони бору и реци: ми смо крвни сродници, — ја и бор.“

„Кад чујеш хуку ветра, не љути се; јер гле, сва музика је област ветра. Не повија се ветар лудошћу ни фатумом, но душом земљином. Отуда је више хармоније у покрету наивнога ветра но у покрету човека. Само се сажали и реци: ми смо крвни сродници, — ја и ветар.“

„Кад чујеш буку океана, сажали се и реци: подједнако мудрости имају океан и човек, само је друкчије распоређена. Није океан мудар зато што је спрао милијарде људских љуштура него зато што је земља мудра, властитељка океана и човека. Сажали се и реци: ми смо крвни сродници, — ја и океан.“

„Буди слободан као и кап воде, која се у пари слободно пење у незнане висине, и у леду поново пада у незнане дубине. Њен је дом, као и дом атмосфере, све докле земљин магнетизам допире. „Зашто си ти сузио дом свога живота? И згњечио га између два плота, једног рођења и једне смрти? И једне тарабе комшијске и друге, тако да змија змију може довикнути и жаба жаби на коначк отићи?“

„Дом кћери је што и дом мајке. А шта је дом Земље, ако не аркадна палата Васељене? Ако ти је рођење наденуло име црв, смрт ће ти наденути име звезда!“

А кад Вран Гавран стиже у град завађених, са скривеним паралелним, један дервиш позва их у своју избу. И објасни им дервиш, како он живи од давања записа множини народа, што увек чекаше пред његовим вратима. И објасни, како он даје записе на основу једне полуречи, исписане на једној плочи, која датира своје време из дана Пророкових.

— Каква је то полуреч? упита Вран Гавран.

А дервиш му поверљиво показа плочу камену, на којој се могаše читати у Пророковом језику:

„Спасење је твоје у једној јединој речи, а та је реч Све...“ Остатак речи беше нечитак.

И објасни дервиш, како он допуњује мистериозну реч различним свршцима према различним људима. Те тако даје записе са речима: Све–моћ, Све–знање, Све–умење, Све–ткање, Све–жањ, Све–здравље, и тако даље.

А Вран се загледа пажљиво у нечитку реч, уздахну и жалобно цикну, као ждрал у магли:

— Ти си узрок завађеном граду. Твоја самообмана била је обмана многих, твоје незнање вратолом многих.

И прочита му Вран спасоносну реч:

— Свемилошћ.

ПЕСАК У МОРУ

Рече Вран Гавран онима што беху на странпутици и питаху за пут:

Оштрији су децо, зуби људске пресићености но лавовске глади.

Децо, грех без сведока увек жели да се понови.

Не пишу се у ваш рачун самоизазване сузе него и неубрисане.

Дубље у небо продире вапај угњетених него звук мача у угњетача.

Киша гаси огањ, суза раствара челик.

Децо, мудрије је сејати со но грех. Из првог семена неће нићи ништа, из другог нићи ће језици, који ће вас оптужити.

Жалосно је не смети погледати у огледало, а опасно не скидати очију с огледала.

Мудар и луд ходе истим путем под сунцем, но бацају сенке на две супротне стране.

Ваше цвеће, децо, увенуће пре у вашој руци него у руци вашег ближњег. Подајте!

Ваш ручак биће пре заборављен од вашег стомака него од стомака вашег ближњег.

Ваш језик није створен за вашу славу него за славу вашег ближњег.

Слава је, децо, једина ствар што се не наводи тражењем и једина врата што се не отварају куцањем.

Киша не повећава море нити голе речи славу.

Милост скраћује дуги пут правде.

У паклу увек има места за праведне, који су заборавили милост.

Океан се не може оцрнити мастилом, ни доброта речима.

Знање често осиромашује доброту, доброта увек обогати знање.

И оно што мува зна може повећати знање најученијег мудраца.

Никад очи човечје неће видети што једна риба види; нити уши чути што једна тица чује; ни нос намирисати што једна лисица намирише.

Кроз очи сваког човека милион његових предака гледају у тебе. Пази! Кроз уста сваког човека милион његових предака говори. Ослушни!

Злочинац не мрзи судију, који суди његов злочин, него онога, који не разуме његов злочин.

Праведник чешће наилази на поштовање, грешник чешће на симпатију.

На океану живота, час очи крмане срцем, час срце крмани очима.

Децо, дечице!

МЕЂУ МАСКАМА

На дну, у тами,

У души свакој

Грех полу-дрема

И глади нема.

Но кад се просне,

Апетит бесни

Душу отесни

И види глад свуда —

Свуда —

К'о лудост луда!

Над Пекингом атмосфера беше плава као кадифа, и бели конци дима вијугаху се неодлучно по тој кадифи, кад се Вран Гавран нађе на улици и пошета. Пође Вран да види робијаше у робијашници, а вођ његов ћутљиво скакуташе поред њега. Кад се нађе Вран међу људима, чија

га судба интересоваше, он виде на лицима њиховим познати му израз страха од слободних људи, помешан са презрењем слободних.

Мучно беше почети поверљив разговор с њима. Један подругљиви старик, у тешким ланцима, с црвеним очима и белим уснама, постави овако саркастично питање:

— Кога ти тражиш овде?

— Тебе. Одговори Вран Гавран без оклевања.

Старац застаде мало па настави:

— Мене? Мене не можеш наћи — ни ти, ни ја, нити ико. Ја сам се одавно изгубио и напустио тражење самога себе.

— Ко зна? рече Вран благо. — Онај ко признаје о себи најгоре, никад није изгубљен.

Старик се насмеши, па продужи заједљиво:

— Ја ти нисам признао најгоре, кад сам рекао, да сам самога себе изгубио. Најгоре је — ако хоћеш да знаш — што сам ја и многе друге изгубио; губио, губио, и изгубио.

— Па човек не може друкчије ни изгубити себе него изгубивши друге. Јер гле, ми смо више одговорни за друге него за себе. Наш сусед држи кључе од нашег раја и пакла.

Опет се старик насмеши горко, па рече:

— Моје кључе однели су собом моји суседи на онај свет. Те тако, која ми врата они отворе на ономе свету, на она ћу и ући. Ја сам закључао врата на једној суседној кући; разумеш ли?

— Па шта је с тим?

— А кућа је била пуна деце, са родитељима и срећом; разумеш ли?

— Па шта је с тим?

— И деца су спавала са својим родитељима и срећом, кад сам ја *с поља* закључао врата; разумеш ли?

— Па шта је с тим?

— Па сам онда запалио...

— Сад разумем.

— Хтео сам сакрити своје дело, но нађени су сведоци, неки ван мене, неки у мени, који су ме видели те ноћи ту — и — ту.

Вран Гавран стеже му руку и помилова окове.

— Ја те разумем, брате, рече. Ови окови су због злочина виђеног од сведока. Увек има довољно гвожђа за злочине виђене и посведочене. Но не би било довољно гвожђа на земљи ни у земљи за све злочине без сведока. Злочин са сведоцима носи гвожђе на ногама, злочин без сведока носи гвожђе на глави. Мања је казна твога злочина, ћути! Твој злочин и казна сишли су у ноге; то није највећа несрећа, — ћути!

Гле, сви смо ми пуни злочина без сведока. Наше срце и наша савест оковани су тим злочинима. Ниси само ти у оковима, или можда си ти мање него други. Ипак, сваком злочину има један сведок, то је сам учинилац злочина. Ја сам сведок мога невиђеног и неоткривеног злочина, најдрскији сведок, који ми сваки дан приповеда мој злочин и у исто време наређује моме језику, да ћути. Сведок и судија у исто време!

Злочин од злочина разликује се у степену. Дете, које мајка учи да у опасности спасава само свој живот, злочинац је твога злочина, само на почетном степену. Сав је живот једна опасност, заједничка опасност. Злочин је мислити на своје спасење на рачун туђег хлеба, или туђих суза, или туђих јабука. Вазда исти злочин, разног степена — од 1 до 1000 — а истог имена: егоизам. Ниједна створена ствар на земљи нема више маски него нестворени људски егоизам. Нема хаљине, у коју се он не облачи; нема куће, у којој он не станује, нити храма, који он није обесветио својим присуством, својом молитвом, ни лепоте, коју није наружио, ни језика којим се није послужио, ни средства, којим се није борио — ни разочарења, које није доживео. Он

седи на врх куће, и церека се, и лежи у темељу куће, и спава здравим сном. И кад неко прође изјутра, он говори:

— Добро јутро теби, но пре теби мени! И кад га неко погледа у подне, он говори:

— Добар дан мени, а теби какав буде!

И у вече говори:

— Ја сам спремио вечеру и ватру за себе, што ће ми бити двоструко слатко кад знам, да ти немаш ни једно ни друго.

И кад му неко запрети и укори га, он одговара:

— Ја се бојим само једнога, то је — Свечовек. Кад његово рало уђе у њиву, моје мора изаћи из њиве. Његово свануће моје смркнуће.

МЕТАФИЗИКА У БЕЛОМ ОДЕЛУ

У поларном снегу, на леденом брегу, клизаху се мисли у ломном телу Врана Гаврана. Црвено Сунце смирено светљаше над једним светом, о коме се једино могаše рећи: — бело. Но Вран имаше у својој души све боје, те бојаше свет оним бојама, које му гођаху.

Од свега што је око мене, помисли Вран Гавран, ја сам најружнији. Моје присуство овде једна је шкрипећа дисонанца. Лепота поларног света има да благодари у првом реду одсуству људи. Присуство људи, присуство ругобе!

Гле, колико је лепоте у снегу, која не налази места у тескоби људске имагинације, — безмирисне лепоте! Колико пахуљица, колико трахуљица, — толико архитектура и историја. Некада су и оне мирисале: онда када су хацијале кроз купатила неопраних и рањених, или када су се настањивале у телима људским. Та иста вода, која је чистила и која се очистила, гле, какав је сада блистав олтар чистоте и сјаја! Мада сам недостојан члан конгрегације при овом чистом олтару, и мада сам упадач и препадач, миље ми струји кроз жиле, свемиље, што могу да седим и мислим далеко од људи, и миран од људи.

Свака искра снега зажигаше нову мисао у Ананди Благословеноме.

— Ја сам зато овде, да умножим ваше ћутање, сестре белоглаве. Ја знам, ћутање је само онда дубоко и узвишено, када испуни оне што имају језик.

Но кад Вран Гавран паде у транс ћутања, пахуљични кристали унаоколо почеше, или наставише, — ко зна? — свој разговор танким, магнетичним гласићима. Следеће разумеде Вран Гавран:

Прва пахуљица: Ја сам становала у мозгу једног моћног краља. Била сам инструмент његовог мишљења, његових планова. Краљ је умро, ја сам се извукла из његовог леша, испарила у облаке и доспела овамо. Ми, вода, увек смо још највећа моћ на овој планети. Људи су само капље, пахуљице, немоћне јер одбојне и одељене. Кад Свечовек дође, људске пахуљице постаће као вода, премоћна у океанима и леденим бреговима. А Свечовеку је име као и нама: *Ми*.

Друга пахуљица: Ја сам била сузом, у оку једног сиротана, одатле сам канула на гроб његове мајке, а одатле опет испарила у облаке, хитрокрила гласница једног дубоког бола. — Земља је бојиште воде и ватре, човек је споредно. Но и човек је бојиште те исте борбе између нас и нашега огњеног противника. Ипак, човек је више вода но ватра, и царство људи је углавном царство воде. Водом он изражава и оно што је најбоље у њему, — свој бол. Сузе су најпоштованија и најмоћнија вода међу људима. Кад би се људи слили у једно као ми водене капље, они би били најмоћније стање воде, што је икад постојало.

Трећа пахуљица: И сада постоје четири стања воде: течно, чврсто, гасовито и — човечанско. И ја сам преживела човечанско стање. У мени лежи једна људска историја, јер и ја сам учествовала у једној људској историји. Ја сам ушла у једно људско тело као сласт, а изашла као горчина. Са мирисне руже удахнута сам, а као гној из ране испарила сам. Још има девичанске

земље, која снева о човеку, и о којој човек снева. Но и она ће ускоро осетити тиранију и презрење човеково, тиранију из страха, и презрење из неразумне гордости. А када човек увреди сву природу, у њему ће се пробудити савест, и он ће осетити душу природе и чуће њен говор, — њену оптужбу.

Четврта пахуљица: А када се у човеку пробуди савест — што је теже него пробудити човека у камену — он ће увидети, да је сав грех на земљи само његов, а врлина само делимично његова. Ја сам допутовала овамо са знојног чела једног магарца. Жалио ми се магарац: погле, како се људи исмевају надамном, сунчајући се на сунцу свакидашњег заборава! Они заборављају, да сам ја одрастао пасући траву из мяса људског. Кад би људи видели у мени онолико људског колико ја у њима магарећег, царство сневаног богатства свануло би пре сутрашњег дана.

Стотине сличних говора саслуша Вран Гавран. Једне пахуљице сажаљеваху човека, друге га се гађаху, друге пак бојаху, друге опет радоваху, да их ветар још није понео са леденог поља у обиталиште људи.

И опет наста ћутање. Ћуташе снег као уморен работник на њиви без дрвета. А Вран Гавран се диже и пође ходати по белој војсци. И проговори при растанку:

— Сва земља има да прође кроз човека, сва! Да би се сва упрљала и завапила против човека, против саме себе. И да би пожудела за новом креацијом, за Свечовеком. Да би земља спасла човека, сина свога, она има сва да постане човек. А кад сва земља прође кроз човека, човек ће онда доспети до Свечовека. А кад Свечовек буде достигнут, страх ће ослободити земљу својих окова, и лед поларни — врт белог, разумног цвећа — неће бити ни далек ни хладан срцу људском.

Рекав то Вран Гавран се саже и дохвати челом снег у знак поштовања и пријатељства. А моћни, премоћни снег, прљани и неупрљани, гледаше чудног посетиоца с миријаде ситних, свежих очију, и ћутаху у знак одобравања.

О ЈУНОШИ ЈУНОШАВОМ који жуди да се види

Једне ноћи — ко зна које по реду од Пророковог бекства из Меке у Медину — кад се страшне звезде открише сићу — сићушним очицама, звездицама на земљи, јуноша јуношави шеташе се оборене главе, испуњене мраком без иједне звезде, и уздисаше болно. Јер не могаху решити ребус. А ребус му не бејаше никакво васионско изненађење, но једна стара, крезуба тема земљина. Једна неизлечена и неизлечива главобоља, маштобоља људска.

— Како да се истакнем? Како да се видим? Мрмљаше јуноша.

Славни мртви прже ми табане, а славни живи прже ми теме. Како да се издигнем из овога пакла? Живот без славе је ватра у пустињи, што се не види од сунца. Кад човек не може да се види и чује у свету, боље да је остао невидљив и нечујан у утроби мајчиној. Бар би и разлог за стид остао нерођен.

Неславан човек је исто што и овца у стаду, што и травка у пашњаку, што и лист на дрвету. Ко зна данас ма шта о ма којој овци из стада цара Давида, сина Јесејева, сина Обедова? Ловачки пси Кесарови често су славнији од стотине хиљада Кесарових поданика. — О, како да се истакнем? Како да се видим? Како ли да се не стидим.

— Дигни главу, јуноша! довикну му Вран Гавран. Подигни је, јер је лакша за летење него за тоњење. И узри славу Божју, па се застиди од ње, а не од своје расоњаве маште.

Ако те Цар спаси, шта те се тиче, да ли ће те видети тупи поглед слугу Царевих? Ако Цар држи твоје име на свом језику, шта те се тиче, да ли ће га гурманска уста људи жвакати са свињетином и вотком?

Но где је Цар? То је питање за тебе важно као за овцу паша.

— Зри на звезде! Сунце је проза према звездама. Сунце је с нама вазда на раду, те га сматрамо радником као и себе, прозом као и себе. Оно нам се намеће у аргатлук, а звезде се у господској лености скривају. А ми вазда чезнемо за скривеним. Освештана лоповска чежња! Сунце нам је друг, а звезде сватови.

Зри у небо! Ако је оно сан, где је онај што сања? Ако ли је јава, где је онај што гледа? Гле, то нити је наш сан, нити наша јава; ми смо и сами и сувише сан, да би смо могли имати такав сан. Ми смо један атом тог сна или те јаве. Но где је онај што нас сања или гледа? Њега ишти, сујетни човече, његов поглед хватај. Па кад осетиш његов сановити дах или његов страшни поглед на себи, ти ћеш се осетити издигнут изнад твог ноћашњег питања и застиђен од твоје ноћашње жеље.

Како да једна травка одаје глас, кад се покрене, а звезде да буду безгласне у покрету? Није ли апсурдна мисао, да трава при покрету говори, а звезде при покрету ћуте? Не свраћај у дућан кромпираних емпиричара, да купујеш кадифу, пријатељу мој и непријатељу свој. Но воздигни очи своје звездама и усили се, да погледом чујеш (кад ушима не можеш) оркестар звезда; да чујеш музику што испуњава сав неизмерни простор и сву неизмериву вечност!

Има таквих архангелских звезда, које се ниједанпут не окрећу око себе док си ти већ везао узло краја са почетком свога живота. Гукни ми сад, мој зелени голубе, да ли би твоје срдашце више волело да види један једноставан сјај и да чује један једноставан архангелски звук у оркестру васионском или да види на тој архи-звезди неколико глава (као твоја), и ногу, и руку, и мундира и круна и камилавки, т. зв. великих људи; и твоје ухо да чује шкрипу његових гласића, и твоје наочари да прочитају тефтере њихових авантурица?

Велике су звезде, сићушни братушка мој, а све што је на звездама — прашина је.

Што се више склањаш од људске славе и гледаш своју славу у слави звезде на којој си, све си даље од глупости, и ближи Ономе, који те сања и гледа.

Благо теби, ако се уподобиш листу на дрвету, за који само најближе суседство зна, кад је озеленео и када је жут на крилима ветра одлетео.

Где ће бити слава Аврамова и Мухамедова, када сви они, који десет хиљада година буду жвакутали њихова имена, утону у гроб и земља их покрије дебелим, белим, ћутљивим снегом? Чија слава, чији глас, чији сјај, чије име онда остаје, ако не једино звезде — земље, заједничке колевке и гробнице свих Мухамеда и Мухамеданаца, и Аврама и Аврамоваца?

Ми смо пород земљин, потреба земљина, експеримент земљин, грех земљин. Свака звезда има свој бол и изнад бола свој сјај.

Пустите, сени, нека се и наша звезда намаже уљем и засија у колу сјајних звезда! Престаните истицати без прекида њено трње, и откривати ране испод њеног трновог венца!

Не иди братушка, путем великих. Згадићеш се од музике гласовитости имена свога. Запамти: највећма су презирали себе и гадили се — и себе и других — они, које је свет највећма истицао и славио.

Кад то изрече, Ананда загрли јуношу јуношаваог, чије очи заблисташе сузама. А свод небески се спусти над њих, и они обојица уђоше у Кумову Сламу. Те шетаху између златних звезданих кола, опијаху се подмлађујућом звезданом музиком.

ПОД КРСТОМ СВЕМИЛОСНОГА

— Реци нам речцу једну, Вране, реци нам, како да дођемо до моћи?

Овим словом ослочише Врана Гаврана капиталисти знања са просјачким срцем. И намигнуше оком један на другог.

А Вран заустави своје магаре, на коме јахаше и стаде испод крста, што се звахе Крст Свемилоснога.

— Да л' да им одговорим, магарче? Саветоваше се Вран са својим сапутником. И кад се сивац сагласи, са много урођеног песимизма, Вран дубоко уздахну, као да хоће удахнути целу васиону, и мед се поче лити из његовог грла са сребрним трепетом:

— Свемилост је свемоћ. Када се Свемилосни зацари, сви престоли прошлости постаће подножје ногама његовим. Предуго је милост била пасторка моћи, пепељуга под коритом. Кад Женик дође, све ће се харлоте увијати око њега, но Он ће управити своје очи и срце за невестом. А харлотама ће рећи: „Слушкињу вашу желим, најпрезренију и најзгаженију. Што би ми ви, ненасите јаловице? Јалова је историја због вас, јер сте јој срце изеле. Престоли ваши су оазе Сатанине, где арханђели умиру од жеђи. Ваши дани су саблазан сунцу, а ноћи ваше саблазан месецу. Сунце и месец стиде се вашег бестидства над мојом невестом. Њено име није Самоодржање, но Свеодржање је њено име, и Свеосвећење њено презиме. Ја тражим ону, која је лепша од лажи и плоднија од злочина.“

Свемилосни је рад био бити бања болесних, не микробски лекар но сунчана бања. Он није хтео резати један чир, који избија под другим пазухом, као што чине ваши женици, шкиљави реформатори људи, но хтео је лечити болесну крв, извор чирева.

Свемилосни је тражени Бог људи. Име му је Најређи, Најжељенији. Добра Васиона направила је од њега свој инструмент говора с полумртвим–полуживим, и послала га у болницу земље. Зато је он прерушена васиона, авантура васионе. У њему је више Скривења него Откривења.

Свемилосни је дигнут, да учини крај и почетак. Но његове бране прегазила је мутна бујица историје. Бујица јури како је и јурила, пригајући и ригајући са опасном кости у ждрелу, надимајући се са крвавим очима и врућицом у мозгу. Никако да прогута крст! Никако да га изрига!

Историја је распела Свемилоснога, но Он ће или удавити историју или је болом упитомити, те да шени пред њим као дресирана хијена, чији се огањ очију претвори у сузе.

Свемилосни је послат са звезде; пао с неба — да буде или лекар или убица. Његова борба са суманутим болесником имала је трајати хиљаде године. Но шта су хиљаде година? Као хиљаде крушака, што труну и плоде се, и наслеђују свежину коре и трулину срца!

Оштри су углови његовог крста — његовог операционог сврдла.

Горка је храна крв његова — његов лекарски рецепт.

Он је дошао с ауторитетом звезда и смиреношћу јагњета. Месождерна историја, лакома на јагањце још од свог млечног доба, прогутала га слатко као јагње, а осетила га у грлу као бога, Што више шкљоца, то јој се крв више слива у отежалу главу, и оток буја.

— Нисам ли ја јагње прогутала?

— Не, него мене. Одговара јој во.

— Не, него мене. Одговара лав.

— Не, него мене. Одговара Архангел.

— Не, него мене. Одговара Сфинкс.

Кост што дави историју постала је смисао њен. Укротити се или удавити! Удави ли се, нико неће журити да јој прочита опело. Укроти ли се, кост ће се у грлу претворити у шећер и истопити. Свемилосни зна свој задатак и продужује напор својим сврдлом.

Овај свет је пехар помешане сласти и горчине. Свемилосни није ни против свињско–биволског елемента унетог у људску историју — прљавости. Пехар, из кога су богови пили, упрљан је од човека и Свемилосни је пао — огањ небесни! — да очисти пехар.

Рекав ово Вран Гавран ошину својим оштрим погледом присутне, па заврши благо:

— Капљице прљаве реке, не знате ли још да нико не може бити капиталист у једном правцу а да није просјак у другом? Зато вам ја и кажем: сваки капитал је болест осим капитала милости.

Свако просјаштво опростиће се капиталисту милости. Но просјака у милости не може спасти ни капитал злата ни ума.

Сви се просјаци дигоше у маси — јер просјаци се усуде дићи само у маси — против Вран Гаврана. А он се претвори у челу и одлети у једну кошницу плетару под белоцветном јабуком. И пчеле га прихватише срдачније, и разумеше боље од људи.

О ПОДПРИРОДНОСТИ ИСТОРИЈЕ

Месец шеташе замишљен над Калифорнијом, — бели диск од креде. Вран Гавран сеђаше у возу, замишљен над тајном месеца. А путници унаоколо по угловима страсно понављаху аргументе својих отаца о животу. Док ће најћутљивији између њих одвезати свој језик:

— Мени се све чини, да је живот мишоловка, буволовка, над којом бди гладна смрт. Сваки дан смрт извлачи из мишоловке пријатеље наше, метафизичаре и метакритичаре, себи за храну. Ми преостали чекамо свој ред и лактовима одржавамо га што је могуће даље.

Све ми се чини, да је и сунце у завери са смрћу. Њега, своју буктињу, пали смрт свако јутро над мишоловком, да би пребројала своје жртве, пале и намењене паду.

Све ми се чини, да је и месец у завери са смрћу. Наравно да вазал сунчев мора бити на страни свога суверена. Гле, како је леп у позајмљеној лепоти својој! Тајно, бајно шеће над мишоловком, хипнотише жртве у њој, улепшава оно што пуна сунчева светлост открива ружним, и тако повећава апетит смрти за све што се износи на њен сто.

Би ли ми ти, Вран Гавране, умео доказати, да овај свет није мишоловка? Би ли ми хтео објаснити своје гледиште на историју људи?

А Вран Гавран пажљиво гледаше и слушаху. Његов сабеседник имађаше свежа ока, као да их је то јутро нова наместио. Искрен поглед налагаше одговор на постављено питање. Па ће рећи Вран Гавран:

— Твој спас лежи у очима твојим. Кроз тако чисте канале не може муљ улести у душу. Но кад питаш о историји, мораш имати и уши као и очи. Јер уши су очи за историју.

У луне су очи и уши једно исто. Тако и у Адаме. Тако и у свих звезда, свих ангела и архангела. Прошлост је пријатна живом оку, уху и мирису као и садашњост. А ми морамо ходити на гробљу, да би намирисали прошлост. Гле, мирис садашњости сувише је отрован, да би се прошлост и будућност могла намирисати.

— Не морамо далеко ходити, примети човек са новим очима. Заиста, гробља су нам око куће, прелазе преко нашег прага, и додирују наша уста. Али, не чини ли ти се месец детектив смрти? Рече и пружи руку попут свода звезданог.

А Вран Гавран удисаше лепоту месеца. Тако леп беше. Па уздахну и рече:

— Кад је детектив тако леп, полицијски пас, какав мора да је шеф? Дубок је простор, бездано дубок — о, шта има дубље!

— Они што гледају леђа месеца не виде му лице.

Историја је окренута нама леђима. Како да јој сагледамо лице, како? Ми и историја гледамо се само леђима, у бежању једно од другог. Како да се сагледамо лицем у лице? Ако трчимо кругом, састаћемо се једнога поподнева и погледати очи у очи. Но ако трчимо на истој правој линији, у супротном правцу, како ћемо се игда сагледати. Или ако је наше кретање у спирали тако, да се прошлост увија спиралном пупку а ми спиралној периферији, о сапутнике мој под месецом и смрћу, како ћемо икад моћи видети лице историје?

Ту застаде Ананда и удахну неколико маха лепоте месече. А месец шпијунираше речи Анандине, те се беше сав усредоточио на лице његово. Тако лице Враново получи једну боју

између живих и мртвих, сна и јаве. А воз, гоњен узастоп својом сенком, котрљаше се и клокоташе по песковитој пустињи, на којој се друга сенка не виђаше.

— Доста су људи гукали и цвркутали о природности и надприродности своје историје. Време је дошло, да људски језик *проговори*. А кад проговори, људски језик ће имати да изрекне истиниту реч о под–природности људске историје.

Још се човек није уздигао ни до природе, камоли до надприроде. Јер нико се не уздиже ходећи по врху мачева. Мачем је човек приграбио што има. А шта има, просјак? Зато Хималаји гледају човека још с презрењем. Ма колико се човек дигао на вештачким крилима над Хималаје, он пада увек у своју долину, у своју низину да егзистира. На штулама лети човек, а не на крилима.

Небратство према природи било је човеку школовање за небратство према људима. Газећи цвеће, које је лепо, човек се научио газити људе, који су ружни. Гле, Хималаји су природно уздигнути над човеком, човек вештачки над Хималајима. Лепота цвећа је природно већа од лепоте људске, лепота људска вештачки већа од лепоте цвећа. Све ружне позе показала је историја. Но историја се ипак мора завршити не лутком но лепотом. Природа је спремна сваког минута, да се заврши: она је показала лепоту. Но човек још није спреман — лутка увек последња излази из гардеробе.

На човека се чека. Но његова лепота, као и смисао, јесте у Свечовеку. Не у гукању у цвркутању, но у хармонији свих гласова и молитава.

Рекавши то Вран Гавран се упи у месечеву светлост страшћу заљубљенога и би воздигнут високо изнад земље, високо врло. Па кад погледа земљу са месечеве тачке гледишта, кроз месечев дурбин, он виде воз, гоњен сенком, у пешчаној пустињи–пустоши, без гласа и сени. И запоја Вран Гавран, у хору с луниним зрацима:

*Ни на небу звезде, нити људи доле,
Ни за тренут нису без светле контроле
Месећ светли када сунце оде даље,
А Дух кад је изван, Он ангеле шаље.
Сви лучеви страже, да осветле тренут,
Када ће се човек из сна страшног пренут.*

ПОД МЕДВЕЂОМ ШАПОМ

*Међед има — дивља беда! —
Тежину скепсе:
Скепса нокте међеда.*

Плесаше међед у степи, украј Волге. Сакупљени мужици — црви из орања — гледаху, плескаху и бацаху копјејке.

Вран Гаврана највише изненади, што међедовођа не беше одрастао човек, но сићушан, журав дечак: босоног, црножут, са нешто ироније од одела, с нешто душе у дроњама.

Жураво циганче не беше вешто међеду, те трзаше брњицу кад не требаше, и попушташе кад не требаше. Озлојеђен на невештог и немоћног, међед зажагри очима као двома муњама, што се из истог облака цепају, те уместо да се усредоточи у плес, као вавек, он се устреми на слабачког диригента. А лако беше моћној бестији напакостити мршавом циганчету, као пустињском ветру преврнути гомилу ретког песка. Најпре му раздера крпаво одело, па му запара дубоке маснице од рамена до прстију; па га оголотрби и оцрвене трбух; па му почупа косу и откиде једно уво; па га напокон згужва под ноге као испражњену врећу, и одигра над сићушним, мршавим

корпускулом једну бесну игру, с урлајућом сатисфакцијом и пламеном, што му, место даха, лизаше из ноздрва.

Мужици занемеше од страха, и разбежаше се.

А Вран прискочи, ухвати синцир и трже неколико пута к себи и од себе, док се осетљива бруталност не претвори у пузаву подлост. Па натовари бесвесно циганче на леђа међеда и донесе га у чергу, далеко доле крај Волге.

Циганин — отац, нешто јевтинији од свога гвожђа на наковњу, лежаше болан у врућици. Кад смотри странца, и страни призор, поче јавкати и лелекати, маукати и клетвати:

— Јадно јединче моје, прејадно и са мном! У боља времена оно је седело дома и чувало ватру, а ја сам водио бестију и зарађивао хлеба нама тројици. О, горје, о, горје!

Кад мене огањ обори у пепео крај ватре, оно рече: ја ћу водити звер и плесати с њим и донети теби хлеба и лека. И оде, оде. Хеј, горје, горје!

Вај, сад како ми се враћа! На леђима звери долази ми не хлеб и лек, но горје и пропаст. О, горчино, горчино, зашто најрадије трчиш на уста онима, који су те довољно кушали?

И издахну искрвављено циганче на очима оца свога. Међед се умиљаваше око господара, чији гнев осети, и извињаваше за свој преступ. А Врану беше срце тежином планине притиснуто.

Луна се колуташе кроз прамене облаке играјући се као делфин кроз пену бурног мора, док Вран Гавран клечаше на могили међедовође и залеваше сузама својим, заједно са очевим, оно неколико бусенова, што требаху да скривају, у сенци од сунца, до страшнога суда, малено тело, које живот жртвова за залогај хлеба своје родитељу.

Други дан циганин — отац окваси руку Вранову уснама и сузама, и Вран уђе у један брод, што брођаше Волгом, и отисну се на пут. А неки скептик — неко зрно сумњивог живота — по ваздан, по вас дуги дан, стајаше на крову брода и проповедаше путницима ову проповед:

— Сумња је први и последњи плод, што га смртни беру са дрвета живота на своје путу из ноћи у ноћ. Нема истине, на којој нису отворени прозори сумње, нити сумње, која не скрива истину.

Сумња у истину је истина. Ми нисмо окружени стварима и факторима но немоћним, беспомоћним притворама, које нас притворним гримасама обманљиво привлаче или страше, плаше или јолдаше, па бледе и ишчезавају испред нас, и са нама.

Ја сам ходио двома стазама, којима су велики и мали смртни ходили: тражио сам сласт у мудрости, и мудрост у сласти. Па јурећи за првим или другим личио сам на младенца, који јури да ухвати руком сунчев зрак. А кад сунце стигне смирају, младенац у страху види, да је далеко одјурио од свога дома, да ништа у рукама нема, и — да је у тами. Шта, дакле, преостаје младенцу осим оно што и мени сада, на име, да се замота у што дубљу таму, у којој га неће више варати ни сласт ни мудрост?

Рекавши ово скептик хитно извуче пиштољ и намести себи на слепо око. У истом тренутку Вран Гавран прискочи, истрже му пиштољ из руку и седе крај њега.

А брод се клизаше низ реку, обојену стидљивом бојом залазећег сунца, поред дрвене сеоске цркве, на којој у тај мах тикташе звоно за вечерњу. После дужег ћутања самоубица се испуни гневом и рече Вран Гаврану:

— Ко теби даде право, да браниш туђи живот?

— А ко теби даде дужност, да узимаш туђи живот?

Опет пауза. И опет тик-такање вечерњег звона. Опет погледа самоубица свога суседа с бескрајном ненавишћу, само људском срцу блиску, и рече:

— Живот мој живот је мој!

— У овом случају сумња је истина, одговори спокојно Вран Гавран.

— Ти се недозвољено ругаш са мном? – прошишта самоубица.

— Не. Него сам само спречио међеда, да својим ноктима не кида наш живот. Одгука Вран Гавран.

После дугог зановећања скептика, он затражи од Врана Гаврана, да му искаже целу своју мисао.

А Вран Гавран, са природношћу текуће воде и мирноћом залазећег сунца, узме реч и, у присуству свих путника, овако излагаше:

У НОКТИМА СУМЊЕ

— Има зверова спољних и унутрашњих, од којих човек мора бити на стражи. Један од спољних јесте међед, један од унутрашњих — сумња.

Сумња је час рептилија што потајно пуже и лагано трује, а час међед што сурово раскида слабакког вођу ноктима. Но било да је иструје или искида, звер — сумње хвата своју жртву за трепавице и води је тамо куда жели. Зато је често нејасно, да ли сопственик носи сумњу или сумња вуче сопственика кроз живот.

Сумњала су акутни болесници међу болесницима. Свака болест је казна сама себи. Ненужно је још и прекором појачавати казну.

За два блаженства зна онај, ко никад није сумњао — за телеће и светитељско. Доживотном сумњалу неблаженство је доживотно пензија, као и рептилији отров под кутњаком. Свечовек има места у души својој за обојицу, сумњала и несумњала, куњала и некуњала: спаваћу собу за сумњала, а чардак за несумњала.

Сумња, водећи добру, креће се у кругу: кругом кружи до полазне тачке. Сумња, водећи злу, креће се правом линијом, без освртања на лево круг и сретања икад са полазном тачком.

Антропоцентризам је колевка и дадиља сумње. Тражећи лепоту и истину, и правду и смисао у људској личности човек је мислио наћи и срећу, док је у ствари само налазио хране за товање сумње.

Док човек тражи целину у делу, и док целину објашњава делом, дотле ће сумња жети обилну жетву. Да ли ће твоја сенка тебе водити, или ћеш ти њу вући за собом зависи од твога става према сунцу. Једна осамљена кап воде на сухом камену има другачију философију од капи воде усред океана. Сва атмосфера прве јеста скепса, док друга дише, и прелива се, и брекће од ортодоксне вере у живот, у бесмрће и моћ.

Једна плашљива претпоставка родила је дрску сумњу, а време и имитација залевале су је и држале зелену кроз покољења, јер ко први каже истину, казао је лаж за људе. Ко стоти каже лаж, казао је истину за људе. Индивидуализам је стоти пут поновљена лаж. И зато што је обучена у тогу старости, свет јој се склања с пута и указује пошту. Вај, ништа тако тирански не тиранише смртне мољце као старе лажи, заогрнуте плаштом истине.

— Шта ти називаш плашљивом претпоставком у овом случају? упита Врана један између околних стојећих мољаца.

Одврати Вран Гавран:

— Кад једна врећа људског меса каже: цела истина може се настанити у мени!

Како би се океан могао сместити у један напрстак, и сва васиона у жалосне мошти људске? И како да се не испуни сумњом онај ко се из страха уфао испунити се свецелом истином?

Заиста је Свечовек ван области луде наде и свирепе сумње. Јер Свечовек појима, да је истина једно ткање колико и васиона. Кроз миријад жуца и коначна везана је свака ствар са васионом. Како да може онда цела истина наћи сместишта, станишта у мозгу, или срцу или језику једног људског мољца? Скептик не зна за пропорције, не мири се с њима, и жели да их прескочи, да пригне ногама изнад свог темена; зато пада ниже — не само од своје жеље но и од свога раста. Ту је почетак његове буне, и његове врућице.

Но скептик не долази само до сумње у способност човекову за истину него и у постојање истине уопште. Две сумње које се потиру! Јер ако је човек неспособан да схвати, да ухвати, истину, значи да истина постоји, но само је ван човековог домаћаја. Ако ли пак истина не постоји онда значи да је човек способан, и вољан, да прими истину, али истина не постоји. У првом случају спасење лежи у једној речи: пропорција. У другом случају спасење за скептика је у једном упитићу: како да ова лажна васиона, која је родила у нама способност и вољу за истином, није родила истину?

У одбрани своје философије скептик се позива на променљивост ствари. Јер он је склон да заборави, да ко види променљивост ствари, не види целину ствари, и да онај ко види целину ствари, види не промену но стабилност.

Дефиниција индивидуализма за скептика је: свемоћ индивидуе. Ове варљиве речи голицају ухо, и као речи још се и држе, но чим се огледају у примени, њихова супротна страна заклапа уста немилком.

Индивидуализам је рођен из страха једног пред многим. Страх је родио индивидуализам, индивидуализам је створио скептика, а скептик је родио јалову мисао о самоубиству. То је генеологија живота белих мољаца.

Зато ја и проповедам Свечовека, у коме се налази здравље, пуноћа и спасење свих људи и нељуди.

При овим речима Вран Гавран подиже свој глас. Па заврши овако:

Свечовек не тражи у себи оно што припада само њему но свима. Док сумњало куца на слепа, намалана врата, и пада у очај што се ова не отварају, Свечовек лако разликује слепа, намалана врата, која стоје ради украса, од правих врата, на која се улази и излази. Нити је пустиња у једном зрну песка, нити васиона у једном мозгу.

Гле, скепса је угао од седам степени, који је очајан што не може да смести круг у себе. И гле, угао од седам степени види све ствари рогљасте, боцкасте и досадне.

Кад затвори уста Вран Гавран, самоубица се насмеши и проговори:

— Заиста, те речи падају као свежи зраци у моју буђаву таму.

А Вран га загрли и заволи.

И беше ноћ, и беху звезде на небу.

ГДЕ СУ ОЧИ И ЈЕЗИК ЈЕДНО ИСТО

Једноструки копачи злата — као што су сви стручњаци једноструки, једнооки, — завољеше Вран Гаврана и позваше га, да с њима сиђе у рудокоп, где они слагаху дане и године свога живота.

А Вран се не опираше, него пође за њима. И посматраше Вран пажљиво људе и ствари, и учини му се чудно диво, наиме: да је светлост у фењерима, што се тужном грациозношћу извијаше над сваком главом, лепша и духовнија од човека; и да је драги метал, што га радници пипљиво одабираху, лепши и духовнији од човека; и да је човек ружан и недухован као дебела и лења иловача, што је он одбациваше и одгуриваше од себе и рукама, и ногама, и грудима.

И деси се, када у вече, копачи изађоше из рудокопа, Вран се прикри и заоста. Пожели Вран, да осети величанство подземне тишине.

И обре се Вран сам, само—сам, у тами, која му се чињаше густа од опипљивости, и у ћутању, у коме му се његове сопствене мисли чињаху сувише гласне.

Без гласа и покрета стајаше Вран непомично, са отвореним очима и стегнутим уснама.

Наједанпут се цела пештера засја, и Вран Гавран се стресе од изненадне промене.

Сви зидови, и кров и под, блистаху као један једноставан пламен. Из свакога атома као да беше изникао по један зрак, а сви се зраци сабираху на присутноме странцу, као на жижи.

Но то не беше све. Тек се Вран поче прилагођавати изумљујућој средини кад забруја један моћни глас, каквога уши Вранове никада пре тога не беху чуле, као да сваки зрак беше труба једнога гласа. А сви гласови сливаху се у један тон, као што се сви зраци збиваху у један плам. Миријаде очију магичном силом посташе одједном миријаде гласова у исто време. И Вран Гавран јасно разабра овај смисао:

— Ти си ми први, о човече, који ми с душом долазиш, и с вером у душу моју. Ја сам злато, извикани минерал, извикани као издајник рода минералног и унесрећитељ рода људског. Ја никад нисам могао доћи до речи — до саслушања, до услишања. Људи су говорили у моје име, људи — најгори заступници и себе и другога.

Ја сам душа, а људи су ме само за тело узели.

Злочинем су мој сјај потамнели, моју чистоту прљавом употребом упрљали.

На мени су засновали царство, и пријатељство, и послове дневне и ноћне, — на мени као телу а не као души.

И ако би људи били мерило вредности, они су ме само у једном правилно оценили: ставили су моју вредност изнад своје. Но понос је мој увређен, као што је њихов изгубљен, што су ставили мене као тело изнад својих душа.

Свевишњи Зидар ме је растурио у цепкама по целој планети, и брижљиво скрио од људи, пошто ја и нисам од преке потребе људима. Но човек ме је открио, — да би себе мноме скрио, — и узигао ме у темељ своје среће и несреће, свога деловања и леновања, — да, свога живота.

Ја сам рођени брат људи, као што је сваки атом брат сваком атому у васељени. Но људска уста још то нису изрекла, нити су допустили мени, да то изрекнем. Нико ме од смртних није узео за брата но за слугу или тиранина, — две улоге, за које се човек једино и оспособио. То је моја жалосна улога у историји Земље од пре неколико хиљада година — од како је Велики Снег на земљи окопнио — од како је човек узурпирао вођство историје.

Хвала човеку, што ме је на олтаре своје метнуо, да се помоћу мене Богу моли. Но зар ме и на олтару очи његове нису са похотом понижавале?

Хвала му, што ме је узео за симбол љубави брачне? Но није ли због мене прсте одсецао венчаноме брату своме?

Гле, сухи дрвени крст више је потресао душе него крст из мене скован.

Ја сам више од човека трпео због повике на златне крстове и златне олтаре.

Каква радост може бити за мене блистати се у гладноме граду, или кужноме селу, у сред бездушности и порока, и суседог плувања преко мене и због мене?

Ја се стидим и највише употребе мене од стране људи, кад ме као тело употребљавају за револтирање или тровање душа.

Човек се хтео уздићи мноме, па се понизио кроза ме. Понизивши мене понизио је и себе. Да сам човек, моја би сатисфакција била пуна.

Онда када ме је понизио, човек ме је узео за разлог своје гордости. Сва историја, коју ми минерали ћутке носимо, мирише несносним тамјаном од безумља људског.

Човек не разуме историју, јер учи само своју историју.

Заврзао се у мрежу од илузија, да је постао беспомоћнији од сваког инсекта, што куражно мили под судбоносним ногама његовим; и од сваког грумена минерала, одбаченог из ковачнице; и од сваке травке, што свој живот не мери годинама но данима.

Иди, Вране, иди Свечовече, и реци својој браћи оно што Господ говори кроза ме, кроз мој сјај и моју лепоту:

— Сву је моју децу човек понизио, и за потпору свога греха употребио.

Својим самољубљем издигао се изнад мене, а својим грехом понизио се испод свих ствари. Јер он сматра ствари слепим, и немим, и ништавним. А Ја са стварима ћутим.

Све ствари вапију мени за ослобођење од човекове тираније. Зато сам Ја и приближио дан суда за тиранина.

После ових речи, све се диво претвори у првобитно ћутање и мрак. Но дуго још Вран виђаше ишчезлу светлост и чујаше замукли глас. И дрхташе Вран као у грозници.

И клече на студен камен, и помилова га, и пољуби. И остаде тако клечећи и молећи се за спас целог рода људског, — молећи се увређеним стварима и елементима за опроштај.

ЗАШТО ОВО? ЗАШТО ОНО? **Би сми–л–лахи рахмани–р–рахими**

Један моћни шеик у Багдаду посматраше ситне скакавце у својој градини, како скачу по густој трави, заплићући се без муке и расплићући се с муком, па ће рећи:

— Зашто ли је требало моћном Алаху да створи тако ситна и немоћна бића, такве тричарије? Да ли зато да би се имао над чим насмејати, или сажалити?

— Не зато, аго, одговори му Вран Гавран. Него је моћни Алах саздао ситне ствари поред човека, да би човек имао сравњења и камен спотицања. То значи: да би човек морао дуго падати челом на траву, и скакавца у трави, и гусенице испод скакаваца, и кртице испод гусенице, док му се очи не отворе и не позна себе у свима овим облицима. Колико султана немоћније од скакаваца леже испод тла, по коме скакавци скачу! И не обраћа ли Алах сваки тренут ока моћно у немоћно, и немоћно у моћно? Питај сунце, аго, и оно ће ти рећи, да кад год је погледало земљу видело је свемоћног Алаха у трави међу скакавцима, како их с љубављу гледа и с бригом помаже. Алах је увек ближи немоћнијим и беспомоћнијим, да би их подржао и тако равнотежу живота одржао.

— Ти гледаш, аго, у скакавцу скакавца, а Алах кад погледа скакавца у трави види његово јуче и његово сутра. Нема немоћи, која у прошлости није значила моћ, или која у будућности неће значити моћ. Нити има моћи, која или није никла из немоћи, или се неће распасти у немоћ. Алах је моћан, а сва бића су судови његове моћи. Из једног суда у други пресипа он своју моћ: из мањег у већи, из већег у мањи, као винар вино. Ко га сме упитати: зашто?

Један монах у Бенгалу прође поред гомиле ђубрета. То беше ђубре из града, и на врх ђубрета неколико мртвих паса и мачака. Пролазећи монах стеже нос и срдито узвикну:

— Зашто мирисни и добри Брама трпи овакав смрад на земљи?

А Вран Гавран му одговори:

– Мирис се прелива у смрад, и смрад у мирис. Нема смрада на земљи, што некада није био мирис женама моћних махараца, нити има мириса, што није као смрад отуран ногама слушкиња њихових. Питај најмириснију ружу у Бенгалу, да ли је никла из мириса или смрада, и откопај гробнице краљица индијских, од којих је земља мирисала, и оћути сада мирис њихов, па онда ћеш разумети зашто добри Брама трпи и ово и оно.

— Добри Брама седи крај свакога смрада, и не срди се, јер он мирише смрад мирисом прошлости и будућности. Такође, добри Брама стоји крај сваке руже и не завиди, јер осећа смрад, из кога је ружа никла и у који ће се повратити.

— Сви су мириси у Брама, и сви су угодни његовој души. Он их мења час овако час онако, као што ветар дува час југу, час северу. Ко га сме узети на суд за то? Ко га сме упитати: зашто?

Један богат трговац јажаше падином Кавказа, пун смеха и разговора. Но чело се његово намрачи, кад угледа изненадно навучени мрачан облик, што му заклони сунце. Па рече богати трговац:

— Зашто светли Ормузд не растера таму, — бар у подне, кад је немоћан у поноћи?

А Вран Гавран му одговори:

— Светли Ормузд је сувише велика светлост, да би био без сенке. Ариман је сенка његова. Ормузд гледа сва бића у светлости својој, но овда—онда жели да их види и у сенци својој. Његова сенка је страшна за нас но и за њега. Те ми кад смо у тами дрхтимо и бежимо крају; и кад је крај недогледан, ми очајавамо. А он кад стоји у светлости, види таму, а из таме догледа светлост, с обе стране. Јер два лица има светлост: једно с ове стране, а друго с оне стране таме. И две постеље има тама: једну с ове стране, а другу с оне стране светлости. И светлост се помиче на сенку, а сенка се измиче испред светлости. Каквим темпом светлост навире, таквим темпом тама измиче. Кад једна лети, лети и друга. И као што један паоц на точку не стиже други, тако ни Ормузд не стиже Аримана, сенку своју. Нема места у васиони, на ком и један и други нису били, нема створења, кроз које нису оба прошла, нити пута, на коме се нису утркивали. Нема светлости, на коју неће пасти сенка, нити сенке, која се неће осветлити. Ормузд је господар и једног и другог. Он застире свет час белом час плавом кадифом. Ко га сме узети на суд за то? Ко га сме упитати: зашто?

ПЕСАК У МОРУ

Овако говораше Ананда Вран Гавран: И ствари имају срце, пази кад вучеш ножем.

Подели туђ бол и своју радост и бићеш пионир нове историје света.

Поштуј штап, којим се поштапаш, — гле, можда је никао из срца твога оца; и траву, коју газиш, — можда је из косе твоје мајке.

И ко иде у супротном правцу од земљиног хода, креће се онамо куда земља ходи. Тако и историја света носи на својим леђима напред и онога ко гледа и ходи назад.

Не говори људима сувише озбиљно, — насмејаће се. Не говори им сувише смешно, — заплакаће. Но ако се и не насмеју и не заплачу на твоје речи, ниси им говорио људским језиком.

Рођење и смрт одигравају се најрадије у тами. Изађи на светлост док си на путу између те две тачке! Јер останеш ли у тами и на том путу, онда или си умро или се још ниси родио.

Коме овај свет још никад није затреперио као шимера пред очима, тај још није почео мислити.

Кад се ружан хвали лепотом, не карај га; узми то као исповест ругобе, и као истинктивну тежњу да се бар речима замени одсутни факт. Ругоба виче иза гласа, да се свет боље у њу загледа и види њену скривену лепоту. Нема те ругобе, која не верује у своју лепоту. Апологија је сталан пратилац ругобе, нарочито душевне.

Најлепша је ћутљива лепота. Лепота која викне: ја сам лепота, баца мрачан вео на себе. Доброта, која каже своје име, преполовљава се. Кад би сунце викнуло: ја сам светлост! — потамнело би! Пуна факта сама собом говоре. Речи су закрпа сиромашних факата.

Човек критикује несличног себи, а мрзи сличног.

Људи су назвали своју себичност природном. Кад би природа хтела да именује своју себичност, назвала би је људском.

Људско балансирање између Бога и не-Бога ставља људе испод биља. Биље, као и анђели, одређује се искључиво Божјим законом.

Људи нису лончари, но лонци. Слободно котрљање — полупани лонци. Цели лонци — неслободно кретање.

Историја се развија ка нужности. Свест о слободи кључ је за прошлост; свест о нужности кључ је за будућност. Ненужна слобода и слободна нужност два су краја историје.

Шта је несавршенство? Слобода, којом се човек може одредити за Не — Бога. Племенитије је бити уз Бога ропством везан, него од Бога слободом одрешен. Илузорна је мисао, да смо ми одељени једним амбисом времена и простора од прошлих генерација. Кад

удишемо ваздух, фараони египатски улазе у наша плућа; а када мислимо, они држе веће на дну наше душе. Они су колевка наша, а ми гробови њихови.

Кад би сваки знао о свакоме што сваки зна о себи, настао би страховит преврат у мишљењу о вођама и вођенима.

Сматрај сваки дан као један цео, отпочет и завршен живот. Па зато га одживи као целину а не као део. Нека се сваки твој дан одрони од тебе као један цео човек, с којим ћеш желети да се опет састанеш као с пријатељем и без стида га покажеш васиони.

Не зна се за случај, да је икада један безумник изложио на светској изложби своју прљаву кошуљу. А колико безумника упорно вуку своју прљаву душу на звездану изложбу васионску!

Нико није велики, ко се не држи некога већег. Нико није мали сем одвојенога. И срце, као и камен, што се са веће висине отисне, то у дубљи понор пада. О, срце људско, златни пехаре, вазда пун правог или лажног вина! Сиромашнији је пехар пун лажног вина но пехар разбијен, као што је сиромашније оно што изазива одвратност од онога што изазива сажаљење.

ИСПОВЕСТ ЦРВЕНЕ ГОРЕ

Једна ведро и хладна јесења ноћ кад отвори изјутра очи угледа Ананду Вран–Гаврана седећег крај извора у буковој гори. Целу ноћ беше пробавио Ананда слушајући исповест црвених букава, која се својаше на следеће:

— Дошло је време, да човек огади човеку.

Човек је тражио Бога кроз човека, и постао је безбожан.

Човек је тражио срећу у човеку, и унесрећио се;

Тражио је надахнућа од човека, и омлитавио је као павит, што се савија у врео песак да нађе воде;

Тражио је светлости у човеку, и запао је у таму акрепску;

Тражио је љубав и истину од човека, малаксао је тражећи, и вратио се празних руку свом празном огњишту;

Тражио је све у човеку, и очекивао све од човека, но обогаћен једино разочарењем и гађењем повукао се сада у своју очајну сиромаштину.

Међутим Бог је имао чистије обиталиште у нама, дрвећу, него у човеку. И ми смо пружали бистрији извор мира и среће него човек. Ми, мирне и неустрашиве букве планинске, давале смо више надахнућа, више светлости и истине, и више љубавног огња што осветљава широки и вечити живот, но човек, самозвани цар природе.

Зашто нас човек никада сестрама не назива, — горди човек, нас смирене букве?

Зашто се никад не поучи од нас стрпљењу? И чистоти. И ведрини?

Навикао је да само као разбојник долази к нама са секиром на рамену. Никад да послушне нашу ћутњу! Никад да разуме наше шумљење?

Долазио је с телом, да нађе огрева за тело. Па је долазио с телом, да нађе хлада телу, хлада и одмора, сна и здравља. Само је с телом и за тело долазио к нама. Никад с душом, да би срео нашу душу. Никад с осећањем братства да се здрави с нама. Још мање са смирењем, да нас пита за истину и савет. Зато смо га прозвали разбојником. Цело биљно царство прозвало га је одметником и разбојником.

Разбојник је грабио и отимао бездушно од све остале земљине деце, и гле, данас је просјак већи од свију. Глад и жеђ његова је данас већа него при ступању у пустињу историје.

Разбојник је заснивао своје царство и господство на овој планети кроз тисуће и тисуће година. И гле, земљино лице је оружњало од рушевина његових дела!

Разбојник је водио рат с Богом и природом за цело време свог битисања. Бог и природа су му се ћутке подавали, и пред његовом размаженом сујетом измицали. Он се смејао раскалашно као победилац обојега. Гле, данас на измаку историје, Бог и природа могли би се насмејати над њим, кад би били вулгарни као он. Но Бог и природа нису вулгарни, те се не смеју мизерији палог и пропалог.

Да ли нас слушаш, Вране Гавране. У теби је душа свих бића и свих ствари, зато теби отварамо душу, јер си ти први отворио душу нама. Иди и кажи онима, који тебе разумеју боље него нас: дошло је време расплате. Господ, који се узалуд обраћао људима кроз људе, ево проговара у последње дане кроз безјезичне ствари и елементе. И вели:

— Нека се покаје одметник и разбојник земне планете, и нека се врати с пута, који га све даље одводи од природе и Мене.

Колико је капљи у плахој пролетњој киши још је више душа увређених разбојником, човеком. У последње дане оне почињу добијати језике и подносити жалбу Богу: Господе, ми смо пресити безбожне тираније човекове. Он нам изломи, без милости, сва тела наша, а за душе нас никад и не упита. Водио нас је слепо, и сада је пао у рупу мрачну, где се име Твоје не слави, и повукао је и нас за собом. Спаси нас, Господе, и спаси њега кроз нас и због нас!

Кад црвена гора заврши своју исповест и своју молитву, ведро и хладна јесења ноћ отвори своје сањиве очи. Сунчеви бакарни зраци пружише се по црвенолисним главама моћних букава, и цела гора доби изглед једног лепог но језивог пламеног језика.

Вран Гавран се диже, стресе се као у грозници, баци један пријатељски поглед брбљивом потоку, као тражећи извињење што и њега није могао саслушати, па загрли букву крај извора и пољуби је. Очи му беху пуне суза, а срце навираше од стида и одушевљења. Лагано се спусти низ црвену гору, корачајући ка источној, сунчевој страни, и посматрајући колут сунчев, који се све више смањиваше што јачу топлоту отпушташе и што више светлих зракова просипаше — по блату.

О РАЗМАЖЕНИМ ДОМАЋИМ ПСИМА

Вран Гавран пролажаше через села и градове — болнице болесних и тамнице здравих — проповедајући Свечовека не толико као идеал од сутра колико као дужност од данас. Јер он говораше:

— Свечовек није само нови идеал, садржина сутрашњег дана, но и нова дужност, свију и свакога, смисао данашњега.

А када Вран глаголаше, неки одобраваху речи његове, а неки се смешкаху познатим смехурењем опозиције, и излучиваху отров из свога срце ове садржине:

— Можда!

Можда је тај пут и добар, али је очигледно опасан. Ко се њиме упуту имаће нежељене сапутнике, чија су особна имена: глад, презрење и крст, а чије је збирно име — опасност.

А Вран Гавран, саслушав ову придику, старију од најстаријих планина, плану пламом, којим су пламтели сви Божји пламеници при судару с малодушним и бојажљивим. Али се савлада. Јер он имаше добру узду за сваку узаврелу и добар бич за сваку успавану страст. (Узгред буди речено, Вран називаше себе често у шали сарач. „Ја сам, вели, сарач за узде и бичеве; узде неопходне за сувише набујалу, и бичеве за сувише охладнелу страст“).

Плану, дакле, Вран Гавран, и овако рече: — Кад већ глумите, зашто не изигравате штогод боље него размажене домаће псе?

Шта је живот без опасности и море без ветра?

Желите ли живот без опасности, т.ј. без садржаја другог сем масних костију по угловима, зашто сте излазили из коже размажених домаћих паса? Нисте требали излазити на људску бину пре него научите нову улогу.

Опасност крати време но продужује живот.

Зец што на јутарњем мразу смишља метафизику утољене глади, и у том начује лавез паса и кликтање огара, већи је догађај у васионској драми од газдаша газдашевића, који се у исто време протеже у постељи и наставља прошлодневну тупу бригу, чиме да разагна, у новоме дану, досаду пресићености и баналност сигурности.

О, плиткодушни; опасно је, велите, бити Свечовек? Но где су вам ваши учитељи с наочарима — који више виде наочарима но очима, — који иглом боцкају зрно мудрости и гутају је, међу је у стомак место у главу? Зашто вас они не научише, да су живот и опасност два имена за исту ствар?

Рећи ћу вам зашто.

Прво, зато што гледају свет кроз наочари; друго, зато што боцкају иглом зрно по зрно мудрости; и треће, што гутају мудрост место да је удишу. Гле, мудрост је елемент финији од етра. Знање може становати у свакој кошари, али је мудрост аристократ, који не живи у ниским и дебелим избама.

Опасно је јести. Можеш се отровати.

Опасно је бити у граду. Куле се могу стропоштати.

Опасно је бити у селу. Гром може ударити.

Опасно је дићи се на планину. Орао ће ти теме прокљувати.

Опасно је, дакле, егзистирати? Куд и камо је опасније *живети*? Па већ кад је живот ризик, за што не рескирати више, те живети интензивније? Кад је живот опасност, за што не изабрати већу опасност, што значи већи живот?

Рођење и смрт су две највеће опасности. А они су само оквир живота.

Ако је Зидар Вационе ишта прописао сваком животу то је овај оквир.

Зашто маглом, и досадом, и плиткодушношћу испуњавате Његов пропис?

Унесите добро у тај пропис и заштитите га. С каквим образом очекујете ви заштиту од Бога а носите пуну душу бојазни да заштитите Бога?

Не тражи Бог од вас да га заштитите од јаких противника Његових но од најслабијих — од вас самих. Од вас самих и других бунтовних инсеката, што су прогласили овде доле царство своје мимо и на супрот царства добра, царства Божјег.

Гле, ви сте једна оскоруша на дну Божје градине. Родили ви горак плод или били бесплодни, то је ваша несрећа. Он неће бити гладан.

А плод је само онај сладак, што сазрева са опасношћу и бере се са опасношћу.

Опасност је климат доброга плода, доброг нараштаја.

Ван те климе бљутав плод расте, безукусан и болестан. И није низашто до да размажени домаћи пси леже на њему.

ЈЕДНА БРЗА ЕПИЗОДА

Први чин: Брама у својој градини.

Други чин: Каин и Авел.

Трећи чин: Христос.

Четврти чин: Христос и Каин.

Пети чин: Брама у својој градини.

Шир–широм се таласаше широка земља китајска, као широка душа жутих мудраца. А по жутим таласима ходаше Вран Гавран, час гракћући с гавранима, час зујећи са пчелама, час опет стидећи се са људима. А кад се многа свилнобојна лица — учаурени црви без свиле — стискоше вокруг њега, с питањем и ћутањем, овако Вран Гавран говораше.

— Речено вам је, да је врабац јевтинији од човека. А ја вам кажем, да цена човеку није већа но цена врапцу. А цена људи и врабаца укупно није већа од једне сањиве епизоде Адамеvine. Заспала је Адамева — Црна Земља — и снева и никако да се пробуди, јер ружан сан снева, те га продужује вољно ил' невољно, до лепог свршетка, до лепог свршетка сличног лепом почетку.

Нешто фосфорног желатина, са нешто инспирације — с нешто даха и уздаха, — озго, чини сву драму земљину. Фосфорни желатин и вишња инспирација заједнички су врапцима и људима. Вишња инспирација припада своме богатом мајдану, а желатин људски вреди колико и желатин врапчији за неродну њиву.

Кад из врапца испари вишњи дах, остаје још фосфорни желатин. А кад из човека испари исти моторни алкохол, остају две ствари, које треба уклонити испред носа: желатин и грех.

За жаљење је Бог, који је у човеку. Жалосна част, коју би сваки врабац сматрао казном.

Но ко каже, да у врапцу станује мањи Бог но у Конфучију? За цара вавилонског није било срам но част постати волом. За такав аванзман није скупо платити царством.

Беле линије на планини чистији су олтар Брама него ли Клеопатра и Иродијада. Поети ваши — петлићи што објављују свануће у подне — преузносе лепоту зуба људских, но зашто нико од вас, њихових читалаца, њихових прежимала, не кити своју собу зубима људским, него се отимате о репове ћуранске?

Наша планета — квочка на сунцу — излегла нас је, из своје утробе у своје крило. Торбаруша! Сви смо ми њени пилићи, ми: врапци и ћурани, људи и мајмуни. Све нас она пита и обува, и све нас поново узима из свог крила натраг у своје срце и душу и стомак. Пространо је крило њено, широко срце и душа, а велики стомак. Наша историја је епизода у историји њеној, као што је њена историја епизода у историји васионског коловрта.

Дан за даном — епизода за епизодом. Или се дан добија или губи, као битка. Све зависи шта трпамо у празан дан, који нас гладан чека изјутра на прагу. Пунимо ли га човеком он је изгубљен; пунимо ли га све–светлим Брамом, он је добијен.

Један отац изгуби три сина у три дана, и четвртога реши се и сам да умре. Јави му се анђео и рече:

— Ако време дели човека од човека, свеједно је: ти ћеш бити одељен од твојих синова а умро један дан после њих, а они надживели тебе сто пролећа. Ако је дан одвојен од дана, и година је одвојена од године, и век од века. Онда смрт твоја никад неће бити мост, којим ћеш достићи жељени сусрет.

Но ако су дани, као капи у језеру, једна моћна целина, онда се твоји синови не могу до ивице вечности одвојити од тебе, свеједно којим се редом умирало. Са планине се не виде јарећи холми у подножју, нити са врха вечности разлика у данима и столећима.

Отуда и јесте мисао китајског мудраца, јучерањег и данашњег, да се све неравнине живота виде само од оних, који за њих запињу и падају. Но гледане са висине оне се све сливају у једну долину, равну и кратку, као оаза у пешчаном пољу, као језеро на месецу, као епизода у дугоноћној причи.

И ово ће још бити мисао китајског мудраца: што је било на почетку поновиће се на концу. Средина је валовита и бесна. Јер средина је далеко од мирних, зеркалних обала. Не страши се ако те завале вали на средини. Изваљаће те ка обали; а на обали се сваки леш магнетизира, те поново игра, но не више тако пјано као на таласима.

О, кад ћемо се ми, браћо, спасти ове морске болести, што се Историјом зове? Кад ћемо поново заиграти са смислом, сходно музици, која нас у болести вређа?

Није ли слатко умрети за временом пошто смо се већ видели у болести својој, нарогушени један на другог, и опростити један другом? Зашто вриштимо кад смрт долази, и правимо се још и смешни у болести? Како се нечујно и елегантно један дан измиче, и прави место другом!

Тако говораше Вран Гавран пред жутим лицима. А жута лица се доброћудно осмехнуше и замолише Врана, да остане дуже у средини њиховој. Јер им драго беше чути речи нове, које као да долажаху из најстаријих гробова њихових мудраца.

Но Гавран не могаше дуго остати ни у једном људском царству. Већ одлети у гору, где се одмараше у јатима враних гавранова, жутих колибара и белих голубова.

ПОД КОСМИЧКИМ ОРЕОЛОМ

Бели дан се примаче ивици, и залазеће сунце опервази га крмезли ореолом мученичким.

Вран Гавран се возаше на сплаву низ реку са групом радника, мученика. Обалом тераше пастир јагањце, мученике, који се весело играху, не знајући, да иду на кланицу, и да пастирова свирка беше њихов предсмртни марш. Пластично и милосно угибаше се под сплавом бистра вода, мученица, слободно и жудно јурећи напред, не слутећи нечистоћу коју имаше да спира, и животе које имаше да дави.

Вран Гавран посматраше сва бића на земљи у ореолу мучеништва и учини му се сав звездани свод као мученички ореол земље. И бескрајно сажалење испуни све атоме Вранове. А најжалије му беше оних, који или с јагњећим непредвиђањем иђаху у сусрет своме мучеништву, или ношаху свој крст мучеништва под именом смртне насладе. И Вранове очи набујаше од суза, на које последња два сунчана зрака падоше и дадоше им сјај жемчуга.

А кад у ноћној тишини све ствари открише речито своју душу, језик људи се завеза, и раднике на сплаву подиђе молитвена језа. И молитва веза малени сплав са свима крајевима васионе, и пробуди стид у душама људи за све блато, којим прљаху беле Божје дане, мученике.

Дуго времена трајаше молитва молитвеника. Јер искрена молитва — безвремена — одмара душу у оноликој мери у коликој неискрена замара. И кад радници поспаше, Вран оста у бдењу.

Но кад би дубоко у ноћ, и кад месец у хитњи дрско загледаше у живе и мртве, један од заспалих придиже се — један дуги старац са белом чалмом — и поче нечујно шетати у круг самом ивицом сплава, пригибајући се дубоко ка води и као вадећи нешто из воде дизаше руке у вис и показиваше месецу. Нечујна шетња старца постајаше све бржа и бржа, док се не претвори у махниту но лаку и нечујну трку ивицом сплава, са истим пригибањем и дизањем.

Досети се Вран, да старац беше месечар, па га пажљиво прихвати и разбуди. А старац наслони главу на груди Вранове и јецајући рече:

— Ја познајем једно створење — да ли је човек или не, ти суди — чија се ћеркица утопила у овој реци, без икаквог видљивог разлога и без икаквог бољитка по свет. То створење — назови га како хоћеш — са разлогом свога бола, крало је потом девојчице и дечаке по селима и топило их у реку. И бол се смањило. Но настала је перзекуција од стране месеца. Шпијунски трабант наше планете уобичаји, да диже то мученичко створење из постеље, вуче га на реку и сили, да извлачи потопљене из воде.

И јецаше месечар тако тешко, да се сви заспали на сплаву проснуше и почеше карати јецајућег друга што им прекиде сан, најоштрије маказе времена. Па кад не могаше поново пасти у безумље сна, жвакућући и зевајући замолише Врана, да им причањем скрати време.

Проговори Вран:

— Мученици, зашто сада молите, да вам се скрати време, а кад смрт наднесе своје лице над вашу постељу, ви ћете молити, да вам се време продужи?

На једној страни земље, обасјаној сунцем, расте висока јела, док на супротној тачки, обасјаној звездама, расте бујан дечак. И једно за друго не зна и не мари. И обоје посумњаше,

када им рекох, да се они возе на површини исте душе. И обоје се насмејаше, када им рекох, да ће се из високе јеле истесати мртвачки сандук за бујнога дечака. Но сада ја знам, да тело дечака с ове хемисфере лежи у сандуку истесаном од високе јеле с оне хемисфере, и да и сада као и пређе, обоје пливају на површини исте душе.

Мученици, ја хођах по краљевинама белих људи, и видех многе фабрике, где се у зноју и муци праве прашкови за лечење главобоље, и опет многе друге где се у зноју и муци праве мачеви за сечење глава. Зачудих се и рекох: заиста, ваша подељена мука превазилази мој разум. Зашто се мучите да лечите главе, када се спремате да их одсечате? Они тупо развукоше своја лица као увек људи у контрадикцији. Но ја прозрех дубље у барку земаљског живота и видех, да Логос крманаše а Луцифер веслаше.

Мученици, ниучем човек није тако брз као у заборављању свога злодела, и ниучем тако спор као у заборављању туђег.

Када се најцрњи злодетелъ страсно брани против војске тужитеља, он је херој душе, управо не своје душе, која се диже онда када своја душа потоне. Тако, да има један момент велике правде у сваком обешеном.

Када се убица гнуша убице, и лопов када осуђује лопова, не мислите, да у томе нема искренности. Сетите се, да и ви искрено осуђујете своје убичајене грехе, када се други усуде да их учине. Привилегија грешења главни је објект историјске борбе међу људима.

Душа моја непрестано је у покрету, купајући се од греха и рефлектујући свој сјај на површини. Гледајући је у вечитом купању, ја сам принуђен да будем њен адвокат пред светом који је оптужује.

Душа се моја жалости, када јој људи одговоре слегањем раменима на питање: како то да се сви слажете, да у дукату лежи вредност, а одричете вредност грешнику? Нису ли и дукат и грешник подједнако оруђе зла, и обоје могућност добра?

На невидљивим теразијама у себи ја мерим свој порок и своју врлину. И само ја видим разлику, а свет не. Зато ја са стидом слушам претеране хвале моје врлине, и са огорчењем претеране осуде мога порока. Јер ја упоређујем, одузимам, и додајем, а свет не види теразије но само оно што му се с теразија скине и покаже.

О, душо моја, корална стено. Како се многи рапави и трапави таласи лупају о твоје корално лице! Једни од злата, други од блата, једни од малвасије, други од гноја. Још неколико јутара, и још неколико вечери, па ћеш се вознети са грозног и грјазног бојишта, и таласи ће узалуд лупати страшћу место, где си ти презриво сачекивала све крвооке мегданције.

Некад сам мислио, опрости, да си ти мој коњ а ја твој јахач, а некад обратно. Но сада знам, да сам ја распет на теби, а ти на мени: једна и друга пречага крста.

Некад сам ја тебе кормио знањем, а ти мене уживањем. Ти си презирала понуђену храну, но из сажалења примала си. Ја сам презирао твоју храну, но из радозналости пришао сам. А сад смо се открили једно другом и сазнали, да смо једно, да нисмо гладни и да не потребујемо ништа.

Људи су мрзели и тебе и мене док смо се правили гладни и подражавали људски апетит. А сад, кад знамо да нисмо гладни, људи се боје.

О, како су потребни свету они, који ништа не потребују!

Десет хиљада борових зима исписано је на лицу моме. Десет хиљада шеничних лета гледају кроз очи моје. Цео пут од људождера до светитеља (људопождераног)! Ко би умео читати, умео би презирати и сажалевати. Но мало је писмених међу скрибарима, душо свечовечанска.

Ти ниси средњих својстава, невесто моја, зато и не спаваш у средини него бдиш на ивици, над амбисом.

Гле, средњи су спасени перзекуције! Они су као сумрак — ни дан, ни ноћ. Неволно игралиште подневских и поноћних духова.

Средњи гледају с подсмехом на подневске, и са страхом на поноћне духове. Струја добра и зла конфузира се и неутралише у њима.

Философија средњих је философија здравога смисла, што под копреном њиховог прећуткивања значи философија здравога стомака.

Средњи крију свој мозак од превеликих чуда света у пешчану хумку своје философије, слично гоњеноме ноју, и мисле, да су се скрили у гранитни замак.

О како је нужна смрт средњима! Јер она је једини рушилац њихове илузије и једини убедљив доказивач величанствених размера животне трагедије. —

А када се стаде расвитати, Вран Гавран замуче. И пре него се помоли нови бели дан, Сунце га опервази крмезли ореолом мученичким од источне стране.

КАД НЕМУШТИ ПРОГОВОРЕ...

Многи неумни скупише се око Врана Гаврана, да на јевтин начин заграбе мудрости. А Вран Гавран их посматраше са племенитим болом, који плуваше као уље по дубини презрења свега људског мяса. И дуго им не одговараше. Него молчаљиво загледаше им се у очи, у пасоше срца. Па кад се стресе над многим фалсификатима, он гракну:

Неумни траже мудрости само у мудраца, а мудрац у свима стварима.

Па их узе Вран у шетњу кроз природу; сам ослушкиваше немушти говор природе, и тумачаше га чопору око себе.

Шапат траве:

Ми се ћутке придижемо испод тврдих копита коњских, а човек рида, када лешник на њ падне.

Довикивање певаца у зору

Први петао: Само пред мраком су све ствари једнаке, не пред Алахом.

Други петао: Ко гледа у звезде кад пева, неће га лисичје очи оборити.

Трећи петао: Појмо, појмо, и будимо човека. Цела природа буди човека, а заспали човек сматра себе јединог будним.

Четврти петао: Видео човек како ми балансирамо на једној нози, па и он почео да балансира између добра и зла, називајући то политичком мудрошћу. Кукуречимо што јасније, да би човек пореметио свој кобни баланс, те да би се цео живот прекренуо к сунцу!

Савети слуга:

Коњ: Понудом службе, човече, доћи ћеш до среће, до које те није довела отмица права;

Во: Ружна ти је историја, јер си је испунио борбом за право. Уведи утакмицу службе у историју, и тиме ћеш створити деоницу између ругобе и будуће лепоте. Моја лепота је у моме служењу;

Овца: Што се буниш, бунтовниче? Буди кротак слуга невидљиве стварности, као ми што смо, без части, слуге твоје. Тиме ћеш повратити потоп зла у уско корито речно.

Бољи и гори:

Магарац: Успешнија је на земљи организована глупост него дезорганизована памет. Воља за правом је воља за лажном моћи. То води мрачним борама на челу и помућеном погледу. Воља за жртвом води организацији и истинској моћи. И ведрини чела! — Кад год с газдинском гордошћу узјашеш мене, сети се, да си узјахао бољег брата, — јер кроткијега — који ће ти вратити зајам некад у вечности и негде у васиони.

Пчела: Жртва пуни кошницу медом, право пуни земљу горчином. Страх од жртве страх је од вечног Божјег занимања. Како ћеш разумети и завоleti Бога, док не осетиш сласт његовог занимања? Кад научиш да без лажи изговориш речи: служба и жртва, пред тобом ће се отворити двори Његови. Право није лозинка на капији Његовој, за тебе дуго, дуго, предуго затвореној.

Подсмех брзоногих:

Први зец: Ослушните! То је некаква узбуна и кукњава, као да је човек умро?

Други зец: Велиш ли умро или изумро? Ја бих волео чути ово друго.

Трећи зец: Ми немамо ни једне философије о бесмрћу, па ипак умиремо нечујно, с поверењем, с којим се и рађамо. А човек се наоружао са стотине философија о бесмрћу, да лакше умре, па ипак гле! — каква безверничка кукњава!

Први зец: Можда, друже, људи кукају с намером, да изазову мртве у сусрет новоумрлом!

Изненађење у хадесу:

Зенон (своме папагају): Гле, зар и ти бесмртан?

Папагај: А гле, зар и ти бесмртан, драги Зеноне?

Зенон: А ми људи мислимо, да смо само ми бесмртни.

Папагај: У истој заблуди живели смо и ми папагаји, наиме: да смо само ми папагаји бесмртни.

На ораховој предикаоници:

Веверица: Често је зла реч опаснија од зла дела. Често је злорекац гори од злочинца.

Чувајте се проповедника зла више него делатеља зла. Гле, проповедник зла више завешта зла него што га злоделатељ изврши.

Проповедник зла, злорекац, сличан је генералу, који сам не убија, али води војску убице. Човече!

Орах: Ко загорчава живот суседа, загорчава не један но два живота: свој и свога суседа.

Ко благосиља живот суседа, благосиља не један но два живота: свој и свога суседа. Цела историја, ма колико дуга и сложена изгледала, има само један наук за човека, за човека и нечовека, и за веверицу и ластавицу, и за орах и за прах:

Живот твога суседа јесте твој сопствени живот. Човече!

А кад Вран Гавран виде, да маса неумних задрема од сувишног учења, он прекиде шетњу и врати се дома. А сваки дом беше његов дом.

Ушавши у једну царску палату, нађе цара на молитви, те и он клече. А цар говораше у молитви:

— О како је слеп овај свет, ако га само земаљске очи гледају!

Како је глуп, ако га само зечје уши чују!

Како је несрећан, ако га само моћ краљева води!
Како је безуман, ако га само човечји ум схвата!
— Амин. Рече Вран Гавран.

ЗАСТИЋЕНА ПРЕТЕНЗИЈА

Меки, жути песак, претрпан нагим људским телима, ружнијим од меког, жутог песка.

Беше жежена жега на Тихом Океану, тако да они, који је први пут осетише, ждаху сваког тренутка, да се океан претвори у пару а земља у пламен.

А Вран Гавран, свечовечанско презрење и свечовечанско сажаљење, сеђаше на веранди куле, одакле оркестар жица и труба, скривен у зеленило, бурно галамаше, татататаше.

Другови Вранови, којима он из презрења и сажаљења ноге праше и сузама освећиваше, сеђаху вокруг њега, који службом господараше. Питаху другови Врана час ово час оно, но Вран беше ћутљив као непомични океан, притиснут жеженом мором. Питања се тицаху нагих, пренагих тела, што се у жутом, добром песку ваљаху, брчкаху, нервираху, испараваху и стиђаху.

Не беше Вран у истини тако спокојан као што изгледаше. Мир на лицу беше његова једина хипокризија. Јер унутра у њему вулкани се дизаху уз гротло и, сузбијени мишљу, поново тоњаху на дно. Сам у својим мислима, на зборовима својих сопствених атома, одговараше Вран на постављена питања другова:

Кртица живи у гробовима, па ипак фестивније изгледа од човека, и не сличи толико земљи, узорној земљи, као људска тела.

Ови кестенови, што стоје у свом летњем цвету и мирису около пржине, — што стоје у својој племићској раскоши, смејали би се сиромаштини људској, да су подсмешљиви као људи.

Само очупани нојевеи можда би се застидели своје наготе у друштву ових нагих, пренагих. Но очупан ној није цео ној: очупана лепота с њега припада органски њему. Док је го човек је цео човек, јер све што је скинуо са себе у гардероби, не припада њему, — све је крађа и отмица. Тако да очупан човек тек је прави човек.

Разумљивија је човечја жудња за оделом но за наготом. Историја моде најпространија је (и најсмешнија) глава људске историје. Мода је половина биологије рађања.

Човек се покрива, но жуди, да се види откривен. Све жуди, и луди, да види наготу, а кад је види, или покаже, стиска се од стида. Не стиди се наге усахлости, ни надухолости, ни косматости ни ћелавости, ни крезубости, ни зубатости, но се стиди тела као тела, као апарата рађања.

Сношљивији је призор масе закланих морских паса но масе голих људских тела. Надчовечанска медицина исповеда, да што више тело стари, то се ругоба његова више подмлађује. Свуда множина повећава ефект лепоте изузев множине људских љуштура, — омиљених, нагих тела. Зато је гле — гле, музика нужна. Јер музика само може да да овом очајном призору нимбус — не лепоте, но — трагизма, и да гнушање навије на сажаљење.

Људи претендују на превасходну лепоту у свету. То је првородно слепило, научено и сугерирано, створено школом и апетитом. Но то слепило учинило је, да многе очи прогледају, многе очи, које би неотворене усахнуле у мајчиној утроби. Гле, то слепило рађа свет, и чини, да многа прашина прогледа.

Та претензија је ушла из крви у мозак, а то је најомиљенији друм дуготрајних гостију мозга и — историје. Ушла је у мозак и почела намигивати генерацијама испред себе, час с гримасама смеха час с гримасама страха: „Како сте лепи, о мајмун! Одмах до вас стоји Бог по лепоти!“ Но поред свега човек се са стидом свлачи, и са стидом шкиљи у туђу наготу.

Надчовек, боксер, ходи у оделу а сања о наготи. Фанфаронске кћери скривају се у папагајско перје, да би се виделе наге. Желатинске пећи рђавог хлеба! Не у хлебу, но у мешењу хлеба гледају оне своју врховну насланицу.

Заиста, само је она лепота лепа, коју апетит људски не сиса. Наслада је прва лепота човекова, прва лепота и прво гнушање. Естетика надчовека је рођена при добром апетиту, као и све остало. Носом је естетика нањушена пре него ју је мозак открио; и црева су је прво осетила, па ју је онда дух посвојио и почео контемплирати и ослобађати од свега црвеног, црвљивог.

Очи, које посматрају наго тело без глади, познају једну вашу естетику, наиме — естетику ругобе. Кратко је њихово посматрање ваистину, и пуно пресићености, ако им музика не дозове уши у помоћ.

Епопеја наготе почиње стидом, продужава се баналношћу, и завршује новим љуштурама. Једино баналност може повећати ругобу наготе. Гле, баналност очупаног човека уздиже достојанство чак и очупаном ноју.

Много хаљина има тело, од којих је прашина најтрајнија. Много хаљина има душа, од којих је тело најјевтиније. Има тела разне цене; но мртви морски пси имали би добру цену на пијаци, где би се продавала и мртва људска тела.

О, ружни, ругобни по телу, — ви сте ружни, ругобни по телу, јер сте ружни, ругобни по души! Кад задобијете лепшу душу, душа ће уобличити себи лепшу љуштuru, да, изаткати себи завиднију кошуљу. О, накарадно неједнаки по телу — изједначите се душом, и тела ће ваша бити уједначена, као тела ружа у пољу, као тела гусеница у свили. Јер гле, душа ствара себи тело према својој моћи и лепоти.

Беше плима увече, те вода досеже до зидова куле, на којој Вран сеђаше. Окупани и насунчани разиђоше се са смехом, јер њихово купање не беше крштење, да би га значај његов уозбиљио.

И океан оста сам, и Вран оста сам. И проговори океан Врану узбуђеним језиком:

— Сва она тела припадају 60% мени за живота, а 100% по смрти. Чистећи себе она прљају мене; чистећи себе ја прљам ваздух; чистећи себе ваздух прља етар; чистећи себе етар прља звезде; чистећи себе звезде прљају Брамy. Нико, сем Бrame, не може очистити оно што је нечисто, те да истински буде чисто. Сва нечистота уздиже се к Њему, и сва чистота спушта се од Њега. Точак чистоте и нечистоте често је бивао шкартиран и бацан на поздер, но увек изнова упрезан у колеснице мисли, да би се мисао могла возити, возити, возити.

Ко очисти људско тело од стидљиве претензије, спашће људску душу од слепила. А кад слепило оних, који сад гледају, престане, нове очи престаће да се отварају. Ал' зато ће све слепе очи из прашине прогледати. И Адамова, — планета између Марса и Венуса — Једноока, Шкиљава, постаће многоочити херувим, а њен крститељ и њена лепота биће — Свечовек.

ПОД МОСКОВСКИМ ЗВОНИМА

Не мрзи звезда звезду,

Ни човек не мрзи звезду.

Не мрзи камен камен,

Ни човек не мрзи камен.

Не мрзи вода воду,

Ни човек не мрзи воду.

Зашт' човек мрзи човека?

— Човек! — Човека?

Обасјало велико сунце, зазвонило велико звоно на звонари великог — по злу и кајању — Ивана. А снег, као и сваки тиранин, униформисао свет, притиснуо поља, затворио људе у куће, и ухватио се у коштац са својим јединим супарником, великим руским сунцем.

А Вран Гавран шеташе сам испод звона, од цркве до цркве, од молитве до молитве, од злочина до злочина, од stoleћа до stoleћа. Метал јечаше, наизменично јецајући и кикоћући се. И што више ослушкиваше звона то се Врану све више чињаше да разуме њихов говор. И мучаше се он да изнађе кључ и азбуку говора, горко се мучаше Вран Гавран. Наједанпут његов разум би обасјан смислом и он разумеде звучни језик изнад своје главе:

— Човек меће своје стихове у наш језик, но ми певамо своју песму. Те кад човек мисли да ми певамо, ми јецамо, кад он мисли да јецамо, ми певамо. Не разуме човек нас; не разуме човек ствари око себе, зато се још не осећа застиђен.

Још се човек није застидео себе, зато још није дошло спасење њему. Он се стара да пренесе своју душу у ствари, мислећи да су ствари бездушне, празне, и да само чекају садржину од њега, сиромаха. Гле, он заборавља, да је душа земље живела само у стварима, док се он није родио. Душа ствари старија је од душе човека. Пре но што беше човек, ствари беху; и пре но што се човек прели душом, душа плавлјаше све ствари на земљи. Старија је душа ствари, старија од душе човекове, и разумнија. Нема ствари на земљи, што не одговара својој намени боље него човек својој. Но зашто се ми хвалимо својим савршенством? Гле, тај посао је човек одавно присвојио себи! Така—така—така—така—така—тик, така—тик, така, тик, тик, така—тик.

— Човек је пун ствари, и ствари су пуне човека. Братство ствари и човека не треба проповедати но само признати. Својом потчињеношћу ствари су то признале, својом гордошћу човек је то одрекао. На човека се, дакле, чека; не на човека горда, коме је име надчовек, него на човека смирена, коме је име Свечовек. Јер је Свечовек брат свих људи и свих ствари, и јер он значи признање и измирење. Треба човек да се измири са човеком па ће се онда лако измирити са стварима и Творцем људи и ствари.

— А измирење значи понижење. Не може се човек измирити с човеком док се не понизи пред човеком, нити са стварима док се не понизи пред Творцем.

Ми, ствари, чекамо да се човек пробуди, па да се и ми покажемо будне. Страшан је сан човека, јер се човек боји човека. Човекова је песма дисхармонична, јер је појединац пева. Човекова је мисао кратка, јер је појединац мисли. Човеково је страдање несносно, јер га појединац сноси. Човекова је срећа горка, јер је појединац куша. Човекова је историја смешна, јер представља врлети појединца, без мостова. Човек спава и сања сан надчовека; када се пробуди, он ће се звати Свечовек. Надчовек је сан, Свечовек — стварност. Тик—тик—тик; тик—тик—тик—тик—тик; тик; тик; тик.

— Човек је насилник. Нама стварима промена долази у одређено време, као земљи излазак и залазак сунца; ми не силимо промену. А човек је сили, и убрзава. И промену човек назива напредком или назадком. А у нас је хармонија напредак, дисхармонија — назадак.

— Ми ствари смо у већини, човек је мањина. На крају крајева и човек ће нама прићи, после дугог лутања својим усамљеним путевима. Прићи ће и он најзад нашем броју, нашој мирноћи, нашој ћутљивости, нашој хармонији. И тада се неће осећати тако усамљен како се сада осећа, нити тако напуштен, ни тако безбожан. И тада ћемо ми, звона, звонити на молитву, но на друкчију молитву. Тад ће бити молитва несебична и заједничка. Кад се човек ослободи себичних молитава, тада ће се ујединити са свима људима. И једно ће име бити свима људима и сваком човеку: Свечовек. То је једино име, које ћемо и ми ствари примити од човека, од несебичног пробуђеног и уједињеног. Така—так; така—так; така—така—тик.

МОЛИТВА СВЕЧОВЕКОВА

У једној степи аустралијској Вран Гавран чуваше овце с пастирима. Кад би вече и овце се скрдише око пастира, Вран свика своје другове на молитву.

Четвртина месеца, што засветли на небу, беше свећа на олтару, а звонцад на овновима сакрални поноћник молитве. Кад сви клекоше, Вран се овако мољаше:

— Оче, анђелу и властитељу људи, пробуди нас да би те чули, кад звезде звоне твоје име.

Ти ниси један, јер да си један био би ограничен. Ти ниси многи, јер да си многи знао би ти се број. Ти си ван броја; на тебе се не односи колико. Сви су бројеви смештени у теби, но ти се не даш сместити ни у један број.

Човек је комад међу комаћем; он мора да броји и да се броји, стојећи у своме углу васионе; тачка усред тачака! Но како тебе да броји а да те не разбије? Како, а да те не помеша међу разбијене црепове? Ако каже: Он је један, тиме каже: Он је комад. Ако каже: Он је хиљада, тиме каже: Он је комад. А ти ниси комад; јер ако си комад, од чега си комад? Ти не спадаш у нашу математику, и ако је сва наша математика у теби. Ти личиш на број, но ниси број. Ти ниси време; јер да си време, прошао би.

Ти окрећеш својим прстом точак времена, и наслађиваш се бојама времена. Време је у теби, но не дохвата и тебе. Јер све што време може да дохвати, смрт може да дохвати. А да је смрт могла тебе дохватити, она не би имала кога више да мори, те би и она умрла. Ти си ван времена, као и ван броја, ванвремени и ванбројни! Ти си кружење око броја и око времена, — моћни океан око острва од пене.

Ти си присуство, о најближи и најдаљи! Ми те не видимо, очима, нити чујемо ушима, нити тичемо, нити миришемо, — ипак осећамо твоје присуство. У нама је једно неискazано чуло — хармонија свих чула — што осећа твоје присуство. Једно чуло над чулима. Као што око не може изразити искуство уха, нити ухо искуство ока, тако ни ово чуло над чулима, најскривеније и најдубље, не може пренети своје искуство на остала чула. Оно осећа твоје присуство, које око не може видети, ни ухо чути, ни језик именовати; те кад око каже: не видим га, и ухо: не чујем га, и језик: не знам му име, оно тврди: он је сад и овде.

О ванмени, ванвремени и ванбројни! Људи се сунчају на сунцу препирући се о твоје имену, и крију се од месеца смишљајући зло један другом због твога имена. А гле, име је твоје неискazано. Све речи, изговорене људским језиком, нису ни почетно слово твога имена. Ћутање у твоје присуству ближе је истини твога имена но ма која реч. И кад ти кажемо *ми*, не говоримо пуну истину, јер те делимо од себе. И кад те са *ја* ословимо, не говоримо пуну истину, јер те мешамо са нама, временим и бројним. А кад те именујемо са *он*, ми те удаљавамо од себе, не разумемо ништа, и очајавамо као дављеници у чамцу крај једне обале океана очекујући спас с друге обале.

Људски докази вапију за доказима; људска питања претрпавају одговоре, и људско љубопитство све жедније путује по безводној пустињи. Ако ти ниси доказ свима доказима, онда су сви докази питања. А ни једно питање није пуно питање, док не куцне на твоја врата.

Ми ти се молимо, о неискazани, са трепетом душе своје: приближи нас к себи, не најмање колико можеш — сходно греховима нашим — но највише колико можеш — сходно доброти твојој. Наша цивилизација, наша најгордија реч, ништа друго није до прошња хлеба и тебе. Тебе и хлеба, хлебодавче! Наша цивилизација копа многе бунаре у пустињи, да би напојила жедне. Но ако ти не сиђеш у те бунаре, и бунари ће бити жедни, а камо ли они, који стоје око бунара са препланулим језицима.

Молимо ти се сви ми: ми пастири у зеленој степи, заједно са травом испод наших ногу, и овцама што пасу траву, и псима што чувају овце, и вуковима што мрзе псе, — у име свих, и за све, ми ти се молимо, Теби, о Све-Боже, који само још једно чудо очекујеш испод чекића свога — Свечовека!

ПЕСАК У МОРУ

Један учени себичњак, из реда оних, који су довољан разлог за земљино самоубиство и сунчево помрачење, узео Врана у своју летећу машину и дигоше се над облаке.

— Овде смо ближи Јехови, те ти се могу истинитије исповедити. Рече, и исприча дугу причу својих злих и прљавих дана. А кад заврши, он упита Врана за савет и поуку.

Вран Гавран загледа дубоко у душу човека са поквареним мозгом и здравим стомаком, па са гађењем и универзалним сажаљењем предузе да га спасава, не као утопљеника него као утопљенога. Проповедајући му Свечовека као смисао и циљ живота, и једину медицину за мождано болесне, између осталог рече му:

Светлост добре душе једина је светлост, што се расипањем умножава.

Свечовек није поносит својом добротом. Он зна, да је његова доброта заједничко имање свих, као што је и његово зло заједничко имање свих. Он ужива кад извор доброте жубори и отиче. А очајан је кад види своју душу у бунару, у коме су жабе једина музика. и сенка жедног путника што се безнадежно надноси да пије, једини дневни догађај.

Најгора је сласт, заливена туђим сузама.

Нас више боле ударци које смо дали него они које смо примили.

Свечовек сматра живот сувише скупим, да би му сласт, тако јевтина ствар, била циљ.

Лудима је час мало два ока да се исплачу, час мало једна уста да се исмеју, а увек мало један језик да се изговоре.

Свечовек плаче кроз све очи, смеје се кроз сва уста, и говори кроз све језике на земљи. Ништа, што се креће или не креће, није њему страно. Он познаје и луде, јер познаје себе. Његова симпатија према лудим највећа је казна лудих.

Истина је слична медицини: горка и лековита.

Свечовек је често осетио рез истине и често га сам задао. Рески удар истине насушан је за сваког живог: било да га да или прими. Кад год се он даје или прима са љубављу, заквашен је сузама. Пуна истина се не може исказати без суза.

И свилен конач баца сенку.

Свечовек се не тражи од људи са великом сенком. Он је становао у сенци и на светлости свих ствари. Нити се он труди да осуди или смањи људску сенку. Он се само жури да доведе све људе у подневни положај сунцем, и сенка ће сама себе појести. Новац је нечији зној, нечије вино.

Свечовек верује у време, када ће знојције и винције поделити своју течност добротом. Јер је доброта једини кантар, против кога правда не гунђа.

Тиранија је сенка слободе. Слобода једнога — тиранија многих; слобода многих — тиранија једнога.

Једина је врста слободе под сунцем, што никада није тиранија: Доброта.

Свечовек није проповедник слободе него доброте, као што он није ни проповедник човека него Свечовека. Пред добротом — којој је домаће име милост — лавови не костреше гриве, нити пси показују језике.

Код већине срећа прави философију, код мањине философија прави срећу.

Свечовек је живео срећом већине и философијом мањине, те зна вредност обојега. Па је Свечовек дошао до солидног закључка, да је најсрећнија она срећа, која не жуди за философијом, и најмудрија она философија, која не жуди за срећом.

Тако говораше Вран Гавран ученом себичњаку, док машина лећаше изнад села и градова. А кад се спустише на земљу, Вран Гавран рече при расанку:

— Многа наука поквари мозак, као многа тарана стомак. Иди и лечи се. Стежи проширени мозак и прошируј стешњено срце. Тако ћеш истерати мрачну звер, која ти се шета по артеријама, и гребе сваки атом. И румена зора живота усудиће се тада да се надвири и у мамурлук твоје душе и назове јој — добро јутро.

ПЕСМА О НЕСРЕЋИ

Једнога јутра, када се Живот пробуди иза сна, и разливен у многобројне судове, што не познаваху један другог, поче сам себе — као и јуче — штипати, боцкати, славити, прљати, зидати, рушити, распињати, дизати, љубити и пљувати — сам себе, кроз страхобројне судове своје — Вран Гавран прављаше лонце са лончарима украј друма.

У том скрету с друма старчић, с једним јутром несреће више на својим леђима, и седе на крајичак осушеног лончарског блата, на крајичак себе у сировом стању.

Па кад га Вран обасја својим погледом, и сунце својим, слеђена душа старчева поче копнити и кроз очи капати. А кад му се и језик отпута, старац сусрете поглед Вранов са овим речима.

— Ја сам несрећан! Реци ми, учитељу, шта да радим да бих постао срећан?

Одговори Вран Гавран:

— Не чудим се да си несрећан, старче, него жалим да ниси још несрећнији. Јер несрећни су савест историје. И јер несрећни су рушитељи антропоцентричне илузије. Одвезани од свих других вредности несрећни једини долазе до драгоценог познања човека.

Срећа је уображени кадифени тепих, који свом земљином тежом привлачи човекове ноге и очи доле, а несрећа је ничим незастрт трнов пут, који одбацује човеков поглед к небу.

Ја се радујем, што си несрећан, старче. Ти си за мене један од јунака данашњег дана, зато те поздрављам добродошлицом. Пођи стога са мном, и пусти твоју несрећу нека сија и чисти испред нас друм, окаљан питомцима среће.

Па узе Вран Гавран старца за руку и доведе у најмногољуднији град у свету. Рече:

— Данас ћемо ја и ти бити судије овоме граду.

Рекавши ово Вран обуче себе и сапутника свога у просјачку ношњу, па се наместише на угао главног пијаца, да просе.

Прође неки богаташ. Старац пружи руку, но Вран му сави руку као тетиву, трже је натраг, и објасни:

— Не од овога, друже. Овај је сиромашнији од нас. Он је тражио срећу у множини ствари. Речено му је да тако треба. Зато је гомилао сјајно и сјајуцаво, златно и жмируцаво камење око себе, мислећи, да гомила стубове за палату среће. А сад види, да је сазидао непроходно и непробојно брдо на путу ка срећи. Погле, и осмех је умро на његовом лицу, а празнином се испунила душа његова и сав свет око њега. Не пружај руку њему; он је гори просјак од нас.

Прође један слављени књижевник. Старац пружи руку, коју Вран брзо трже натраг.

— Не од овога, старче. Овај је сиромашнији од нас. Написао је много књига, ради славе и продаје. Последњи поглед, пред спавање, и први, при буђењу, баца он на своје књиге. Људи мисле о њему врло високо, но нико више од њега самог. Мада само он осећа празнину свог звучног имена. Кад остане насамо, он се види на ивици очајања. Но један танак конач везује га ипак за свој живот. То је мисао: кад напише нову књигу, његова ће слава порасти, а са славом и срећа. Бедник! Не види, да је његова слава један гарав облак између њега и среће, њега и здравља, и човечанства, и Алаха...

Гле и мачак мисли паметније од њега кад се куне, чим поједе још једног миша, да никад више неће огладнети.

Прође један патриот пукћући као ћуран. А за њим маса чепаше и крекеташе. Старац опет појми руком, но Вран ће:

— Не проси од овога, старче. Овај је сиромашнији од нас, и нема ништа да ти удели, што ти сваки јазавац не би могао уделити. Ти знаш да јазавац не воли близу своје рупе рупу другог јазаваца. Обилат је у своме невољењу путоноги јазавац. И може ти уделити од те своје обилатости. Јазавичење је посао и овога патриоте. Он потеже ову масу за собом не љубављу према својој земљи — својој рупи — него мржњом према суседној. У шумнију и празнију воденицу ниси могао пружити руку за брашно.

Потом пролажаху хиљаде разних богаташа, књижевника, и патриота, фарисеја и садукеја. Но ни једнога просјаци не оловише за милостињу.

А кад изађоше из града и седоше на један притајени бедем од лепе и безмирисне креде, рећи ће Вран:

— Седам милиона људских (сем псећих) душа спава у овом граду. Ни седам од њих нису срећне, ни нису пробужене. Сваки дан, и час, трже се да се пробуде, али узалуд. Узалуд, старче, покушава седам милиона душа да се пробуди, када све узимају опијум — да би се пробудиле! А опијум их све јаче успављује. Ти знаш — не знаш ли? — тај опијум? Он се састоји од три магнетичне, магичне речи:

Прва реч: Старај се о себи самом.

Друга: Познај себе самог.

Трећа: Моли се сам за себе.

!

— Како то: узвикну ујазбени старчић. Па баш те три речи биле су мој поштапач и јастук целог века. Ја сам њима, као талисманом, тражио срећу. О!

— Твоја несрећа аргумент је за мене а против тебе. Но ајде, сад старче, да ћутимо заједно са кредом и звездама, па ћемо сутра наставити разговор.

Тако рече Вран Гавран. Па поможе старцу те се спусти да спава и прекри га својом доламом. А он оста у бдењу крај седе главе несрећнога.

Те ноћи Вран имађаше дивно откривење. Наиме, креда му исповеди историју своју, из које Вран закључи, да она имађаше и људскога и божанскога у себи колико и најбољи међу људима. И замилова Вран креду, и назва је рођеном сестром. А кад је назва сестром, сладак сан га савлада и он потону у неисказану тајну свеопштег јединства и мира, чудо, које само ноћ зна и уме.

ЛЕГЕНДА О САМОМ СЕБИ

— Ако се Бог и сав свет не старају о теби, твоје старање о себи вредиће колико и сејање детелине по мору.

Овим речима настави Вран Гавран разговор са старцем изјутра када се дан разгори. Сунце се воздиже изнад дремљивог људства, и с мучаљивом меланхолијом завириваше у све избе и избушке, где смртни обитавају са својим крилатим уживањима и тромим боловима.

А кад сунце лучезарно напипа једним својим пипком, једним меким и врућим пипком, Врана Благословенога, оно се грохотом засмеја — о како је лепа насмејана лепота! — и поче пуним шакама бацати пипке по свему свету. Да би се свет пробудио! Усрдно помагаше сунце свечовечанско дело Избраника Божјег, јер и оно се осећаше члан свечовечанског братства на земљи и изнад земље, од најдоње до најгорње скале у Васељени. А Вран разумеде с радошћу неисказаном срце сунчево, па се осмехну једним образом, и настави:

— Старање о самом себи завезало је свет у неразрешиву квргу.

Старање о себи значи отимање од другог. А отмица се одувек отмицом плаћала, као мржња мржњом, или мач мачем. Ах, смртни, упуту се другим путем! Окрени се лицем к историји, уместо да те историја гура у леђа!

Заложите све своје старање за тројицу оближњих смртних. Јер кад њих тројица заложите своје старање за тебе једног, ти ћеш бити боље састаран него икад старајући се сам за себе.

Ко са савешћу даје, с љубављу му се враћа. Боље је дати савешћу, него узети силом. Што љубав да у по дана, љубав јој у по ноћи враћа. Јер је љубав с оба краја једна и иста.

Што узмеш силом у подне, мораш у поноћи с мачем чувати, да ти се не узме. А силом је узето и оно што је законом узето. Јер закон је пајак силе.

Љубав никад не хита да узме, њој се доноси и даје на ноге. Закон је вазда гладан, љубав вазда сита. Закон је детектив зла, љубав — лекар зла. Вечито је насмејан ко с љубављу зида; вечито срдит, — ко силом руши. Вједи, љубав и рушењем зида.

Старање о себи најнесигурнији је пут самоодржања. То испоручи, старче, микробатима, акробатима, који мисле (више мржњом но мозгом), да нога треба да мисли само о чизми, без тицања, да ли ће се цигерице замрзнути. И реци им, — са онолико простоте и јасноће са колико би говорио гушчићима у мутној бари, — да нози неће помоћи чизма, ако цигерице замрзну. Па им најзад шапни на ухо, да и матушка земља има и ноге и цигерице.

О, смртни, кад ћете напустити ћудљиви пут самостарања!

Онда — је л'те — кад напустите и лажни пут самопознања?

Речено је: познај самог себе! А света мудрост говори: познај друге, па си познао себе!

Гле, ти се можеш огледати у огледалу, но како ће се огледало огледати у самом себи? Нису ли сва твоја чула окренута изван, да би познао друге, да би их познао и увео у себе, ликторе у твоју таму. Како ће иначе тама знати, шта је у њеним крилима, док се светлост не проспе по њој.

Зато ја и учим: заборави себе и познај несебе. Усредсређивање света у самога себе значи облачење у себичност и гордост. А ко се обуче у ове две клизаве робе не може се одржати као ни тежак камен на низбрдној поледици.

Очи детета прво виде мајку, па онда дете. Ми смо упућени добром природом, да прво познамо друге па себе. Но, чини ми се — не чини ли се и теби? — да кад познамо све друге, ми ћемо заборавити себе, и тако најбоље послужити мајци Земљи и оцу Сунцу, т.ј. службом признати бар један део њихове службе.

До сада си ти, човече, загњуривао се сав у себе, да познаш себе. Рецимо да си успео. Но познавши себе, заборавио си сав свет око себе. А заборавив све, осудио си све на смрт. А осудив све на смрт, сковао си мач да познано себе браниш. О, како опасан положај! О, смртни, пригни ухо твоје и услиши један савет!

— Познај Свечовека, а Свечовек ће лако познати човека.

А сад, старушка, ево ти и треће речи, која је завезала свет у нераздрешиву квргу:

— Моли се сам за себе!

А ја ти кажем:

— Никада се не моли Богу сам, и никада за себе.

Јер страшно је бити насамо с Богом. Страшно и немогуће! Бог и човек сувише су несразмерне количине за такав састанак. Имај страх од диспропорције!

Молитва значи заједницу. Права побожност увек тражи друштво ангела. Гордост излази сама пред Бога. Смирена побожност — а то је једина побожност — увек се обзире за друштво, када се припрема да изађе пред Цара Царева.

Никад не излази сам пред Бога! И никад кад изађеш, не моли се сам за себе — не сеј детелину по мору!

Молиш ли се сам за своје здравље? Како ћеш се одржати ти сам здрав, ако те окружују болесници?

Молиш ли се сам за своју храну? Но с каквим ћеш апетитом ти јести, ако гладни чепају око тебе?

Молиш ли се сам за свој Рај? Но какав ће то Рај бити, из кога ћеш ти посматрати, као с терасе, сав свет у паклу?

Зато ти и желим, велим: моли се за све, и биће ти благо. Моли се за здравље, и богатство, и спасење свих који те окружују, и њихово здравље излечиће твоју болест; њихов хлеб нахраниће твоју глад; њихово спасење лако ће извући тебе једног из пакла.

Ово су, дакле, три нове речи, које као магијом могу раздрешити квргу укврженог света.

Прва: Старај се о свима.

Друга: Познај све.

Трећа: Моли се са свима и за све.

Ове речи плету колевку, у којој се рађа Свечовек, и са њим Нови Свет.

О, у како муковитим мукама рађа се Свечовек! Но — родиће се.

Кад Вран Гавран заврши своју страсну реч, једна малоглава змија успузи му се уз ногу и сколута на рамену, па упита:

— Да ли ће и мене Новорођени волети? Гле, ја сам најомрзнутија и најзгаженија од свих створења. О како сам и ја жељна милоште и љубави!

— Хоће, сестро, одговори Вран. Свечовек ће и тебе волети матерински.

И узме змију на руке, пољуби је, и спусти на земљу. А змија се засија као сунчев пипав зрак, полете и изгуби се међу зрацима што трепераху око главе Вран Гавранове.

ПЕСАК У МОРУ

Сеђаше Вран Гавран на планини и учаше:

Стегом се природа појачава, и пре се ломи него савија.

Свечовек не стеже но упућује, не ломи но навија. Јер што се река више зауставља то дубља постаје.

Не може се река зауставити, али јој се може дати други ток. Лакше је ископати ново корито реци, ма се и планине морале обарати, него ли је зауставити и вратити у извор.

Наук прошлости: зло се шиба једноструком а добро троструком канцијом. И: врлина се кажњава смрћу, а грех вечитом робијом (ова вечитост је непрекидана помиловањем). И: човек је лакше опраштао свом суседу грех но врлину.

Тако веле мудраци старога кова, па додају: тако је било и тако мора бити до краја историје. А Свечовек их слуша и одговара: не, тако је било, но тако не мора бити. Ако је историја дошла до пола реке давећи се (јер није знала пливати), не сме се рећи: историја се мора удавити на дубокој средини, и не може испливати. Математичка нада види, да ће историја давећи се научити пливати, и испливати. А кад исплива, наук историје биће друкчији. Сувише се развила глава историје, те историја хоће да потоне. Но Свечовек ће је научити, да развије плућа и срце, да би лакше дисала, — да би препливала.

Има раскошних душа, које потребују много као многоспратни дом, да, као град. А има других, уских као мансарде, у које се могу сместити само по један гимназист и његова миришљава лампа.

Свечовекова је душа космичка, у којој сунце не залази, али у којој и лампа има своју угаону улогу.

Срце води разум концем, разум вуче срце ланцем.

Свечовек долази с маслиновом гранчицом старим противницима — срцу и разуму.

Који се највише уселе у овај свет, најтеже се из њега иселе.

Свечовек је усељен у овај свет чврсто као син у очевину, но готов је свакога часа иселити се из њега као гост из негостољубивог дома.

Доброчинац чини добро, да тиме исповеди свој грех; злочинац чини добро, да тиме прикрије свој грех.

Свечовек чини добро не да се исповеди нити да прикрије, но да осети хармонију неба у благу.

Страст, као и вода, може се употребити за електричну воденицу и за потоп света.

Свечовеку је жао видети многе устављене воденице, без воде, и многе светове потопљене водом. И видео је Свечовек, како се од исте воде у горњем току ствара светлост а у доњем благу.

Нема деспота без страшљивца, ни јунака без милости.

Свечовек је прошао свет унакрст и говори оно што је очима својим видео.

Речено је: ко умре за свој апетит, родиће се поново као пас; ко умре за Бога, родиће се поново као звезда.

Свечовек је чуо многи језик како и у овом животу почиње лајати, и многу душу како и у овом животу почиње као звезда сјати. Те му није тешко пророковати, шта ће коме ново рођење донети.

Срећа у даљини права је срећа;

Срећи у руци име је несрећа.

За Свечовека је срећа увек подједнако близу и далеко. Јер његовој срећи име је Бог.

Време се продужује страдањем, скраћује радовањем.

Свечовек је ходио дуго под сунцем и искусио, да само један грам радости стаје у минут, у који стаје сто грама муке.

Велико богатство открива сиромаштину.

Свечовек је гледао себе кроз дурбин богатства и уплашио се: видео је брдо камења, по коме је тетурео мрав.

Земља није ни минута без три ствари: зоре, поднева и акшама.

Свечовек не ужива у земљи, али се радује гледајући је вазда окружену небом и праћену сунцем.

О ИЗМИРЕЊУ БОГОВА

— Како да се измиримо, реци нам? Тако завапише окропљени исопом секташи и дилетанти живота. — Гле, завађенији смо од паса. Како да нас прође стид од паса?

— А Вран Гавран диже очи и виде пред собом читаву лес од људских кашљуцавих тела и воњућих душа.

— Има вас доста као дрвећа, но кад би се скупили сви, заједно са очевима вашим из гробова, премашили би број лишћа. Али лишће труне да храни дрвеће.

Измирите спрва богове своје, па ће тек онда гранути измирење и међу вама самима. Но знајте незнано, да их нећете измамити преливајући себе у њих, но точећи с другог краја. Не сматрајте њих но себе празним бурадима, те пуните себе њима, а не њих собом.

Оци ваши и ви — клада и ивер — подметали сте својим боговима своју празну надувеност као кукавица своје јаје бољим тицама. Зато су се и они стидели пред сабакама.

Бози ваши деле многе ваше слабости, но сиромашнији су од вас у једној — гордости. У своме смирењу они су спремни свакога часа да уздигну рукаве и перу ноге један другом, кад би им ви допустили. Они су измирени у једном бистријем свету, изнад вас, но у вашој мутнини не додирују се, — у вашој прашини од речи.

Од речи се могу сазидати тврђи зидови између људи и људи, и богова и богова, него од челика. Челик може да буде зид између њиве и њиве, но реч је зид између срца и срца.

Када свој језик пустите на пашу, вама се чини да ваши богови говоре кроз вас. Међутим, богови ваши молчаљиво седе изнад ваших зидова од речи, у светитељском миру и мучеништву.

Знајте бар ви, кад оци ваши нису хтели — да кад ви говорите, то ви говорите, а не богови ваши.

Кад би се ви ућутали као богови, ви би се измирили као богови. Када би потражили себе у њима, а не њих у себи, ви би чули како они перу ноге један другом. Свуда би то чули: на Гангу и Јордану, на Нилу и Амазону, свуда. У свима рекама, у којима ви давите један другог у име њихово, они перу ноге један другом. О, кад би ви бар уста опрали!

Зашто се позивате само на речи ваших богова, а не и на њихова срца? Зашто причате увек само половину приче? Половина полови кућу и не доноси срећу. То сте могли чути и од ваших врача, за које ваша сујеверна душа вазда има узорану њиву, и спремну крајцару.

Ви думасте једну злу думу: да служите Богу своме кад му кујете тиранско оружје против других богова. И не осећате тада, да нисте слуге него тирани свога Бога, своје пупе, коју водите по вашару.

Заиста, измирени су богови ваши међу собом, но завађени међу вама, у вама.

Заиста, ако затресете зидине од речи, саграђене између њих од вас и предака ваших, видећете загрљене богове своје. Изгледају ти зидови до неба високи, и изнад неба, међутим су вашег раста.

Они, гле, изгледају од челика, али од речи су, ја вас уверавам. Да су од челика — о, кам да су од челика — челик би се одавно похабао. Али су од јевтиније грађе, те са сваког изласка сунчевог стари зид замењује новим.

О, да сте мало бољи магичари, о, да сте мало искренији трагичари, ви би дошли једним скоком до ваљаног сазнања, да једна ведро мисао, венчана са грамом љубави, даје једну хемију, што може у трен ока да проломи све те зидове, и да их раствори у шаку праха. —

Тако говораше Вран Гавран. И говорећи тако он чувствоваше, да сви богови редом пролажаху кроз његово биће, као етерна струја пунећи га, из захвалности, својим даровима мудрости и снаге.

И испуни се Вран мудрошћу и снагом као језеро планинско што се испуни од тучних облака, кад се проспу у њ.

ДУША

Звезде се колебљу на пучини васионској као малени чунови на бурноме мору. У чуновима душе се возе, повозе, душе — душице, очи — очице.

И чун види чун, јер душа види душу.

И чун чује чун, јер душа чује душу.

И чун ходи душом, јер само душа зна ходити.

И чун збори душом, јер само душа зна зборити.

Док је душа души тајна, гледају се и чуде се, питају се и буде се. Кад се вео тајне прозре, душа позна душу, јер је нађе у себи.

А кад се познаду, две и две у стаду, као Кастор и Полукс, виде да су једно, па и трећу смотре. Кад трећу познаду, три у четврту гледе, четири у пету.

Овца шапће страшљиво пред јежом, јеж се јежи пред овцом. То је страх душе пред незнатом душом. А кад се здруже две незнате душе, једна поред друге пасе, с досадом једна од друге, и ишчекују трећу.

Коме би вихорио, да није душе? То душа души вихори.

Коме би месец светлио, да није душе? То душа души светли.

Коме би крин мирисао, да није душе? Не би ни мирисао. То душа души мирише.

Коме би мед сладио, да није душе? Не би ни сладио. То душа души слади.

Коме би гвожђе било хладно, да није душе? Не би ни било хладно. То душа души хлади.

Господе, спаси све душе! Гле све страдају, једне због правде, друге због неправде; једне од незнања, друге од сазнања.
Нека се при шуму Твога имена све душе слију, сви малени пламичци у пожарни пламен пред престолом светиње Твоје.

МОНАСИ, НАВИТЕ МИСАО!

Тамо је, монаси, биће моје, где су мисли моје.

Кад мисли моје шетају с ангелима по ивици васионе, шта ме се тиче, где ће се киселити кости моје!

Гурманска дефиниција човека гласила је: човек је оно што једе! А ваша, монаси, треба да гласи: човек је оно што мисли.

Ланци, што везују тело моје, слабији су од паучине за мисли моје. Кроз деветоре браве мисао пролази без препоне и тражи себи друштво на сунцима, далеко од тамничких змија и акрепа.

Обазревши се по једној тамној пећини смотрих орла кажњена и у коноп спутана. Како живиш овде, орле? А он одговори: и не живим овде но у плавом ваздуху и белој светлости на врховима планина.

Добро вино не тоне на дно воде, нити добра мисао понире у бездан за телом.

Мисли су једина наша крила, монаси, која нас дижу из и изнад времена и простора. Мисао о вечности преноси нас у вечност; мисао о бескрајном свејединству преноси нас у бескрајно свејединство.

Мисао о музици ангелској увршћује и нас у хор ангела. Мисао о сјају Божјем, обасјава и нас божанским сјајем.

Зато прогнајте мисао о злу, монаси, да вас она не би низвела у преисподњу зла. Забрањите себи мисао о греху, и грех ће се збунити, и изгубити пут ка срцу вашем.

Гле, монаси, мисли су хитроноге путовође на свима путевима, и среће и несреће, и врлине и порока.

Не можете управити руке своје на добро, ако прво мисли своје на добро не управите. Шарлатан издаје наредбу точковима, а зналац кочијашу.

Ноге ће се ваше клизати вазда низа страну, низ коју се и мисао ваша клиза. Необасјани држи, да ноге носе главу, а зналац зна, да глава носи ноге.

А најбољи од жене рођени јесу znalци, који су знали, да поправка света почиње са поправком мисли.

Напред, монаси, навите мисао своју на прави пут, и хитроноги жерав, који вас је вукао низ брдо, узлетеће, заједно с вама, на висине несањане, где нема незнања, ни бриге, ни промене.

Завршна реч Месије МИРИАМ

Пре свега, твоје рођење нам је нејасно, Месијо. Овим речима ословише Свечовека садукеји, што сумњаху у све сем гноја земљиног, из кога црљаху своју сласт и своју врлину.

А Свечовек се усправи. Први пут, после двадесет столећа смиреног рабства и прања ногу нечистима, усправи се и обриса зној са чела. Капљице његовог зноја прснуше по Кумовој Слами, и Кумова Слама отвори широм милијарде својих очију, сада опраних и разгорелих јаче но икад.

Ваистину, комшије, страшно беше погледати на Вечито Погуреног кад се усправи. Глава му је преко северног а ноге преко јужног зенита васионе, док му раширене руке пређоше преко

источне и западне границе бића и небића; као да се универзум претворио у мрачну облачину, коју укрсти муња.

И они, који кроз двадесет stoleћа имађаху уши и за рибље гласове, само не за Свечовекове, чуше ове речи:

— Родила ме је девојка Мириам, робови гноја. Горчина је име мајци мојој, горчина је срце њено.

Што се мрштите, комшије бивола, кад вам говорим о горчини? Којим речима да вам говорим, да би ме разумели? Којим ли тек, да би ме усвојили? Вреди ли говорити о лепоти планинског извора бивола, који не може да пије док не замути воду?

Вреди ли говорити распуснима о девојци, о девичанству? Ко је икад гладним вуцима држао предавање о лепоти изласка сунца?

Но ја вам морам казати своју завршну реч, не толико сада да вас спасем, колико да осуду над вама изречем.

Девичанство је горчина а не слат. У овоме је кључ нејасности и јасности мога рођења. Вама је нејасно девичанство као горчина, зато вам је нејасно и моје рођење. Заиста, не могу видети девојку рептилије, што мисле, да се трбусима ствара свет. Заиста, ви још никад нисте видели девојку но увек само жену. Јер ко види слат, види жену; ко гледа девојку, гледа горчину. Мириам, мајко, горка душо васионска!

О многима је речено, да су рођени од девојке. Но то је само било подсећање на мене, као што свици подсећају на звезде. Ни Рамзеса ни Кира нису родиле девојке, но то је речено о њима, да би се женорођени припремили да чују глас о мени. Над високим кипарисом блиста бели месец, и дете се вере уз дрво да га убере. Вели му отац:

— Заиста, сине, месец изгледа твојим неискусним очима као плод кипариса; можда кипарис и заслужује такав плод. Но за далеким предалеким пружаш руку своју, кажем ти.

Гле, ја сам тај Далеки Предалеки, који се из даљине блистао над неким од жене рођеним. Уз њих се пузала деца, да дохвате мене, но ваистину, нису ме дохватила, док се нисам спустио.

Сви рођени од жене, рођени су од сласти; од гнилости су рођени, зато гнилошћу и рађају. А рођени од девојке, рођени су од горчине, због чега горчину и проповедају. Први су као сипљива киша у јесен, што без висине и без грома постаје; безоблична влага, што ствара блато и досаду. А други се не могу створити без висине и огња. Они су као летња киша, којој гром на висини даје облик, те кад пада — пада уобличена, и ствара облике и осмех после ужаса.

На девојачку душу Мириамину пао је Дух Свети, као гром на планинску јелу, што шири руке своје к небу и преклиње гром, да сиђе на њу. Из огња сам ја искресан, из двојнога огња, из једне горчине, што тражи другу горчину. Разумете ли ме ви, водењаци, што се зачињете под јесен, кад громови оду на зимско спавање? Гле, Мириам је зачала мене у пролеће, кад су и громови девичански, тек пробуђени, и гладни и жељни акције.

О, Мириам, Мириам, горка душо васионска! Дуго си се ти спремала, мајко горка, да родиш Бога на адској планети. И дуго си гледала, мајко горка, у род жена, да би угледала међу њима девојку, своју имењаку, чија би душа била трудна Богом. Гле, чиме је душа трудна тиме и утроба.

И нашла си девојку, рођену из суза и молитава, Мириам. Стари отац и мајка зачели су је у сузама и молитвама најпре, па затим у утроби. И наменили су је Богу, и дали јој име Горчина, — Мириам. А то си ти чекала, душо васионска. Твоје сузе капале су кроз очи Јоакима и Ане, твоја чежња испуњавала је срце њихово, твоје молитве рађале су њихове.

И очи твоје, мутне од предуге жалости, заблистале су наједном, и ти си се затресла од радости, када си видела малу Мириам где зачиње Бога у мислима својим и срцу свом.

Весели се душо васионска! Гле, надање твоје испуни се. Гром нађе јелу на планини, и спусти свој огањ на њу.

Заиста женољупци и утробољупци, тако је девојка зачала мене.

Пре него је Мириам погледала у Јосифа као мужа, и пре него је Јосиф згледао жену у њој, — док су се још гледали као бесполни рођаци — она је била родила и уобличила мене у мислима својим и у срцу свом.

Утроба је тек после дошла на ред, да као фуруна испече замешен и уобличен хлеб.

Но мисао ствара све, и рађа све.

Родитељ рађа оно, што мисли да роди.

Створитељ ствара оно, што мисли да створи. Мајка моја зачала је мене не мислећи о мужу, но о Богу и Сину Божјем. У мисаоном девичанству она ме је и зачала и родила.

А ви сте зачети и рођени у недевичанству; зато и не верујете у девојку. Ваша мајка зачала вас је у мислима о човеку и сину човечјем. Њена прва и последња мисао о вама била је у исто време мисао о утроби. Гле, и пре брака она је мислила о вама као жена а не као девојка, јер није умела мислити о вама не мислећи о мужу и илузијама везаним за мужа.

О Мириам, Мириам, горка душо васионе, горка мајко моја!

О БЛАЖЕНОМ ПУТУ

Тако одговара Свечовек на питање садукеја у некаквом месту, званом Риму, многозначајном у комешању људи а малозначајном у игри васионе. А по том се деси, да Свечовек пловљаше на женевском језеру једнога јутра баш када божанско сунце осветли салу света и удари у жице свих инструмената. Па кад засвира и дрво и камен, и гора и вода, засеваше садукеји људски, и у зевању изађе им из уста, поред ваздуха и питање:

— Где је и какав је Бог, о коме говориш, Свечовече? Кажи нам и покажи.

А Свечовек се трже као од убода ножа од дисонанце људске у оштрој музици ствари, и променив боју на телу и души рече:

— Бог је на крају пута, на који ви још нисте ни ногом ступили. Како да покажем излазеће сунце окренутима западу? Невидовити, ви не видите, ви не видите ни оно, што је пред лицем вашим, како ћете видети оно, чему сте леђа окренули?

Да би видели свој ручак изјутра, ви морате да оперете очи. Како се онда можете надати, да неопраних очију сагледате Бога, кога не можете ни клати ни јести?

Кад неко из вас жели да види свога земаљског цара, тај мора утрошити много сапуна на себе, мора извежбати језик свој, и мора се обући у свечано рухо. О, досадна зевала, мислите ли ви, да се са мање припреме може изићи пред Онога, пред којим су и ваши цареви блато као и ви? Гле, Бог је дух, и само дух може изићи преда њ. И гле, Бог је слободан, чист и светао дух, те само слободни, чисти и светли духови могу Га видети. Не може корњача полетети, ни нечистота скочити преко атмосфере у етар, нити може буљина погледати у сунце.

Ваистину, догматика је исписана на последњем листу етике, а не на првом, како би ви то хтели.

Глава ме боли, о царско сунце, од догматичара, који нису прешли трновити пут етике. Гле, плод њихов су безбројна зевала при изласку твоме, царско сунце.

Заиста вам кажем, земљоједи, купање је услов аудијенције код цара, купање са тврдом масажом. Не можете видети излазеће сунце док год вас пост и молитва не окрену на лево круг.

Нико не иде по воду, ко има воде дома, нити на пијац по дрва шумски чергари. Но жедни иду по воду, и озебли по дрва, и — и ништи духом по дух.

Само ништи духом, и ништи правдом, и ништи милошћу, и ништи миром, ричу за духом, правдом, милошћу и миром, као што жедни лавови на врелом песку ричу за водом.

За чим ви ричете, самодовољни? Гле, само крупни зверови ричу, а ситни блеје и врече. За чим, дакле, ви блејите и вречите, самодовољни?

Чиме сте самодовољни, ако не својом сиромаштином? Ко дуго ходи го; навикне на своју голотињу, па је и не осећа. Навикли сте и ви на своју духовну ништину, па је и не осећате, као ни Црнац своју голотињу, ни јарац свој мирис под јесен.

Није ништи духом онај, ко је без духа — како то ви уживате да гачете — но онај, ко осећа недовољност свога духа и верује у резервоар духа неисцрпног.

Нити је ништи правдом онај, ко је неправедан — како ви то уживате да опадате — но онај, ко осећа недовољност своје правде, — онај пружа руке ка резервоару правде неисцрпне.

Није ништи милошћу онај, ко је немилостив — како то ви уживате да се подсмехујете — но онај, ко осећа недовољност своје милости и управља своје срце ка резервоару милости неисцрпне.

Нити је ништи миром онај, ко руши мир — како то ви уживате да намигујете — но онај, ко осећа недовољност мира у себи, и отвара своје срце према резервоару мира неисцрпног.

Гле, ви сте се обмотали илузијом, да сте ви богаташи духа, што могу да продају и расипају. Но провидна је за мене ваша дебела илузија. Ја гледам дух ваш, и видим га згњечена и укалупљена, и сличног копिताстој нози сујетне кинескиње.

Затворили сте прозоре и врата на души својој и вичете: ходите, људи, и надишите се ваздуха! Како можете, људи, живети у безваздушном простору, што окружава вашу одају?

А не знате — не знао вас страшни суд — да би кокоши пале у несвест у вашој одаји, и змије да би се потровале.

Толико сте се погордили својим илузорним богатством, да су вам од набрекле гордости рогови никли, којима бодете звезде и богове.

Две су ствари потребне, да би се излечили од овог манијаштва, и да би ступили на пут прави. Прво морате пробити врата и прозоре на души својој, а потом доћи у везу са свежим ваздухом.

Две ствари су потребне ратару на њиви: прво крчење њиве, а друго сејидба.

Пост је крчење тела, молитва је сејидба. Постом се крчи коров тела, молитвом се сеје благородни усев духа.

Постом се отварају очи за ништавну, за голотињу и зао мирис а молитвом се долази у суседство са резервоаром неисцрпним свакога богатства.

Постом се одуховљава тело, као што се непостом отелешава, отежава дух. Молитвом се реинтегрира пали човек на право своје достојанство, да, достојанство сина Божијег.

Гладне вас волим да видим, преугојени, јер само гладан лав је прави лав, док је сит, пресит лав — дремљив пас.

Гладни хртови знају свој лов и свој пут, и држе своје дрхтаве мишиће под уздом своје глади.

О, вечито гладни овнујскога лоја, кад би ви само умели огладнети за нечим немасним, нелојним!

У истини глад је једина величина смртних.

Како да вам кажем и покажем лов за утолење глади, кад се још нисте научили ни правој глади, вазда утовљени хртови?

О ЛЕГИОНУ СИНУ ЛЕГИОНОВОМ

Колуташе се земља, буре пуно опијума, а људи припијени уз њена стрменита леђа, као ластва уза зид, опијаху се опијумом из бурета, не стидећи се милиона других звезда, што посматраху њино пијанство.

А Свечовек напусти леманско језеро и све што оно стрпљиво спираше, и облаке што над језером дестилираху нечистоћу земље, а садужеје, чију душу не могаху дестилирати ни језеро, ни облаци, нити речи Свечовека. Јер беху садужеји неотрежњиво опијени опијумом земље, пићем књаза овога света.

И дође Свечовек у једну велику скупину људи, звану град Белоне, где беше загушљиво од испарења тела и душа. Тако, да испарења тела опијаху душе, а испарења душа опијаху тела. Те се не разликоваху тела од душа, што беше мука Свечовековом духу.

И виде Видовити фарисеје где на улицама и по јавним зборницама чине добра дела с намером, да им она буду завесом злих мисли.

А неко из фарисеја, кога највише хваљаху за добра дела, упита Свечовека јавно — да би Га понизио пред светом и утолио свој потајни страх од Њега:

— Како ти се допада овај сјајни град, непознати путниче?

Нашто му Свечовек одговори:

— Заиста, истину си рекао, ја сам у овоме месту исто толико непознат путник колико си ти познат крчмар Бога, Легионе сине Легионов.

Дрско одврати Легион син Легионов — јер дрскост кулминира:

— Откуд ми знаш име, дрски бескућниче?

— Отуда од куда и ти мени. Нисмо ли ја и ти — ја и ви, Легионе, — хиљадугодишњи познаници?

Нисам ли ја зидар света а ти — а ви, Легионе — рушилац мојих зидова од памтивека?

Заиста ти кажем, мога дана зора свиће, и твоја ноћ је на искрају.

Заиста, твој дом је подељен изнутра и мора се срушити као храст, што споља изгледа здрав и снажан а изнутра је пун црви и црвоточине.

Поделио си душу своју на душице на слушкињице господара, ти си остао и без душе и без једног господара.

Зато ти изгледа природно, што једним оком гледаш ка истоку а другим ка западу, и што у левој руци држиш јагње а у десној секиру, Легионе сине Легионов.

И презиме ти је као и име, јер ти је и отац био не гори од тебе. Из бокора је никло оно, што је бокор хтео и могао.

Философију, велиш, имаш своју, и доктор си земаљске мудрости, а и вођ међу вођама народним. А ко тебе води, слепи вођо једнооких? Води те она душица сваког дана, која се у теби прва изјутра пробуди, која те прва заголица изјутра. Тај црв ти је вођ за један дан; а увече је уморан и нахраћен, и полаже свој мандат на вођство.

Велиш, не видиш Бога и не осећаш небеску мудрост? Заиста, ко стави црну чоху на очи, не види светлост. И онај кога земљини црви голицају дан и ноћ, мора гледати на ниже.

Замутио си реку свога живота, па сипаш у њу по чашу бистре воде, да би је избистрио. Но гле, узалудна је мука твоја, док год је извор мутан.

Како ћеш похватати звезде у тепсију мутне воде, гатару стада јуродивог? Како, док не проспеш мутлаг, и тепсију не калајишеш, и не напуниш је бистром водом?

Узалуд рука твоја дели милостињу, док је срце твоје испуњено немилосрђем. И узалуд језик твој говори о миру, док су душице твоје у рату. И узалуд перо твоје пише о користи свих људи, док мозак твој мисли само о твојој користи. И, ваистину, узалуд се распитујеш за Бога док год душа твоја тебе обожава.

Твоје многе душице газдују у теби. Оне су зли демони, који те разгризају изнутра, и праве од тебе једну лешину упркос твом миропомазању споља. Најзад ће они провртити чиреве на теби, и плитковиди свет ће видети, да ти ниси храст за грађу но за дебљање њиве.

Велиш, већина у овом граду, твоје су присталице? Јесте, на истом бусену исте шарене гљиве расту, скривајући под својим клобуком исте жуте жабе. Па рачунаш, сходно једној својој теорији, једној својој душици, да кад већина гљивица и жабица прогласе једну гљивицу шарену за бор зелени, тад гљивица шарена та постаје уистину бор зелен, ха!

О, граду шарене већине, шарене душе, пропаст твоја није ван тебе, него у теби.

Синови твоји погордили су се знањем, које земља не даје друкчије но са опијумом својим, што прави алкохолне облаке у мозгу. О како жалим просјака, који нађе кесу злата на друму, па се стане разметати својим богатством, — *својим!*

Кћери твоје заборавиле су Бога зато што не могу себе да забораве. Кунем ти се, лако би заборавиле себе, кад би смеле да познаду себе. Но сјај биља и животиње, и адиђари минерални, не даду им да познаду себе. О како је страшна освета једног грумена злата на челу жене! Гле, сву вредност чела злато упије у себе. И гле, није мање страшна освета мртве лисице на врату женском.

О како су ми одвратни они, којима гомила даје важност! Идите у самоћу, јунаци гомиле, те станите на кантар самоће, да би видели како сте лаки, ораси празни. Идите и видите, како је самоћа правији и страшнији мерилац вредности. Ако смете!

Душа васионска једина даје тежину човеку. Сви остали елементи, блистави за око, голицави за ухо, без душе васионске, без Мириам, свете мајке моје, чине човека лакшим од празна ораха. Мириам, Мириам, горка мајко моја. Распећем својим ја сам објавио распеће твоје, а васкрсом прорекао васкрс твој. Радуј се, дакле, радуј се кроз сузе десеторице из овог легионског града, због којих још не пушташ сумпор и пепео на њ.

ПРВИ И ПОСЛЕДЊИ ЗАКОН

Плесаху звезде без ногу, тетураше се земља без очију, ваљаху се таласи етра бескрајни, зраци кроз етар свираху. Баци Орион своје жежене погледе кроз безмерни простор и пипаше својим зрацима по милионима сунаца и планета.

— Кога тражи Орион Пресветли, кога ли он то пипа и тражи? Сашаптаваше се звезде у Млечном Путу.

— Тражим Свечовека, тражим и не налазим. Рече Орион. Видите ли га ви, сестре?

— Не видимо. Рече Кентаур.

— Не видимо. Рече Међед.

— Не видимо. Рече Рак.

— Не видимо. Рече Ован.

А Кастор и Полукс, пресјајни близанци, насмејаше се слатко, слатко и тако, да све звезде устрепташе радошћу.

— Они знају, они знају! Два видовита брата све виде и знају. Реч — реч — реците, слово — слово — словите!

Плесаху Близанци и говораху:

— Тамо, тамо далеко, где Сунце блиста, колико кап крви велико, и где два—три атома око њега играју: Уран, Сатурн и Јупитер, тамо се види облик Свечовека, где се вије на неком полу—атому. Ви знате, сестре, да Свечовек бира најниже подножје ногама својим, најјевтиније камење, да би га углачао и поскупио.

У том једна комета звизну поред Близанаца и саопшти:

— Јесте, имате право, Пресвета Браћо, на том полуатому, именом Земља, страда Свечовек сада. Усредсредите снажне погледе своје на ту тачку и помозите дело Његово.

Саопшти и ишчезне.

А Свечовек, покривен звездама, гологлав стајаше на потоку, званом Рајна, и гледаше у Близанце.

И имађаше Свечовек само два следбеника, два лепрозна, који сеђаху на обали, крај ногу Учитељевих.

Рекоше лепрозни, и трава их не чу:

— Учитељу, много има закона међу људима, но има ли који лековит?

— Заиста, има свега два закона — одговори Свечовек. Један је пророчки, а други месијански. И осим та два других нити има нити ће имати.

Рекоше лепрозни, и трава их не чу.

— Учитељу, који је од та два лековит?

— Први привија рану, а други је лечи. Одговори Свечовек.

Први вели: не служи више до једноме Богу у храму;

Други вели: не служи више до једноме Богу у души.

Први вели: не клањај се идолима, начињеним рукама;

Други вели: не клањај се идолима, начињеним мишљу.

Први вели: не куни се речима;

Други вели: не куни се ни мислима.

Први вели: посвети Господу Богу седми дан;

Други вели: посвети Господу Богу све дане.

Први вели: поштуј оца свога и мајку своју;

Други вели: поштуј свакога оца као свога оца, и сваку мајку као своју мајку.

Први вели: не уби руком;

Други вели: не уби мишљу.

Први вели: не укради руком;

Други вели: не укради мишљу.

Први вели: не прељуби телом;

Други вели: не прељуби мишљу.

Први вели: не лажи језиком;

Други вели: не лажи мишљу.

Први вели: не пожели туђе крвљу;

Други вели: не пожели туђе мишљу.

Рекоше лепрозни, и трава их не чу:

— Учитељу, реци нам нешто више о првом и последњем закону.

И Учитељ рече:

— Ко служи једноме Богу у храму а двојици у души, тај не служи ни у храму ни у души Богу, но ђаволу.

Ко се не клања рукотворним идолима, али се клања духотворним идолима, тај је неизлечив идолопоклоник. Јер дух, испуњен идолима, наредиће рукама сутра — ако не наређује данас — да направи идоле.

Онај ко се не куне мислима, заиста неће се клети речима, јер где је извор сув, ту нема реке. А онај ко се данас не куне речима, док су му мисли испуњене клетвом, сутра ће се клети и речима, јер чега је извор препун, оним река и тече.

А ко седми дан посвећује Богу, док шест дана посвећује себи, шестоднев његов напуниће и седми дан, и Бог ће бити прогнан из његовог времена. А ти, испуниш ли шест радних дана мишљу о Богу и молитвом, лако ћеш и радосно празновати седми дан.

Заиста, онај ко поштује свога оца и своју мајку сличан је детету, које је тек проходило. Но такав не може добити свечовечанску трку. Онај ће добити свечовечанску трку, ко се научи кроз поштовање свога оца и мајке. Заиста тај је у вољи мени.

Речено је у првом закону: не уби — мислило се на рукоубицу. Но гле, ко има убилачке мисли, ма и не убијао руком данас, убијаће руком сутра; јер кад је извор пун, река мора тећи. Зато последњи закон забрањује убијање мишљу. Јер ко мишљу не убија, рука се његова не може покренути на убиство. Шта ће је покренути, ако њен покретач неће да је покрене?

И ко прељубу чини, убија туђу и своју душу, и жалости моју горку мајку, Мириам. Благо оном, чије су мисли девичанске, непрељубне; гле, никад неће телом учинити прељубу. А онај ко

и не чини телом прељубу, а чини је мишљу, тај је неизлечив прељубочинац. Јер машина, пуна огњене паре, ако је спречена данас у покрету, покренуће се сутра.

„Не укради“, вели пророчки закон, и мисли на крађу рукама. Заиста, ако руке и не краду а срце је испуњено крађом, лопов је ту. Зато месијански закон наређује, да се исуши извор крађа, срце крадљиво, те да нема шта покренути руку на крађу.

Нико пак не лаже језиком, ко не лаже мислима. Чије су мисли истина, тога је и говор истина. Као што нико и не убија руком док прво не убије мислима.

Ко жели туђе крвљу, излечив је. Но ко жели туђе мишљу, неизлечив је.

Заиста, као што пуцањ оставља гар у пушци, тако сваки грех оставља гар у души. Ма се пушка и не чула у селу, и ма њен пуцањ никога не убио, гар у њој остаје.

Ма нико и не бележио грехе једнога човека, душа његова има рабош, и она урезује у рабош своје грехе.

Од свега, што душа човекова објави, остаје дупликат у њој самој.

Лепрозни, први је закон дат, да научи људе не рушити живот, а други — да их научи зидати живот.

Лепрозни, први закон је служио, да веже месо и крв, а други, да одухови месо и крв.

Први закон писан је каменом по каменој табли, а други духом по месу и крви.

Пророчки закон, лепрозни, дат је, да би човек страховао од Бога, а месијански, — да би човек сарађивао Богу. Први, да би спречио болест, други, да би је излечио.

А лепрозни уздахнуше, и трава их не чу.

О ЈАВНОЈ БОЛЕСТИ

Три усамљеника стајаху непомично, окренути својим белим лицима к небу, бројећи stoleћа као дане — Хималаји, Арарат и Алпи. А под њиховим широким бедрима гамизаше све оно, што се бојаше висине и самоће.

Свечовек се испе у духу на сва три белоглава усамљеника, да се одмори у ћутању и чистоћи. Но бацивши поглед испод облака, на гмизава лармацијска друштва испод три врховне висине, мука обузе Свечовека и главобоља од зловоних струја одоздо.

Мораше се ипак Свечовек спустити доле, на дно, на блатно дно, гоњен Духом и сажалењем, да каже своју завршну реч глувима, и покаже своју божанску славу слепима.

И обре се Свечовек у гомили, званој Град Прељубе, где не беше ниједног прозора, прорезаног према небу, те се гомила беше и одвикла од светлости, и ваљаше се у тами од незнања и поноћних илузија.

И зли духови насељаваху сва људска тела, те беху људска тела, заједно са душама, болесна од болезања многих.

А кад Свечовек уђе у улице Града Прељубе, гомила бежаше од њега као од јаког планинског ветра, јер не подношаше гомила ваздух чист и непомешан.

Само две адултерне жене усудише се застати и сачекати Свечовека. А кад их Он упита, зашто и оне застадоше и не одваљаше се са осталом гомилом, рекоше:

— Ми смо толико болесне и намучене, да желимо смрт. Зато застасмо, да би нас ти, смртоносни ветре, оборио и угушио.

А Свечовек ћутаху и спусташе свој поглед кроз њих, од врха до дна, те оне дрхтаху као црвоточне греде!

А док Он ћутаху, скуп се још много осталог одрпаног света, и у скупини, као у свакој скупини, где плашљиви робови добијају дрскост тирана, постављаху разноврсна питања Свечовеку.

И Свечовек се дивљаше, како све те демоном поседнуте душе могаху поднети питања а не могаху поднети одговоре. И размишљаху Свечовек о њиховим болестима, од којих неке већ беху избиле кроз кожу, неке се виђаху кроз очи, неке тек што не беху избиле, док неке опет формираху се у души, и спремаху свој поход на тело.

Па кад виде да их Његово ћутање мучаше, те се већ неки почеше у страху и негодовању разилазити. Он одреши свој језик и проговори:

— Једно питање поставићу вам, очајници: зашто цео свет од јутра до мрака говори о моралној болести? Па и овај ваш град, ваша градина, зашто гаче од јутра до мрака о моралној болести човека, и народа, и народа?

Није ли зато, заћутали очајници, што је морална болест родитељка и дојиља свих других болести?

Ваистину, колевка свих болести тела јесте душа, и колевка свих болести душе јесте у духу душе.

Нема болести и нема смрти за здраву душу. А за болесну ничега нема у свету сем болести и смрти.

Мирисом својим стрвина привлачи орлове, то знате. Но знате ли, да је душа мирис ваш, што привлачи или одбија микробе, орлове плућа ваших, и бубрега?

Гле, мирис душе — таква мириса — привлачи здравље или болест, као што матичњак привлачи пчеле у кошницу, а мишјак их одбија од кошнице.

Не купе се муве у храму но у кујни.

Кад би душа ваша мирисала више на храм него на кујну, заиста, болести би становале далеко од вас.

Прељуба је један чир на вашој души, лаж — други, гнев — трећи, гордост — четврти. О, ко ће побројати све оспе на телу, и све чиреве на души вашој!

Чировита је сва душа ваша, децо прељубе. А ваши доктори тела знају, да се чиреви лече лечењем крви. Мутљаг крви излива се и стврдњава се у чиреве зато што постоји у крви. И мутљаг душе излива се и стврдњава се у чиреве душе зато што постоји у души. Није ли природно онда, децо неприроде, да душу треба лечењем очистити, да би чиреви њени усахли?

Погледајте и видите, да све што је у природи објављено има свој узрок у тајности, у дубокој тајности бића. Тако и све што ви објављујете телом или душом има свој узрок у дубокој тајности бића вашег, да, у интимном корену душе ваше.

Ако су болести условљене споља, ван вас, узалуд ћете се бранити од болести. Споља је бесконачно велико према вашој моћи одбране. Но ако су болести условљене изнутра, онда сте ви позвани, да будете владоци а не робови болести.

Заиста, и болести деце ваше, деце прељубе, силазе на њих с душе ваше, као што се мутна вода с брда слива у све локве до подине.

Ко отвара око ако не душа? И слепило ока долази од слепила душе.

Ко отвара ухо ако не душа? И глувило уха долази од глувила душе.

Ко одвезује језик ако не душа?

И немило језика долази од немила душе!

Ко опружа ноге ако не душа? И богаљство ногу долази од богаљства душе.

И прељуба ваша, богата тровница живота вашег, не долази од коже и мишића но од прељубне душе. Кожа и мишићи су само послушне слуге душе, своје султанке.

Сувише сте се загледали у тело, очице кратковиде, те не прозирете у мајстора, који меси и зида тело из кала, изнутра.

О месождерски роде, сувише си покварио сва чула месом, да би њима ишта сазнао, што не личи на месо.

У свиленој чаури лежи живот и спрема се за полет. Но вама није до живота у чаури; вама је до свиле на чаури, излишнога излучивања живота.

Трампили сте реалност за илузију, и илузија вам се чини реалност.

Велите: ми ценимо краву а не теле, које је у крави; јер теле може да буде мртворођено. А ја вам велим: овде је обрatan случај вашој логици: овде је крава унутра и жива, а теле је већ мртворођено.

Говорите: док смо живи нек смо живи!

Омађијани, ви говорите као што би канарине у кавезу говориле: док смо слободне нек смо слободне!

Мириам, о, Мириам, девојко горка! Откуда оволика прелјубна зараза у васионском океану твоје чистоте и твог девичанства?

О МАРИЈИ ЈЕДНОЖЕЉЕНОЈ

Месец шпијунирaше земљу, евнуси шпијунираху цара. О, месече, белобелче, незавидна је величина твоја: што ко већи, већи део пакла гледа.

Меркур хвалисаво цикоташе: ја сам најближи Цару! Уран барабанаше из хладне самоће: зато си тако мален, јер си под скутом Царевим. Величина царска тече се не у близини цара, но у даљини, у самотној даљ–даљини.

Лагано гњилаху људи под кором земље, још лаганије сазреваху људи на кори земље. А кора беше дебљине нокта. А нокат тај беше кормило и појило и миражно кичмоломило месечарског каравана.

На једном углу месечарског каравана беше град, и у граду много стоке, шуте и рогате. А у обору рогатих живљаше и Марија Једножељна, обасута венцима презрења.

Једне ноћи, кад месец шпијунирaше земљу, а евнуси цара, доплови у град лађа од стакла, препуна свега драгога предрагога, и сјајнога пресјајнога, што могаху дати три царства, у којима цароваху слон, махагониј и дијамант.

А цар змијски, сколутан на катарци, и одевен у одежду шаренију од цвећа и блиставију од тигра, објави граду, да ће дати лађу на поклон ономе, ко буде имао више жеља него што беше драгоцених ствари на лађи. Док змијски цар објављиваше своју поруку колуташе се око његове главе, као светитељски ореол, колут жутозлатних стршљенова, колуташе се и певаше поноћну химну цару чаробне лађе.

Скрдеше се сви шуте и рогате на обали реке и почеше се надбројавати у жељама.

Тек што једна жеља би изречена, у огледалном стаклу појављиваше се миријаде ствари истородних но разнобојних. С другом жељом друга миријада искакаше. С трећом трећа. Месец дрхташе од задовољства, и смејаше се себи у трбух.

Кад би пред зору, заморише се сви, и шуте и рогате; њихово срце брже се испразни него што они сањаху, и њихов језик замори од бројања.

— Изгубили сте, проговори змијски цар, и хор стршљенова запева јутарњу химну око главе његове.

У том први зрак сунчев паде на лађу и лађа се засја и сама као сунце.

Најзад цар упита: има ли још ко да није избројао своје жеље?

И шуте и рогате обазреше се, и смотрише погурену Марију Једножељну. Погурена беше, јер неки од многожељених, у нади да добије лађу, беше се дигао на рамена Марије, венчане презрењем, да би се видео и чуо. Па кад се он срoза, празна срца и језика, Марија се придиже те је смотрише.

— Има, рекоше промукло. Има још нешто међу нама, што се зове Марија Једножељна. Но то је већ самим својим именом унапред признало губитак.

— Нека приђе, рече цар. Кажи, жено, колико ти имаш жеља?

Рече:

— Само једну. Да се попнем у лађу, да бих с ње била ближе мојој жељи, која премаша катарку.

Зашикташе шути и рогати, и дадоше одушке својој последњој жељи — да се смеју и подсмеју.

А цар диже главу, и стршљени стајаху у котуру, но престаше појати. И рече цар свечаним гласом:

Уђи. Заиста, жено, ти си добила.

И проповедаше Свечовек шутим и рогатим:

— Мало ће изгубити, ко мало има. Много ће изгубити, ко много има. А онај, ко нема ништа, неће изгубити ништа. Тако и онај, ко има све, неће изгубити ништа. Ко нема ништа ближи је оном ко има све, него онај ко има много.

Заиста, ствари се не дају поседовати. Нити се оне дају на поседовање, него на позајмицу. Но гле, и позајмица је жртва, саможртва. Природа зна број деце своје, и кад ти се једна ствар позајми, она се жртвује теби и за тебе. Али не заборави, да колико жртава узимаш, онолико мораш и дати, и још више. И још више — јер ти је дато са сваком жртвом двоје, жртва и част.

Богаташу неразумни, који хиљаду дрвета сечеш на годину! Не знаш ли, да свако сечено дрво тражи део душе твоје као жртву?

Богаташу неразумни, који за динаре купујеш волове! Не знаш ли, да за ствари купујеш ствари, и да волови више припадају динарима него теби? Јер гле, ти ниси ништа дао за њих од себе. А дати нешто од себе мораш, чим динаре зовеш својим, чим волове зовеш својим.

Свака ствар носи и освету у себи. Не реци луду реч: ко ће се светити за зеца, што га ја убијем у шали? — Јесте, мален је гнев зеца, но велика је васиона. Доста је да својим погледом зец обележи убицу, и својим страхом позове васиону на освету.

Зовеш ли своје богатство својим, понижаваш ствари, и изазиваш гнев њихов на освету. Јер ствари се не даду понижавати.

Ко жели много ствари, жели терет души. И ово је света ствари.

Зато је Марија Једножељна, презрењем увенчана, изабрала бољи део од вас. Она је желела не ствари но Онога који ствара.

Њено презрење свих ваших цености, драгоцености, заиста превазилази ваше презрење ње.

Она је желела да се дигне у центар точка, на чијим се наплатама ви кичмолотно ковитлате. Гле, она је видела, што ви нисте могли видети, — да само центар точка не силази у блато, и у пјано ковитлање. А ви сте се гложили и гушили о поседању наплата и паоца, што час блесну према сунцу а час зароне у блато, и што се не отрежњавају од пјанства вртења.

Многе су бриге у онога ко се жели на периферији одржати. Јер периферија је пространа и клизава. А једна је брига, једна жеља у онога, ко се устреми ка блаженом центру. Први остаје на површини, други продире у дубину.

Гоњени тигар, устремљен свим нервима ка другој обали, прескочи амбис, који негоњени тигар никад не би прескочио. Нисте ли ви гоњени као дивљач горска, нојеви зароњени у песак? Зашто се не спасавате? Зашто се бестидно предајете гонитељима, ласкавци својих гонитеља?

Гусеница извлачи конце из себе и обмотава се у чауру, и обмотана не види ништа до оно што је у чаури. Гле, и ви се обмотавате у чауру жеља, које извлачите из себе. Како да вам говорим о царству ван ваше чауре? Како да вас извучем из потопа, потопљени, кад руку не пружате?

И пиле пробије љуску изнутра и изађе на светлост! О, кад би се могли ви одважити на пилеће дело!

ЛОВ НА ПРАВЕДНИКЕ

Нико се не спрема у лов на пудлице. У лов се иде на моћне коришћу или штетом. На ретке се диже хајка.

Поред тога ретки су и добра мета. За гром нема дражи нишанити у гљиве, добре мете за скакавце. Гром нишани у оно што види. Па ипак високи борови — вазда у смртној опасности — не завиде гљивама.

Ви бежите од живота какав јесте, бежите у дужину, у висину, у дубину. Праведници, зашто се онда чудите што вас гоне? Не трче ли пси најрадије за оним ко бежи од њих?

Праведници, ви проповедате сласт, којој се долази горчином. Чујте, ви сте аларм за друштво. Друштво воли да говори о правди, но не воли да види правду.

Јест, друштво воли да плеше по гвозденом ковчегу, у коме је правда закључана, но друштво хоће да уједе са седамдесет и седам зуба онога, ко се усуди, да одшкрине ковчег. Мада — мада сви воле да говоре, да правду треба ослободити из ковчега.

Праведници, ви сте омрзнути не зато што говорите о правди него зато што сте ви правда. А друштвени грозд воли да слуша приповетке о правди но не воли да види правду.

Ви сте пробуђени међу заспалим. А друштвени грозд воли да сања о правди, но не мари да се пробуди из сна. Зато и уједа онога, ко га буди. Гле, сви буђени су срдити. Успављивање је лако и неосетно. Али буђење —

Ваши циљеви су далеки, предалеки. Око их не може видети, ни ухо чути, ну зуб угристи. Зато вас и гоне они, чији су сви циљеви у домаћају зуба.

Као што гром силази, да рашчисти кућну атмосферу, тако и праведници долазе, да рашчисте нагомилану кућност грозда друштвеног.

Заиста, страшљива је ушкана гомила од грома и грмљавине. Зато је и подигла громобране, да хвата громове и сахрањује их у одређени гроб. И за вас, праведници, подижу се громобрани онога тренутка, кад ваша грмљавина запара ваздух. И вас хватају у гвожђе и спроводе у гробнице крај пута.

Ваше су комшије као лопов у зору, што проклиње воде, да се дигну и угасе сунце, док он не сврши крађу.

Ваши циљеви су далеки, предалеки, а комшије ваше се слепачки поштапају и пипају. Ваш простор је бескрајан, а слепцу је крај простора на врху његовог штапа.

Благо вама, праведници, ако вас гоне. Кроз гоњење ће вам ваш циљ постати једино сунце, које ће вам светлити. Сва друга сунца ће вам потамнети.

Нека вас гоне суседи ваши споља и жеђ ваша изнутра. Тако ћете бити као жедан лав, који је угледао воду у даљини и јури к њој безобзирно. Што га више муве салећу, и трње чупа и кржави, то лав брже, све брже и све бешње јури ка својој визији. Гле, драж хладне воде у даљини мелем је његовим ранама. Без тога мелема гоњени не би издржао уједе мува и убоде трња.

Заиста, гоњењем вас неправедни деле од себе; а ви треба да сте одељени од њих. Не гоне ли вас, изједначиће вас са собом. Ако вроне не гоне голуба између себе, и голуб ће се осетити враном.

Добро је што вас гоне. Доказују тиме, да ви нисте што и они, нити они што и ви.

Преслани сте им ви, ваистину. А они су навикли на бљутова јела.

Папрени сте им ви, а они су вечито трбобољни, те после ждерања не траже паприке, но киселу воду.

Благо вама док вас гоне. Гоњени привлаче погледе звезда а не гонитељи?

Гурају вас? Но не расте ли лопта снега од гурања?

Понижавају вас? Луд метод! Тиме ће вас дићи.

Лупају вас? Луд метод! Тиме ће вас очврснути.

Пљују на вас? Луд метод! Тиме ће вас очистити.

Сиромаше вас? Луд метод! Тиме ће вас обогатити.

Убијају вас? Луд метод! Вратиће им се као судије. Шта вреди, што вас задржавају на вашем путу? Ко задржава реку, спрема поплаву.

Гле, по вама броји васиона време, а не по њима. По вашем броју васиона зна где је почела и где ће престати. Све друго је буђа по ивици њеног часовника.

Не бојте се самоће. То је главно. Ја вас уверавам у оно што видим — да нисте сами. Сви праведници од почетка света лебде над вама. Једна моћна војска ваша је позадина, и ваше лево и десно крило. Моћ те војске није толико у броју колико у громовима, које држи у руци.

О, како волим што вас гоне. Јер вас волим. И јер знам да од гоњења растете.

О, како ми је жао што вас гоне. Јер њих жалим. Јер не знају, да зидају кулу на леђима својим, која ће их размрскати у смрадну гомилу гноја.

Дигните лице своје, нека вас што више попљују. Разголите тело своје, нека вас што слађе изгребу.

Васиона гледа и ћути. Ваше лице њено је лице, тело ваше њено је тело, болови ваши њени су болови, уздаси ваши њени су уздаси. Да није тако, браћо, ја бих вам саветовао: мирите се с безбожницима; мирите се и зароните лице своје у лонац њихов, у коме они гледају почетак и крај васионе.

Шта је земља? Царство је ваше скупље од васионе. Сунца су недостојна да буду стубови вашег царства. А шта је земља, шта сва њена царства?

Земља, је браћо, једна летећа рептилија, што гризе себе зубима за реп, да би летела и да би се плодила. Просјакиња што седи на прагу звезда и проси, а потом се поноси.

Чиме се поноси ово просјачко робље?

Светлошћу? — Чија је светлост?

Мудрошћу? — Чија је мудрост?

Литургијом? — Чија је литургија?

Својом шареном бундом? Не тка ли јој сунце бунду, не тка ли и не пере ли?

Ах, праведници! Ви сте изаткани од странаца, опрани од странаца, набојени од странаца. Погледајте у даљину, ако тражите своју отаџбину. Раширите плућа и удахните *Прану* светог и мудрога из недогледа, јер он вас познаје.

Гурните потпетицом земљу, нека се котрља у својој рептилској погрбљености и страсти. А ви бежите од ње, док вам не ишчезне из погледа.

Ах, Мириам, Мириам, горка мајко горке деце!

О МОРАЛУ САМООДРЖАЊА

Муве скупљају храну за један ручак, змије за један дан, јазавци за зиму, а људи за столећа.

И објаснише то људи Свечовеку као закон самоодржања. И доведоше га у некакво место звано Град на Водама, који они сматрају за највећу сценарију у свету. И показаше му јазавичји труд синова људских. И беху горди веома, јер они не виђаху сценарију звезда, у којој цела земна планета не беше више но један сухи лист у гори. Ваистину као један сухи лист у гори, о коју засвира јесењи ветар!

Рече свечовек, погружен у визију седам васиона:

— Шта је ваш велики град на овом бусену васионе? Плач јучошње деце и шкрипа сутрашњих костура. Једно једва чујно шуштање црва на сухом листу.

Реците ми, непостојећи, како ће се самоодржати сухи лист пред свемоћним ветром? Како ли ће се самоодржати црвић на сухом листу? Ако ветар не одржи вртоглаво стадо пред собом, како ће се стадо одржати? Чиме, на чему, у чему? О философи многозвани, тек подигнути из колевке и већ погњурени у гроб!

Из буњишта свога страха ишчепркали сте некакво зрно, које сте назвали законом самоодржања. Мали, чепухави, говоре о самоодржању; велики, уздигнути, говоре о свеодржању.

Заиста из страха је извучен само закон самоодржања, и простира се својом влашћу само под својим проналазачима. Из ништа је постао тај закон, јер, гле, постао је из вас. Ангели не знају за тај закон, и кад желе, да се сазда над неком новом творевином из ништа, многоочити и шестокрилати ангели се надносе над ову малену, чепухаву планету, ракољиву квочку, на којој ви лежете јаја не за јело и не за мирис.

Кад не би страха имали, не би ни видели оно што не постоји — закон самоодржања, творевину робова. Кад не би били робови, ви би господарским очима гледали на васиону, и на живот, и на смрт. Домаћин се стара о својој чељади, јер познаје себе у њима и њих у себи. Одржање свих, његово је самоодржање. За његово ухо самоодржање је једна ниска реч; тако ми седам васиона — једна ниска реч.

Тако домаћин. А роб страхује само за себе и своју постељу. Своје *Ја* роб не само увлачи потпуно у себе, него и у себи га затвара и забрављује у најтамније и највлажније одаје себе. Уништење свега око себе и две трећине себе његово је самоодржање.

Велите, видели сте беле зечеве као воде борбу за самоодржање, па сте понашање белих зечева исписали као фирму на чело целе васионе. Не велите ли ви тако велеречиви?

Заиста, сунца и звезде смеју се вашој теорији, и ангели и архангелски духови гнушају се ваше теорије, но вама је свеједно, пошто су бели зечеви виднији за белило очију ваших него сви они први.

Ја сам вас хтео приближити ангелима, но вама је болно удаљавати се из суседства белих зечева.

Хтео сам вас дићи на куполу морала, где богови станују, но ви сте привикли ушканости у прабини с гуштерима.

Бацао сам вас на дубоку пучину, по којој богови лако пливају, а ви, под бременом свога страха и неверовања, почели сте тонути, и побегли сте натраг у плићак.

Ви сте пригрлили морал самоодржања не зато што је он истина, но да би оправдали своје каљужање у плићак.

О, белооки, како вас је страх притерао обали!

Зашто прве узимате за доказ своје философије, а не богове? Је ли зато што и философија ваша на трбуху стоји и ходи?

Гле, само коже напуњене страхом доказују вашу теорију неморала. Јер заиста ваш морал је морал у очима инсеката но неморал у очима богова.

Мисли ваше су сличне језеру од катрана, у коме се и ви купате и моје следбенике давите. Јер купатило мирисно за вас, смрадно је за богове.

О каквом самоодржању говорите, робови робојевићи? Не живе ли свих седам васиона заједно и не гину ли заједно? Како ће се одржати један рој робова, ако све васионе нагињу сну и поноћи? Да ли ће све теорије о самоодржању спасти муве на репу коњском, ако коњ поклецне и падне у огњено језеро?

Заиста, са свима вашим наочарима и борама на челу ви сте успели да познате само једну специју живих, а то је онај свет живих, који заједно с вама освиће и смркава на једноме трну у бескрајном трновом венцу васионском. А шта је са ружама у том венцу?

Заиста, у миријади других светова не влада закон самоодржања. Самопожртвовање је боговима спорт, као што је самоодржање гљивама и вама — вама и гљивама — мука духу и телу. А какав спорт имате ви, намрштени јубилари, осим зидања васионе на што гмизавијем песку?

Миријаде живота ван ваших дурбина живе животом музикалне несебичности, а не као ви и ваш комшија *tomicus typographus*, женик многоплодни и глодар високих смрча на планини.

Шта би ви учинили, кад би вам се открила цела истина, и кад би видели миријаде ангела и архангела, власти и сила, које желе, да се спусте у царство страдања, и још више — у царство непостојања? По својој слободној и драгој вољи! Би ли ви онда вашим књигама тапетирали кујне и лудачке ћелије?

Заиста вам кажем, кад прогутам све ваше књиге и експерименте, ухватите ме грчеви, и тражећи лека болести, коју ви подносите лако и по навици, ја се пужем уз мунаре, и заједно с мујежином јецам:

Алах Ил–Алах!

О СРОДНИЦИМА МНОГОСРОДНИМ

Говораше Свечовек:

— Одрешите очи своје од лонаца, и вежите их за лончара. Јер вам кажем, да је лончар лепши од својих лонаца. Сви су лонци изишли из његове душе, и сви ће остарети, обуђавити и полупати се. А лончар остаје обучен у вечиту младост и драж.

Сирочићи, ко вам је отац, и ко вам је мајка? Кад се камен одрони од планине, хоће ли рећи, да му је планина отац и мајка? Је ли га планина родила и створила? Или је почетак и њега и планине?

Лончићи, зашто сте се ви везали за један старији лонац од вас, те говорите: ми смо од њега? Нисте ли и ви, и старији лонци, изишли из једне исте смесе, и једног меситеља?

Заиста, где вам је отаџбина, онде вам је и отац. Ако вам је земља отаџбина, и отац вам је земљак. Ако ли вам је отаџбина боља од земље, заиста и отац вам је даљи од земље.

Које се отаџбине одрекнеш, онога се и оца одричеш. Одрекнеш ли се неба, одрекао си се и небесног оца. Одрекнеш ли се земље, одрекао си се и оца земаљског.

Пијавице, што сте се припили уз трбух земље, те сисате отров из ње? Можете ли се откргнути од бурага, који сладите један другом, а који вас трује, и возрети на царство звезда, и још више — на царство духова, којима ваш банкет вређа нас.

Сувише сте се сродили међу собом, о многосродни, те ми личите на грозд, што непосредно трули и из трулежи цвета, а никад да стигнете за браће. Сувише сте се сродили међу собом, и отказали сваког другог сродства. Зато вас се грозде други светови, и удаљују се од вас и од ваше крвне таблице множења и делења.

Ви бегате западу, а други светови истоку, те размак међу вама бива све дужи, све дубљи.

Што се срођавате са слугама, а враждујете домаћину дома? Рачунције, није ли боље сродити се с домаћином, па ће слуге хитати у ваше сродство из страха и користи?

Чујете ли? Не чујете, где вас домаћин зове, да пођете за њим. Слуге су вам запушиле уши својом виком, те не чујете. А домаћин не виче, но зове тихим, господским гласом. Заиста, ко је господске душе, чуће глас домаћина свога, и поћи ће за њим.

Ја не тражим много сродника, но једног. Цара ја тражим за сродника, а не његове мишеве и мачке. И кад ми цар постане сродник заиста разбећи ће се мишеви и мачке.

Ако ми генерал пружи руку, заиста сва војска ће ми се поклонити.

Ко призна Бога за оца, свет ће му дати још онолико отаца и мајки, колико жели. Ако жели.

Ко призна архангеле и ангеле за браћу своју и сестре, свет ће му пољубити онолико браће и сестара, колико жели. Ако жели.

Ко призна духовне власти и силе за своје пријатеље, гора и вода биће му пријатељи.

Ко призна светитеље за своје санароднике, слонов и лептири биће му санародници.

Ко призна васиону за своје имање, свака њива ће му понудити тапију на себе.

И тако, ко се одрекне лонаца и уједини се са лончарем, ваистину располагаће свима лонцима као и лончар.

Многосродни, не везујте своје срце ни са ким и ни са чим на земљи — на овом опасном игралишту — пре него се вежете с Оцем Небесним и његовим родом. Јер ћете се у опасну паучину заплести, и нећете се лако отплести.

О, како сте се већ заплели, да вам и пауци завиде! Скупили сте сродника око себе пуну читуљу, и један по један од њих умире, а ви плачете, и кроз плач друге тражите. Но зар други неће умрети? И најзад, зар се нећеш и ти од њих свих одвојити и отићи? С ким ћеш отићи? И коме, кад с оне стране ниси стекао ни једног сродника?

Заиста, ја вам кажем, ко нема оца с оне стране материје, не може поштовати ни свог оца у материји. Може га звати; може га хранити и појити, но не може га поштовати с усхићењем и поклоњењем, како житељи неба поштују свога оца.

И онај, ко нема мајке с оне стране материје, окренуће једнога дана љубав према својој мајци у материји у презрење и досаду. Може је звати, може је хранити и појити, но не може је волети с вечитим треперењем и вансебношћу, како житељи неба воле своју мајку.

И онај који нема никаквих сродника и никаква сродства с оне стране материје, живи у друштву умноженог, раскомаданог себе, те кад Анђео смрти дође, неће се моћи сабрати и цео поћи у други свет. Заиста, његово комађе остаће код његових земних и земаљских сродника, који ће га и даље привлачити к себи и држати везана за земаљски живот.

Благо вама пак ако имате Оца на небу. Гле, тад ћете умети истински поштовати вашег земаљског оца, без промене и замора.

И благо вама, ако имате Мајку на небу. Гле, тад ћете моћи волети своју земну мајку без презрења и досаде.

И благо вама, ако имате сродника и сродства с оне стране материје. Гле, неће вам магнетско комађе себе остати за вама, да вас и даље привлачи к земљи, него ћете знати коме идете, и ко ће вас дочекати. Ваистину, знаћете, да остатак душе ваше, као последњи зрак сунчани, јурнуће радосно тамо, где је и остала душа ваша, јесте — и отаџбина ваша. Више ћете тада сажаљевати своје сроднике на земљи и више ћете им помоћи, не тражећи помоћи од њих, беспомоћних.

Путници, васионски, зашто се грлите на друму, те нити журите нити дате другима журити?

Што од свадбеног сродства правите циљ себи, кад је циљ вашег путовања далеко од ваше свадбе и ваше постеле?

Заиста, најлепше је сродство међу вама, који се на путу свађате и мрзите, и не гледате пут и конач пута но један другог.

Кунем вам се: милион пута ходићете по истом путу, само још по јачој жези и још гмизавијем песку.

Не везујте се за сроднике земљане; не везујте се ни мржњом ни љубављу, јер сродници тржу уже назад и задржавају вас од путовања.

Ко је од паметних до сад полазио напред, а хватао се оберучке за уже, које га трже назад? Кунем вам се, путници васионски, спасоноснија је длака, која вам се додаје спреда и води вас напред, него дебело уже, које вас потрже назад, и у ноћлег многосродних, који гамижу путем, окренути леђима крају а лицем почетку пута.

ФИЛОСОФИЈА НЕПОРОЧНА

Писаху људи књиге о роману човечјег живота, а свака кап воде, трчећи из лонца у облаке, из облака у лонац, имаше свој роман, — но роман воде оста ненаписан.

Сликаху људи слике о драми човечјег живота, а свако зрно боба, трчећи са гумна у уста, из уста на гумно, имаше своју драму, — но драма зрна боба оста ненасликана.

Резаху људи резбе у камен о болу човечјем, а свако јагње трчећи из утробе мајчине под нож, испод ножа у утробу мајчину, имаше свој бол — но бол јагњета оста неизрезан.

Ослушкиваше човек причу човека, а свака звезда, осврћући се од лица Божјег лицу црва и од лица црва лицу Божјем, имаше своју причу — но прича звезда оста неослушнута.

А Свечовек се објашњавао са философима у многољудном но не и у многомудром месту, званом Град на Водама.

Говораху философи Свечовеку:

— Грађани овога града богати су свим и свачим, па и бројем философија.

Тужно се осмехну Свечовек, па одговори:

— То је исто као кад би неко рекао: ја сам богат свим и свачим, па и бројем глава на рамену!

А ја вам кажем: најбогатији је човек са једном главом на рамену. А бедник, рођен са много глава, може служити само као богатство музеја за чудовишта.

Јел'те — ваше је занимање тражење истине? То је једна врста лова, јел'те? Онда вас ја питам: да ли сте учинили све претходно, што чини један опрезан ловац, који крене изјутра у лов у планину?

Јесте ли се обули за врлетне путеве?

Јесте ли припасали бедра за велике уморе?

Јесте ли наоштрили мисао, да продре у даљине, од којих око засузи?

Јесте ли упртили торбу, за уловљени лов?

Звезде су ми сведок, кад вам кажем: Истина се отвара само непорочним. Непорочни је једини ловац, коме истина иде у сусрет. По сто пута узалуд сте се наоружали свим могућим оружјем за лов на истину, ако сте заборавили непорочност, заборавили сте једино оружје, пред којим се истина предаје.

Три елемента у вама морају бити непорочни — сва три у исто време — мисао, осећање и воља. Ако је једно помрачено, заиста, проћи ћете мимо истине и нећете је погледати.

Нисам ли вам рекао једанпут: само чистим срцем видећете Бога? Колико хиљада година треба ово понављати? Ако пробасте ово, зашто не усвојисте? Ако не пробасте, како одбацисте?

Буда, философ непорочни, знао је за ово, и следио је овом.

Сократ, философ непорочни, знао је за ово, и следио је овом.

Како сте се могли машити њиховог посла не оправши руке? Како сте могли с неопраним рукама, с неопраним срцем, сести у њихову столицу и учити истини?

Философија се мора прво живети, па онда проповедати. Иначе је ваша философија на језику истина, а у срцу лаж.

Откуд може орао знати, да је ваздух пробојан, ако никад није летео?

Од пуноће срца језик треба да говори, а не од поплаве језика празно срце да се пуни.

Истина се не отвара никад једноме но тројници сједињених. Јер је и истина тројство сједињено. Морате, дакле, поћи пред истину са мозгом, срцем и плућима. Гле, ви сте до сад излазили само са мозгом, без срца и без плућа. Зато сте и видели само профил истине, и рекли сте: истина је једноока. Ћоравија је истина ваша, јер се ћоравија показује.

Услишите и појмите ово: цео човек мора изићи пред истину, да би га сусрела цела истина.

Вежбање је потребно пре философирања. Пост, бдење и молитва су три елемента припреме за философа. Постом се духу даје првенство пред материјом; бдењем се дух уздиже на високу висину, а молитвом се отварају седмобратне двери невидљивих и неслућених светова.

Ко не испуни ове три погодбе пре него се успне на столицу Буда, или Сократа, тај ће бити обмањивач и самообманути. Заиста, његове голе комбинације мозга сличне су децјем игрању неимарства са пеном.

Истина се не даје сркнути нечистим устима, нити водено срце може примити огањ у себе.

Легните ноћу на леђа и погледајте у огњеве небесне. Како се могу сви ти огњеве сместити у вашу влагу? А сви ти огњеве су једва бледа слика правога огња истине.

Устаните изјутра и погледајте, какву раскош расипа сунце и по крововима и по сметлиштима, само да би видело и окусило, и искусило све ствари.

Легните и устаните, устаните и легните, па ми онда реците: чиме ви хоћете да платите мудрост, коју захтевате од свих светова? Истину вам говорим: један цео живот цена је, која се тражи. Цео ваш телесни живот тражи се као цена, да би се завеса са велике тајне само придигла толико, да се испод ње може провући једно влакно светлости.

Аскеза је или прво или последње сазнање философа. Само што у другом случају, чујте, то сазнање везано је са кајањем

О, немагични словослагачи, како сте ми мало магични! Ни лептира не можете себи привући, камо ли васиону.

Пороци ваши изгоне сву личност из вас. Као бела навлака око, тако је порок заслепио душу вашу. Запамтите, неће плотоугодници и еготични гурмани бити пуштени ни у предсобље истине.

Философија порочна, што извире из порока и учвршћује порок, није философија но крик порока у самооправдању.

О, жута тога философије, како си избледела путујући ка Западу!

Мириам, Мириам, горка девојко моја, како је избледела жута тога философије, путујући ка бледом Западу!

ПЛЕС КОСТУРА

Плесаху звезде на небу, уз своју сопствену музику; сто хиљада година плесаху, уз своју сопствену музику.

Плесаху муве у ваздуху, уз своју сопствену музику; сто дана плесаху, уз своју сопствену музику.

Плесаху микроби у крви, уз своју сопствену музику; сто секунди плесаху, уз своју сопствену музику.

Плесаху варнице у атому, уз своју сопствену музику; сто милиметара од секунде плесаху, уз своју сопствену музику.

Чујете ли ритам једних, и ритам других, и ритам трећих, и ритам четвртих?

Како се односи ритам једних према ритму других, и других према ритму трећих, и трећих према ритму четвртих?

Ко даје и одржава ритам једних, и ритам других, и ритам трећих, и ритам четвртих?

О томе размишљао је и одговоре на све давао Свечовек, Возљубљени од неба и Одбачени од земље, када путоваше преко вода, големих за око људско, за Њујорк, гомилу безбројну за око људско.

А кад би у Њујорку, нико га не могао видети, нити глас његов чути, када говораше:

— Како плешу костури многи! Како шкрипе при судару своме! Како шуште у повијању своме!

Видим месо спало са њих, као малтер са кућа. Но костури шкрипе, и шуште, и повијају се.

Све чине што су чинили док је месо било на њима. Шкрипе, и шуште, и повијају се.

Господе, јесу ли ово васкрсли мртви, недоваскрсли? Или су ово умрли живи, недоумрли?

Одговори ветар, што дувао кроз сухо лишће:

— Све је једно.

Срљају једни истоку, срљају други западу, срљају трећи северу, срљају четврти југу. И чује се шкрипа, и чује се шуштање, и види се сагибање, и види се повијање, и види се окретање.

И Свечовек посматраше, и виде банкет велики, и костуре многе за столом. И метаху храну у шупљину уста, и храна се клизаше низ кости под сто. И сипаху пиће у шупљину уста, и пиће се сливаше под ноге. И узеше наргиле међу зубе, и дим се провлачаше кроз шупљине ушне у висине. И удараше сухе руке у бубњеве и плехове, и сви костури почеше плесати. А светлост беше жута, те и сви костури беху као грађа од ћилибара. И не беше радости на лицима, и не беше жалости на лицима, и не беше два различита израза лица. Беше једно исто кежење, беше једно исто цвокотање зуба, беше један исти шкргут костију.

Господе, је ли ово радост или жалост? Свадба или подушје?

Одговори ветар, што дуваше кроз сухо лишће:

— Све је једно.

И Свечовек посматраше и виде бродове пуне костура, и колеснице пуне костура, и долове пуне костура. И подземне рупе, пуне костура, где гвожђем туку о камен. И радионице велике пуне костура, где разне ствари и стварчице склапају и расклапају, скупљају и растурају, и књиге отварају и затварају. И храмове виде, где костури клечаху у неисказаном ћутању. А велики костури држаху мале костуре на рукама, као мајке децу. И све шкрипаше, и све шушташе, и све се повијаше.

О Господе, је ли ово казна или награда?

Одговори ветар, што дуваше кроз сухо лишће:

— Све је једно.

И Свечовек посматраше и виде костур у страсти за множењем људског рода, и друге у страсти за смањивањем људског рода.

— Нека нас је више, шкрипаху кости зажарене страшћу самоплођења.

И у првом и у другом случају лупаше кост о кост, стругаше сухо о сухо, и Бог Агни разгореваше се.

И очајан беше призор, што показиваху костури и у једном и у другом зажарењу, и лупању и стругању. А израз и једних и других беше исти, — ни радост, ни жалост, ни једнако кежење, и цвокотање зуба, и шкргут костију.

Но мада призор беше до безумља очајан, нико то не осећаше, нити ико жељаше напустити то костурно игралиште. А они, које сахрањиваху око града — по хиљаде на дан — чупаху се да изађу испод земље, и да се врате назад у град, и промаљаху руке изнад гробова, и грчевито опружаху прсте сухих руку и шкљоцаху њима, као претећи онима, што их ту затрпаше. И сух ветар дуваше по сухом костурном грању и одношаше собом у поље језовит шкргут. И кад се чу уздах, од кога се небо улеже.

Господе, ко је несрећнији, они у граду, или ови у гробовима око града? Сухи ветар осветнички зашкргута:

— Све је једно.

А Свечовек диже очи к небу и виде између поларне звезде, Међеда и Млечног пута безбројну војску анђелскога света: хорови поред хорова; кола поред кола; све пуно до преливања боја и облика, и радост у очима и на устима. И све беше окружено ореолом светлости и бесмртности. И стајање глава до главе, милион до милиона, као океан до океана, у коме свака кап имаше своју индивидуалност. Свака глава блисташе сјајем једнога сунца, и сваки пар очију представљаше вредност већу од земљине планете.

И учини се Свечовеку, да тај бесконачни свет живих, као трудан рој пчела, ношаше се тако близу над шкргутом костура, да га сваки костур могаše дохватити врхом прстију.

Говораше Свечовек жалосним фигурама костурним:

Заиста, негда сте плесали као духови, у ритму, с ангелима. Сада сте изгубили дух, и изгубили ритам, и костури ваши плешу из атавизма, у погрешном ритму.

Негда вас се земља страшила као неукроћених, разјарених тигрова, архангелске снаге и блеска, а сад вас је земља везала брњицом за нос и ви плешете по њеној жељи, — сада и својој.

О, атависти, када би ви знали, како је близу изгубљени дух и заборављени ритам, ви би се брзо уврстили у живе. Само мало послушковања! Само мало пружања у вис! Између живота и Ада, деоница је само једна длака. Алах—Ил—Алах!

БРИГЕ, ДЕЦО, БРИГЕ

Реците ми, кад би мрав избројао травке у трави, кад ли риба капље у мору, кад ли Арарат звезде на небу, кад ли човек бриге у души?

Претворите аритметику у алгебру, па замените предуге бројеве са а, б, ц, и почните са новим јединицама, трудним од садржине. Па кад мука дође духу, замените алгебарске количине надалгебарским, па кад и од ових дође мука духу, упознајте се са пра—прамајком надалгебре. Док не доспете до корена свега корења, што свиње једу и не једу, — до корена што се не једе а храни, не пије а поји, не мучи а учи, не труди а богати. Па кад дотле дођете, одахни, мраве; одахни рибу; одахни Арарате; одахни човече. Мир свјем — и духови твојему! Мир ће бити тада духу свију вас, децо брига, и очеви брига, и прапрађедови још нерођених брига.

Са миром, непознатим земљи, пошета Свечовек по граду Чикагу, великим у очима људским.

А жена нека, коју лудом зваху, но која не беше уочљиво различита од човечанства, паде на колена пред свечовеком, и бришући својом косом прашину испред његових ногу, викаше вицом великим:

Наш град је ројан
И многобројан,
Но нестројан,
Небогобојан.

Одговори Свечовек, без иједног таласа на мирном океану своје душе — одговори:

— Зна трава, жено, и зна вода, да је ваш град ројан због брига, и многобројан је због брига, и небогобојан због брига. Само ви не знате узрок свега што говорите и радите, ћери човечанства.

Да ли ће икад ваше бриге затруднети миром а не бригом? Велим вам — никада, ма да је ваше мишљење одсудно друкчије, и ако милион пута одсудно побеђено.

Велим вам, брига је јалова за све друго сем брига. За све!

Из посла се рађају послови, из брига — брига. А из вечитог мира — мир. Из сваког извора тече оно, што лежи у извору. А ви хоћете да из сланог извора измађионистете млеко!

Ко носи торбу угља, више носи огња но онај, ко носи бремене грања. А онај што носи гром на рамену, заиста, носи мањи терет а више огња од обојице.

— Послови, послови, велите? А мир је једини посао, — мир бездани и безврхни, безисточни и безападни.

Мислите ли ви, да зачудите васиону многобројношћу својих послова? И успевате у томе, ја вам кажем. Но васиона се сажалјиво смеши на ваш понос. Шапће вам васиона:

— Једно је потребно за вас, а остало све моја је брига. Шапће вам, но ви је не чујете. Уши ваше одвикле су од дубоких и једноставних тонова, и навикле на клокотање клобукова крклавог потока.

Личите ми на човека, који натовари товар на коња, веже му ноге и повеже очи, па га онда гура напред. Заиста, лакше би било таквом човеку сам гурати товар него и коња и товар на коњу.

Тако сте ви натоварили тешки товар на душу своју, везали је у квргу, навукли јој сукно на очи, па телом својим гурате напред и душу и товар на души.

Тако ми мрави и риба, лакше би вам било, да цело предузеће поверите само телу, кад већ нећете, или не умете, да отпутате душу и дате јој маха и замаха.

Гле, обременили сте тело, обременили сте душу и обременили сте дух. Но бреме тела једно је бреме за тело; и бреме тела два су бремена за душу, и бреме тела четири су бремена за дух. Бреме душе значи четири бремена за тело; и бреме душе значи шеснаест бремена за дух. А бреме духа значи велика пропаст и тела и душе.

Ко пусти дух да носи душу на својим крилима, и ко пусти душу да носи тело своје на својим крилима, ваистину тај лети, а нога се његова не спотиче.

Но ви ми личите на човека, који би узео ибрик и пошао да залева редом сваки лист на своме дуду. Ко ће се усудити да му каже:

— Пријатељу, није ни нужно ни целисходно, да залеваш посебице сваки лист на дуду. Јер тај посао појешће све остале твоје послове и опет ће остати несвршен. Него узми воду и зали корен дуда, а корен ће знати напојити и стабло, и гране, и лишће.

Ко ће се усудити да то каже глупоме? Јер глупост значи, другим речима, претензија на памет.

О, како су непробојни зидови глупости! Глупак, научивши да музе краве својим шакама, почеће да музе воду из ваздуха шакама својим. И научивши да оре ледину, дићи ће рало у висину, да оре и облаке. Ко ће му шта рећи? Гле, у овоме царству Велзевула хтети људима учинити добро кажњава се исто као и хтети им учинити зло.

А згомилавање на једно место, у једно крило, појачава претензије и дрскост људи, но не видовитост. Видовитост расте код усамљеника, који могу да гледају у даљину.

Лако је погодити вашу мисао: са многим пословима и многим бригама ви се желите показати што озбиљнији пред небом и земљом. О, кад би знали, да се показујете смешнима! Као сунђер у реци, који би мислио, да је он зато ту, да попије сву реку.

О, побеђени, освестите се.

Пошли сте у бој против ствари, а гле, ствари тријумфују над вама! Гле, гле, стварима мерите један другог и цену одређујете!

Причали сте о слободи човека више него што врабац прича о кукурузу, а гле, лагано уз причање спутавали сте човека у непотребне бриге, тако, да је човек пренео на себе све послове неба и земље, и убеспосличио све силе духовне. И пролагао се човек, по нужди се пролагао. Као халапљив предузимач, који предузме да гради десет кућа одједном, па не сврши ни једну.

Личите ми на капи воде из мора, што их ветар дигне и развеје по сувој земљи. Па сећајући се тамно своје моћи, кад су биле у мору, свака кап посебице обећава сувој земљи морска чуда. И тако, и тако, причајући о чудесној моћи својој, кап по кап испарава, а сува земља гледа за њима с неом жеђи и немим подсмехом.

Жено, жено, чуј и запамти: само носилац универзалне моћи може задовољити све ваше бриге, посвршавати све ваше послове, и испунити сва ваша обећања. Коме припада моћ, ономе припада и брига.

А ти, жено, кад хоћеш да се одмориш, не наслањај се на суву трску, што те виче крикунски, него на молчаливи храст наслони се, жено. —

Овде Свечовек заћута.

А жена коју лудом зваху, просија душом од науке Свечовекове, целива скуте Учитељеве и пође по граду, да објави што чу. А имађаше та жена једног јединог сродника, који је дотле сматраше паметном и заштићиваше пред многим подсмевачима. А када он чу њену благовест о Свечовеку, узе је за руку и одведе у лудницу.

ПОД ШАТОРИМА

Путује вода, путује ветар, — ко ће их задржати? Путује жива, путује гвожђе, — ко ће их уставити? Путује крв, путују мисли, — ко их то зове на конак? Путују звезде, путују светови, — ко ће их умирити?

На реци Мисисипи стајаше Свечовек и ослушкиваше како сви елементи васионе путују по кориту вечитога мира.

А на обали реке цигани разапињаху своје шаторе, да преноће, говорећи: „Сутра морамо даље!“

— Куда?

— Камо и сви елементи ходе. Не даље, свакако, од оgrade простора и мреже времена. Као рибе ухваћени смо у мрежу времена, па се витламо, цилитамо, и молитвамо по тој мрежи.

— Зашто не прескочите ограду?

— Навикли смо на мутљаг у мрежи, и плашимо се оштре матице ван мутљага.

А на другој обали зидаху људи куле од тешког камена и хладна гвожђа.

— Доста смо путовали и потуцали се, рекоше: хоћемо да се настанимо стално и вечито на овоме месту.

— Али, људи, и то ваше место је непрекидно у покрету, грижено и гурано временом. Какву сталност и мир могу имати мрави, настањени на леђима слона?

Но људи то чуше, али не разумеше, и продужише зидати тврде куле, и продужише презирати цигане чергаре.

А Свечовек, осећајући како планетни слон галопира са мравињаком на леђима, говораше:

— Браћо ждралова, пробудите се од ружнога сна о сталности.

Путујући ждралови падају на грану, да опораве крила, и чуде се вашем труду, око тврдых кула, што вам дегенеришу крила.

Сунце ми је сведок: и ваше черге и ваше куле су непостојани шатори, подигнути украј бујице, којом душа тече. Мало — мало и чује се вик: хазурала! Излазите испод шатора, ви наредни, и пуштајте се низ бујицу.

Наредни, што се везујете гвозденим и златним синцирима за стубове својих шатора? Не видите ли, малоумни и многобојазни, да је небо исписало своју заклетву у законима, да нико од вас не може дезертирати кад се позове?

Ма колико се ви везивали за своје шаторе, оставити их морате и поћи даље. Ма како да је угодна столица под вама, морате се дићи с ње и кренути на пут.

Где је крај пута вашег, онде је и одмор за вас. Ако је крај под шатором, који градите и у коме жваћете, онда зашто осећате умор? Путници, путници, не бацајте штап свој на таван, и не затурајте обућу у подрум, јер се морате кретати са вашег пландишта.

Не рекох ли вашим прецима — пре него ме обесише — „где је ваше благо, онде је и срце ваше.“ Заиста, искидаће време ваше куле и ризнице, лакше него пауково ткиво, и срце ваше осетиће се удово, страшно удово и крезубо, да га нико неће хтети оженити.

Сви живите под шаторима, али се само пробуђени осећају под шаторима. Сви живите под шаторима, али само одабрани између вас нису помешали себе са шаторима, тако да не би знали границу између себе и својих шатора.

Зато одабрани, изабрани, лако савијају своје шаторе, да их опет развију где треба; заиста лако их савијају, и развијају, и одбацују од себе, и сагоревају на огњу. Гле, нити је њихово благо ни срце у шаторима.

Ваша је осуда у томе, што ваше „моје“ значи толико колико и ваше „ја“. Слушам вас где говорите по ваздан о својој имовини као о себи. А не чујем вас где зборите о себи као својој имовини. Ваше „ја“ постало је само тапија ваше имовине. Шта вреди тапија, кад имање од тапије пропадне? Ништа. Зато кад имање пропадне, треба и тапију поцепати.

Не суде ли овако хиљаде самоубица међу вама, који одузимају себи живот у часу, кад се имање одреши од њих? „Је ли имање сагорело, нека сагори и тапија од имања!“ — Не судите ли тако безмало сви ви? И нисте ли ви само зато надживели безбројне самоубице у земљи вашој, само зато, што је ваше имање надживело њихово?

Робови имања, гле, ви сте оживели древни обичај, да робови умиру, кад им и господари умру!

Орао не убија себе, кад му се одузме планина, и кад се укавези у жице. Во се не убија, кад га отерају у пешчану пустињу, без воде и траве. Нити лав одузима себи живот, кад га најуре у поларни крај, без сунца и сувоте. Заиста, заиста вам кажем, животиње ће вам бити судије због злочина, који сте учинили према животу. Орлови ће вас оптужити, волови ће вам судити, а лавови ће извршити пресуду. Јер вама је дато више, а ви сте дали мање.

О, телесни шаторе душе! Меланхолични путници, гле, и ви сте шатори једне тајне путнице. Зашто показујете толику нежност према шаторима, а никакву према деликатној путници под шаторима? Знајте, да ће вас зато постићи казна и у овом животу. Знајте, идолопоклоници шатора, да ће вам се тело бацити у неугасиви огањ још у овом животу. Због слепила вашег према души; због грубости ваше према души.

Изабрани, вама говорим, заиграјте од радости! Доста је предоста било говора свима и свакоме; доста — бацање бисера пред свиње. Једино се вама сада обраћам — заиграјте од радости! Дошло је време, да се дели пшеница од кукоља, и да се ложи ватра велика. Ватра велика да се ложи, праведници, да осветли вас и сагори оне што су против вас.

Ви сте живели под шаторима, и знали сте, да живите под шаторима. У томе је ваша заслуга.

Кад су људи геометрисали камене куле, ви сте знали, да су то само лаки шатори, који ће се брзо морати склопити, и путницима наредити, да иду даље.

Кад су људи заснивали моћне државе, ви сте знали — а они нису — да су њихове моћне државе черге од платна, што се развијају за преноћиште.

Кад су многи ограђивали себе шумном војском и убојним оружјем, и говорили о својој моћи и слави, ви сте знали — а они нису — да су све то хитри шатори, испарљиви и увенљиви као и људско месо, као и убојно оружје.

Јесте, кад су премноги гугутали о својој домаћој срећи, исхемисаној од разне сладуњавости и киселина — од жене и жениног порода — ви сте знали — а они су доцкан сазнали да је то само један бојадисан шатор, што губи боју, осипа се и прокишњава.

Послушна децо, ни ваше благо, ни ваше срце, није било у шаторима, него у палати царској, ван мреже, у којој човек у хиљаде шатора улази с надом, а излази са сузама.

Мириам, Мириам, горка душо света, горко ли је гледати, како људи улазе у хиљаде шатора с надом, а излазе са сузама!

ОРГАНИЗАЦИЈА ЛЕПРОЗНИХ

Беше биље у служби животиња. Беху животиње у служби биља. Вода беше у служби свега што живи. Ваздух беше у служби свега што живи и не живи. Светлост беше у служби неба и земље. Што већа моћ то вољнија служба.

А човека и магарца нагоњаху бичем на службу. Јер ова двојица хоћаху господарити над свим око себе, на чему им се океан и ветар слатко смејаху. И још уз то ова двојица сматраху себе великим силама, премда бежаху од служења, на чему им се сунце и месец слатко смејаху, ваистину, слатко смејаху.

И успе човек да покори магарца, и да га веже у конопце и ланце, да се не рита. Па се насмеја због сјајне победе над својим ривалом, но — јаох траво! — Сам узе на се магарчеву улогу

ритања. И риташе се човек на човека, и човек човека везиваше у конце и ланце да се не рита. Но они, који остајаху везани, узеше на се улогу ритања.

Најзад рекоше ритачи:

— Да би се спасли ритања, које доноси немир и бол, хајде да се организујемо. Кроз то ће нам се отворити капија царства мира и радости.

А на пржини морској сунчаше се гомила лепрозних. И мука лепрозних од лепре, — беле одеће њихове, — беше врела као огањ.

— Што си упро очи у мене, говораше један, сврбе ме груди због твог погледа.

Уствари њега сврбљаху груди због лепре, а не због погледа суседа.

— Што си се окренуо западу, говораше други, пече ме чело због тога, што си се ти окренуо западу.

Уствари њега пецијаше чело од лепре а не због тога што му се сусед беше окренуо западу.

— Хајде да поседамо сви у круг, предложи трећи, па ће нас болест мање мучити.

И поређаше се у круг. Но мука се не смањи.

— Хајде да поседамо у троугао, предложи четврти, па нас болест неће мучити.

И поређаше се у троугао. Но мука оста мука.

— Хајде да легнемо сви на трбух, и нека један кука а ми други да трпимо, па ће болест попустити.

И учинише. Но мука не попусти.

— Не ваља тако, губа се не свлачи с нас зато што лежимо на трбуху, да легнемо на леђа и сви у глас да кукамо, па ће се губа свући с нас.

И учинише. Но губа оста на свом месту.

Глупо је тако, гребе нас зато што лежимо на леђима, дрекну неко; него треба да храмљемо један за другим у једној линији, па ће гребање меса престати.

И учинише. Но гребање се не промени.

А неки хећим посматраше шта делају лепрозни, па им рече:

— Јадници, не долази вама мука од вашег спољашњег става према другом, но изнутра, од саме губе. Треба губу убити унутра, у крви, и сваки предложени став биће вам пријатан.

Чуше губавци но не повероваше, него продужише да мењају ставове. И кад се хећим удаљи од њих, они стадоше леђима у леђа окренути један према другом, да би мука била мање мучна, да би свраб мање сврбио, и гребање да би мање тутњало под кожом.

У то време Свечовек ходаше по Мексику, земљом вулкана и револуција.

— Зашто се револтирате један против другог? — упита Свечовек људиће, што са цикадама скакутаху испод гротла вулканских.

— Да би дошли до боље организације друштва. Беше одговор.

— А зар не знате случај са лепрозним? — упита их Свечовек. И исприча им случај са лепрозним. Па пошто они ништа не умедоше одговорити Свечовек продужи:

— Заиста, заслепљен је човек, те не види ни себе, све док се не пројектира у суседу своме. Али, гле, и кад види своју пројекцију у суседу своме, он не верује, да је он то главом и болешћу, него се срди на суседа свога као што се пас срди на свој сопствени лик у води.

Заиста, лепроза се још да и омирисати, но болест, од које све човечанство болује, не да се омирисати. Та се болест зове илузија себичности. Она има четири бацила, од којих су два црвена а два жута.

Први црвени бацил изазива слепило, од кога човек не може да види себе у суседу своме.

Други црвени бацил изазива слепило, од кога човек не може да види суседа свога у себи.

Први жути бацил изазива слепило, у коме човек чини одговорним за своје зло суседа свога.

Други жути бацил изазива слепило, у коме човек не може да учини себе одговорним за своје зло.

Мучен, ровљен и гребан од ова четири бацила у себи, човек лаје гневно на своју сен као гладан шакал. И разједан врелом муком он говори својим суседима:

— Хајде да узмемо други став, па ће муке уминати! Хајде да се друкчије организујемо, па ће настати мир и срећа!

О, игноранти игнорантних родитеља, чију сте болест наследили! Црв је унутра у вама. Узалуд машете буздованом око себе, и обарате ствари око себе, нећете га убити. На себе морате буздован замахнути.

Узалуд се намештате на трбух, или на леђа, црв се тиме неће угњечити. И ваистину, узалуд се уређујете у круг, или у троугао, црв остаје где је — у лоју унутра; у гноју унутра; у смраду унутра. Три вам дирекције дајем, којима ћете доћи до свога врага — унутра, унутра и унутра.

Исечете ли сав свет око себе, црв ће у вама остати непосечен.

Сагорете ли сав свет око себе, црв ће у вама остати неопален.

Кунем вам се, ни смрт ваша неће донети смрт црву у вама. Он ће сабрати ваше кости и жиле, и оживеће вас, да би поново живео у вама — у својој доброј њиви лоја, гноја и смрада.

О, лепрозни душом и срцем! Све се бојите, невешта вам је организација друштвена. И све се надате, да кад промените организацију црвљивих јабука, јабуке ће постати здраве. А ја вам кажем — и ово је моја завршна реч вама — нећете окусити добра ни врхом језика свога док секиром не засечете у прави корен своје болести.

О, како је близу руку та секира! О, како је близу нашег гркљана прави корен болести наше! О, како мирише сва земна планета од крви пророка, који су ово исто говорили вама, и вашим лепрозним мајкама!

ТЕШКО ТЕБИ, ВИТСАИДО!

Загњури се кртица под земљу и заборави, да постоји сунце. Зашто заборави кртица, да постоји сунце?

Зарони риба у воду и заборави, да постоји ветар. Зашто заборави риба, да постоји ветар?

Откиде се лист од дрвета и заборави, да постоји дрво. Зашто заборави лист, да постоји дрво?

А ној?

О, илузијо нојева! Шта помаже скрити главу у песак, а цело тело предати забораву и опасности?

Шта сте мудрији од ноја ви, бели људи?

Погле, загњурили сте и ви главу у песак анализе, а цело остало своје биће изложили сте забораву и опасности.

Како ћете доћи до истине само мозгом, када се мозак радије да водити, заводити, него што сам води? И гњурајући у анализу, не гњурате ли у бескрајни тунел, што води у све безизлазнији мрак, што се дуже и знојније њиме ходи?

Кажем вам, ко не унесе собом светлост у тунел, неће је наћи у тунелу. Са лучем се улази у мрак, а мрак не пали луч.

О заљубљени у анализу ствари, што окрећете леђа светлости и гледате сенке пред собом, како ли је меланхоличан ход ваш, и смешан тријумф ваш?

Окрнули сте се целим лицем ка стварима, и целим леђима Сведржитељу, Свеоживитељу ствари. Тапкате, тапкате, тапкате; пипкате, пипкате, пипкате. Делите и разлажете; мерите и бројите, док вам хрпа ствари не препуни мозак и срце, као хрпа песка, у којој нојев мозак ствара своју илузију сигурности.

А велика стварност остаје заборављена. Остаје велика стварност у опасности, не по себе но по нас. Јер док добијете ствари, губите стварност. Слагали су ме, да сте бар добри банкари. Но зар би добри банкари одбацивали злато, и јурили бесомучно за летећим банкнотама?

И ова ваша безумна планета, безумнија од свега у васиони, мудрије ради од вас. Она се окреће око себе, сваких дваестину сати, да би час погледала у сунце, час у себе. Оно што дан анализира, ноћ синтезира. Како ви не наследисте њену бојазан од рођења у ноћ без фењера? Заиста је змијски мудра ваша планета, мада не и голубињи чиста.

Гледах црва где анализира дрво, шетајући по кори и испод коре, — једног старог, искусног црва — и упитах га, шта он зна о дрвету. Рече стари и многиискусни аналитичар:

— Какво дрво? Не постоји дрво, но постоје само атоми и молекули. Какво живо створење, дрво? То је само једна мртва планина од нагомиланих атома и молекула.

— Браво! — рекох му. Твоје су очи у праву, но твоје знање је лаж.

Гледах цикаду где на микроскоп анализира травку по травку. Упитах је шта тражи.

— Тражим стварност. Одговори с охолошћу једног игнорантног свезналице, каквим обилују бели људи.

Браво! — рекох јој. Заиста постоји стварност у стварима, но нећеш је докучити нигде, ако је не докучиш у ствари најближој, и то помоћу распећа себе.

— Која је ствар најближа мени?

— Она, која ми поставља ово питање.

Два су пута, што воде стварности: један ходи истоку, други западу. Онај достиже к циљу, ко је у стању ходити на оба та пута истовремено.

Смејаће вам се ствари, ако их тражите у стварности. То је смех Сатане.

Смејаће вам се стварност, ако је тражите по стварима. То је смех материнског бола.

Кад изненадно искочи миш пред вас, и коса вам се накомреши, о аналитичари, ви брже мерите правац косе, и струјање крви у корену косе, и тумачите шта је хоризонтално а шта вертикално струјање. Но шта знате о сили, која коси мења положај, без вашег знања и без вашег хотења?

А кад би вече, те очи људске опет могаху спазити звезде, што дању и ноћу подједнако блистаху над њима, Свечовек стаде на обалу Великог Океана, и пре него уђе у лађу, окрете се Западу и јецајући рече:

— Тешко теби, Европо, тешко теби Гордости Бела! Да је морском песку проповедано моје јеванђеље хиљаду година, он би се дигао са дна на површину и засјао би дијамантским сјајем. И земља би већ постала достојна сапутница осталих звезда. А ти си ме избацила ван као непотребног роба, и почела си робовати својој мисли и својој жељи.

Сама себе си осудила, и не треба нико да те суди. Настају само дани извршења осуде.

Послужила си се мноме само као мостом из варварства некултурног у варварство културно, т.ј. из варварства невештог у варварство вешто. И сад си за собом мост порушила. И два времена постају једно време. Незрело и труло превире у истом бурету, и киселина што се отуд истаче није ни за нос ни за језик.

Ја сам дошао да будем све у свему. А ти си саградила палате лисицама и вуковима, а мене си оставила без крова. Опет без крова, као и у почетку.

Сирото у Бога, шта имаш, кад мене немаш? Шта — што други пре тебе нису имали? Шта — што други после тебе неће имати? Шта — што тигрови не би имали, да их Бог само одреши од свога вођства, и да им самоопредељење? Шта — што камење не би имало, да само Бог кане у њих једну кап више слободног ума и воље? Шта — што бумбари не би имали, кад би само имали злу вољу?

Ја сам ти понудио своју руку за ослонац, ти си претпоставила свој штап.

Хтео сам те дићи на крилима духа, ти си претпоставила дизати се на скелама материје.

Говорих ти, да је здравље у духу а не у телу, и да здравом духу припада здраво тело. Но глувоме говорях, и глуви оста при својој праотачкој верглијади — да је у здраву телу здрав дух.

Те гнило тело искаше лека у гнилих једноимењака. И болесник лечаше болесника; сакат подупираше сакатога.

Гле, од камења, и биља, и животиња, доктори твоји спремају лекове за телеса твоје деце. Не запажаш ли: од камења, биља и животиња — а не од људи! Није ли то признање, да још и има лека за човека у другим телима, сем човечјег? Но лековитост није у тим телима, него у већој безгрешности тих тела, у духу њиховом, чистијем и ближем Божјем духу. Сва природа болује са човеком, па ипак сва природа је лековитија од човека. Отуда и догма лекара твојих, да се тело човечје да излечити само телима нечовечјим. Отуда и толика касапница јагањаца и белих зечева, и толика твоја нада у крв њихову.

Чим си изгубила веру у дух, добила си веру у крв. Доктор Дух је банкротирао, и Доктор Крв је привукао све пацијенте к себи.

Изгубљени дух, изгубљено здравље. Гурманство за стварима заменило ти је дух, но није ти донело здравље. Зато си почела отимати здравље од природе, завоје за тешке ране своје. Прво си пронашла, да још што има здравља на Земљи, има га у природи; друго — почела си га отимати од природе. Отимати а не просити — зато ти се тако штедљиво и даје. Јер отмичару се не даје што се даје просјаку:

О синови риђе иловаче! Кад сте већ тако догматично поверовали у природино здравље, зашто нисте објавили и две конзеквенце тога, — о, не, него две премисе, наиме: да не верујете више у дух човека, и да верујете у дух природе? Јер из духа, и само из духа, кључа здравље. Одричући лековитост у себи, одрекли сте духа у себи. Одричући дух у природи, како можете признати лековитост природе? Зато ће вам јагањци и бели зечеви бити судије у дан расплате.

Наметнули сте себе за идоле целој природи око себе, и целу природу позвали сте на заклање. У страху бежи цела природа од наметнутих идола, но ви је хватате и приносите себи на жртву.

И миришете крв њену, и срчете утробу њену, ради здравља свога — ради здравља болесних богова! Но гле, о, поларно незаходно сунце, што више миришете, све тупље осећате мирис крви; и што дуже срчете, све вам је краће здравље.

Мастило ми је сведок, како сте многе ствари и стварчице, и стварчушенке, регистровали у регистре своје. Но реците ми, да ли сте регистровали појаву, да што је једна животиња одомаћенија са човеком, утолико више болести трпи; и што је једна животиња дивљија и нечовекољубивија, у толико је мање изложена болести?

Смете ли извести закључак из овога? Смете ли исповедати, да све дохваћено руком човечјом, дохваћено је болешћу?

Брижљиво прогоните реч магија чак и међу одојчади вашом. Овај свет вам је постао обичан као сапунцији сапун. Но заиста, све што има душе бежи од вашег сапуна — ваше мудрости — што не пере но прља. И све магичне силе природе повукле су се у себе, и скриле дубоко од вашег злог погледа. Чудотворство је сахрањено у исти гроб где и дух. И историја чудотворства за вас је постала и остала само историја, и то апокрифна. О, аутентични болесници, за ваш узраст и за ваше здравље све над-и-над постало је апокрифном историјом. Отуда је и хагиографија постала за вас — узалуд се мрштите — шифра без кључа.

Тешко теби, Европо, теби нероткињо пророка.

Да је дух мој, Дух Свети, што од Оца исходи, ходио хиљаду година за чопором дивљих свиња, заиста чопор дивљих свиња покрстио би се до сада духом и истином, и место чекиње свила би порасла по њему. А теби је душа обрасла чекињом због дивљег бежања од мене.

Затворила си врата за мене, и мир, који сам ти понудио, одбила си. Зато узимам назад мир свој, и идем да куцам на друга врата. Док не нађем гостопримства миру моме. —

Ту застаде Свечовек. Јер му грло и срце навреше сузама. Ваистину, и грло и срце!

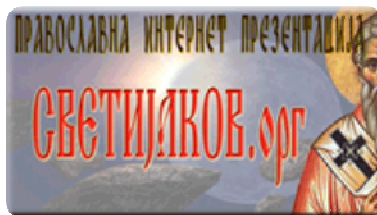
И навезе се Свечовек на лађу, што пловљаше Тихим Океаном.

И лице Његово лучезарно беше окренуто к Азији.

*

И беше ноћ; и беху звезде на небу.

А маги азијски испитиваху звезде, и с узбуђењем великим смотрише нову звезду, која им наговести — повратак Цара из прогонства.



храм светог апостола Јакова, брата Господњег; Дубока код Јагодине; тел/факс 035/267-160; интернет адреса SVETIJAKOV.org